

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

**AB „CITADELE“ BANKO KREDITAVIMO VEIKLOS KITIMO TENDENCIJŲ BEI JAS
LĖMUSIŲ PRIEŽASČIŲ EKONOMINĖ ANALIZĖ**
Magistro darbas

Darbą parengė:
ISEKM-9-1/2 gr. st.:
Aida Kajackienė
Aušra Narutavičienė

Darbo vadovė:
doc. dr. D. Rudytė

Šiauliai, 2011

SANTRAUKA

Magistro darbe yra suformuluotos komercinio banko kreditų portfelio formavimo problemos. Remiantis Lietuvos ir užsienio autorių moksline literatūra, pateikti banko kreditų portfelio valdymo metodai ir jų taikymo galimybės. Atlikta AB „Citadele“ kreditų portfelio kitimo analizė. Pasiūlyta paskolų apimties didinimo perspektyva bei jos ekonominė nauda bankui.

Pirmoji – konceptualioji baigiamojo magistro darbo dalis skirta teoriniams klausimams nagrinėti, remiantis moksline literatūra. Analizuojama Lietuvos mokslininkų F. Jasevičienės, V. Vaškelaičio, V. Aleknevičienės, G. Kancerevyčiaus, taip pat užsienio mokslininkų J. Bessis, V.A. Beattie ekonominė literatūra, nagrinėjami ir analizuojami paskolų vertinimo, grupavimo ir pelningumo principai.

Antroje dalyje analizuojamos AB „Citadele“ kreditų kitimo tendencijos. Taikant statistinius metodus atlikta paskolų portfelio apimties kitimo ir struktūros analizė. Taip pat taikant statistinius metodus nustatyta, kas labiausiai veikė visą paskolų portfelio didėjimą.

Konstruktiviojoje dalyje analizuojant AB „Citadele“ paskolų portfelio kitimo tendencijas, pritaikius statistinius metodus atlikta prognozė 2011 – 2013 metams. Atlikus Europos banko euroboro keitimo analizę, prognozuojama įtaka Lietuvos bankams, jų kreditavimo politikai.

SUMMARY

In the master's paper portfolio formation problems are formulated for commercial bank credits. Basing upon the Lithuanian and foreign scientific literature, bank credit portfolio control methods and application opportunities are given. AB Citadele credit portfolio change analysis is done. Loan volume increase perspective and its economic benefit for the bank are suggested.

The first, the conceptual part of the master's paper is dedicated to analyse theoretical questions basing upon scientific literature. Economic literature of Lithuanian scientists F.Jaseviciene, V.Vaskelaitis, V. Aleknevičienė, G.Kancerevyčius as well as foreign authors J.Bessis, V.A. Beattie is analysed, loan assessment, grouping and profitability principles are analysed.

In the second part we analyse AB Citadele credit change trends. Applying statistical methods, loan portfolio volume change and structure analysis is performed. Also, applying statistical methods, the factors which influenced increase of the loan portfolio are established.

In the constructive part, by analysing AB Citadele portfolio change trends, applying statistical methods, forecast for 2011-2013 is done. After the exchange bank Euribor analysis of projected impact of Lithuanian banks in their lending policies.

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. KOMERCINIŲ BANKŲ KREDITŲ ANALIZĖ TEORINIŲ ASPEKTU.....	10
1.1. Kredito samprata ir funkcijos.....	10
1.2. Kreditų portfelio formavimo reikalavimai bankui.....	18
1.3. Kredito rizikos valdymo principai ir reglamentavimas.....	24
1.4. Fizinų ir Juridinių asmenų kreditingumo analizė ir įvertinimas.....	32
1.5. Kreditavimo analizės ir tendencijų įvertinimo metodologija.....	42
2. AB „CITADELE“ BANKO KREDITŲ ANALIZĖ 2005-2010 IR KITIMO TENDENCIJOS....	47
2.1. AB „Citadele“ banko charakteristika.....	47
2.2. AB „Citadele“ banko veiklos rodikliai.....	49
2.3. AB „Citadele“ banko kreditų apimtys dinaminė analizė.....	54
2.4. AB „Citadele“ banko kreditų struktūros pokyčio analizė.....	57
2.5. Kreditų apimtys ir struktūros kitimą lėmusios priežastys.....	63
2.6. Kreditinės veiklos pajamos ir jų kitimas.....	68
2.7. Kreditinių išteklių šaltiniai.....	76
3. AB „CITADELE“ BANKO KREDITAVIMO PERSPEKTYVOS	80
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	87
LITERATŪRA.....	91
PRIEDAI.....	94

Lentelių sąrašas

1. Paskolų klasifikacija
2. Probleminių paskolų atsiradimo priežastys
3. AB Citadele banko pagrindiniai veiklos rodikliai 2005-2010 m.
4. AB Citadele banko grynojo pelno pelningumas 2005 - 2010 m.
5. AB Citadele banko nuosavo kapitalo pelningumas 2005 – 2010 m.
6. AB Citadele banko vieta lyginant su kitais bankais, pagal išduotas paskolas 2007-2010 m.
(mln. Lt)
7. Nekilnojamo turto sektoriaus dalis paskolų portfelyje
8. Koreliacijos koeficientas
9. Regresijos koeficientai
10. Koreliacijos koeficiento reikšmė
11. Palūkanų pajamų ir išlaidų kitimas per 2005-2010 metus (tūkst.Lt.)
12. AB Citadele banko įsiskolinimų apimtys ir struktūros kitimas per 2005-2010 metus.
(tūkst.Lt.)
13. Vertinimo veiksniai, lemiantys kliento riziką

Iliustracijų sąrašas

1. Kredito veikimo procesas
2. Pagrindiniai banko tikslai
3. Rizikos ir pajamų santykis
4. AB Citadele banko grynasis pelnas 2005-2010 m. (tūkst.lt)
5. AB Citadele banko veiklos riziką ribojančių normatyvų valdymas 2007 - 2010 metais
6. AB Citadele banko bendrosios paskolų apimties 2005-2010 m. dinaminė analizė
7. AB Citadele banko juridinių ir fizinių asmenų paskolų apimties kitimas 2005-2010 metais (mln. Lt)
8. AB Citadele banko paskolų portfelio fiziniams asmenims dinamika 2005-2010 metais (mln. Lt)
9. AB Citadele banko paskolų juridiniams asmenims kitimo dinamika 2005-2010 m.
10. AB Citadele banko kreditinių kortelių 2005-2010 m. dinaminė analizė
11. Lietuvos Komercinių bankų paskolų palūkanų normos kitimas 2005-2010 m. proc.
12. AB Citadele banko pajamų ir išlaidų dinamika 2005-2010 m. (mln.Lt.)
13. AB Citadele banko palūkanų pajamų ir visų pajamų apimties kitimas 2005-2010 m. mln. Lt
14. AB Citadele banko palūkanų už paskolas ir gautinas sumas apimties kitimo dinamika 2005-2010 m. mln. Lt
15. AB Citadele banko palūkanų išlaidų kredito įstaigoms apimties kitimo dinamika 2005-2010 m. mln. Lt
16. AB Citadele banko palūkanų pajamų ir išlaidų apimties kitimas (mln.Lt.)
17. AB Citadele banko įsipareigojimų dinamika per 2005-2010 metus
18. AB Citadele banko suteiktų paskolų ir indėlių apimties dinamika per 2005-2010 metus mln. Lt

IVADAS

Temos Aktualumas Mūsų šalies pinigų ir finansų sistema užima svarbią vietą esant rinkos ekonomikos sąlygoms. Bankai – vieni iš pagrindinių ir svarbiausių ekonominės veiklos dalyvių, kurie atlieka strateginį vaidmenį. Bankai kaupia lėšas priimdami indėlius, skolina pinigus juridiniams ir fiziniams asmenims. Paskolos jiems užtikrina pajamas. Susidariusi ekonominė situacija lėmė, jog kreditų paklausa nuolatosis didėjo. Bankai siekdami padidinti savo dalį kreditų rinkoje siūlė palankesnes teikimo sąlygas, diegė naujas technologijas, supaprastino kreditų teikimo procedūras. Ekonomikai augant bankai siūlė klientų poreikius atitinkančias paslaugas, tuo pačiu mažindami palūkanų normas. Šios priežastys sparčiai padidino kreditų apimtys.

2008 metais Lietuvą pasiekusi pasaulio finansų krizė sustabdė kreditų augimą. Atsirado daugiau pasdidintos rizikos paskolų, kurios dar nėra beviltiškos, tačiau jau pastebimi pirmieji klientų finansiniai sutrikimų požymiai. Tuo pačiu finansinės krizės laikotarpiu dalis indėlininkų, baimindamiesi galimos bankų bankroto tikimybės, atsiėmė indėlius taip sutrikdydami kreditinių išteklių šaltinių panaudojimą. Ankščiau sugebėję įžvelgti artėjantį nekilnojamo turto rinkos sąstingį, kai kurie bankai atitinkamai sugriežtino kredito politiką ir kreditavimo rizikos vertinimą. Šiuo būdu sugebėjo minimizuoti nuostolius ir išlikti konkurencingai kreditavimo rinkoje. Kaip yra nurodyta Naujojo kapitalo susitarimo reikalavimose (Basel II), jie yra būtini siekiant minimizuota kredito riziką. Į kredito riziką reikia pažvelgti ne tik kaip į klientų nesugebėjimą vykdyti finansinių įsipareigojimų, bet ir kaip į bendrą riziką, susidedančią iš kliento finansinės būklės, valiutų kurso svyravimo, portfolio diversifikacijos ir kitų rizikų, kurias bankai gali atpažinti ir valdyti.

Problema. Daugiausia bankams problemų sukelia liberalios kreditavimo sąlygos, prastas kreditų portfelio rizikos valdymas, nepakankamas besikeičiančios ekonominės ar kitokios aplinkos vertinimas. Dažniausiai į pirmąją vietą iškeliamas banko saugumo tikslas, todėl bankas susiduria su pelno siekiančioms organizacijoms būdingu prieštaravimu – „pelnas – rizika“. Pelnas neatsiejamas nuo rizikos, kuo didesnė rizika, tuo didesnis pelnas yra pasiekiamas. Dažniausios komercinių bankų klaidos yra pusiausvyros neatradimas, vieni išduoda sąlyginai mažai paskolų, apsidrausdami nuo visų įmanomų rizikų ir tuo pačiu maksimizuodami pajamas iš kitų veiklos sričių. Kiti bankai siekia gauti kuo didesnes pajamas iš kreditavimo veiklos, tad stengiasi kuo daugiau išduoti paskolų tinkamai neįvertinant kredito rizikos, taip dažniausiai patirdami nuostolius dėl blogų paskolų. Kreditų kokybės ir kiekybės pusiausvyrą visada turėtų nulemti kreditų kokybė. Nesėkmingai

išduotos paskolos suteiks bankui didesnius nuostolius, net ir tuo atveju, jeigu palūkanų marža būtų didelė. Todėl visa banko kreditavimo veikla turi vykti laikantis patikimiausių bankininkystės principų – likvidumo, saugumo, pelningumo.

Tyrimo objektas – Komercinių bankų teikiami kreditai.

Tyrimo dalykas – Juridiniams ir Fiziniais asmenims Komercinio banko teikiami kreditai.

Tyrimo tikslas – Įvertinti banko teikiamų kreditų kitimo tendencijas, nustatyti pagrindinius leistinos kredito rizikos kriterijus, siekiant ieškoti galimybių kreditų apimčiai didinti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti kredito sampratą, kreditavimo riziką ir jos valdymą, kreditavimo principus.
2. Nustatyti AB „Citadele“ banko palūkanų pajamų įtaką pagrindiniams rodikliams (pelningumas, ROE, ROA, likvidumas, palūkanų norma), įvertinti jų kitimo tendencijas.
3. Išanalizuoti bei įvertinti fizinių ir juridinių asmenų kreditavimo veiklą 2005-2010 metų laikotarpiu.
4. Numatyti AB „Citadele“ banko kreditavimo veiklos perspektyvas bei prognozes 2011-2013 metų laikotarpiui.

Hipotezė – AB „Citadele“ banko pelningumas išaugtų, jei klientams būtų sugriežtintos kreditavimo sąlygos.

Tyrimo metodika:

- loginė ir lyginamoji literatūros analizė,
- banko dokumentų analizė, sisteminimas, apibendrinimas,
- duomenų kokybinė ir kiekybinė analizė, iliustruojama lentelėmis, grafikais,
- koreliacinė analizė,
- regresinė analizė,
- prognozavimas pasitelkiant trendo funkcija.

Darbo struktūra – šį magistro darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai (pirmajame skyriuje supažindinama su teorine medžiaga, antame skyriuje atlikta kreditų analizė, trečiajame skyriuje pateiktos rekomendacijos), išvados, naudotos literatūros sąrašas, reziume anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 12 lentelės, 18 paveikslai.

Tyrimo apsiribojimai - nagrinėjant kreditų kitimo tendencijas, nesigilinama į emigracijos įtaką. Analizėje apsiribojama šešerių metų laikotarpiu (bazė laikomi 2005 metai). Taip pat plačiau neanalizuojamos kreditų rizikos struktūra, nes AB „Citadele“ banko finansinės ataskaitos nepateikia duomenų.

1. KOMERCINIŲ BANKŲ KREDITŲ ANALIZĖ TEORINIŲ ASPEKTU

Kreditų analizė leidžia aptarti, kas tai yra kreditas, kokia jo esmė bei funkcijos, kokios kredito rūšys bei principai. Taip pat analizuojant kreditų kitimą turime gerai išanalizuoti pačio banko kaip kredito teikėjo finansines ataskaitas, t.y. atlikti banko balanso analizę, aptarti pagrindinius banko balanso rodiklius.

Norint išlaikyti augantį banko pelningumą, mokumą, likvidumą, būtina išanalizuoti kredito rizikos atsiradimą ir valdymą, įvertinti skolininkų kreditingumą atliekant išsamę paskolos gavėjo kreditingumo analizę, paskolos apdraudimo būdus.

1.1. Kredito samprata ir funkcijos

„Kreditas yra ekonominiai santykiai, susiję su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais.“ (Aleksnevičienė, 2005: 141). Žodis kreditas kilęs iš lotynų kalbos žodžio credo - tikiu. Todėl, kai kurie ekonomistai kreditu vadina pasitikėjimą, kurį pareiškia vienas asmuo, vadinamasis skolintojas (ang.kl.-lender), arba kreditorius, antram, vadinamajam skolininkui, arba debitoriui. Sąvokos „paskola“ ir „kreditas“ bendrojoje literatūroje yra dažnai tapatinamos, nes bankai ir verslininkai šių sąvokų neišskiria, tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad LR Civiliniame kodekse šios sąvokos turi skirtingas reikšmes, - kreditus gali teikti tik kredito įstaigos, o paskolas – tiek fiziniai, tiek ir juridiniai subjektai.

Kreditas yra būtinas prekių gamybai, įmonių cirkuliacijai, kaip mainų priemonė. Pasiskolinti pinigai leidžia įsigyti žaliavų, gaminti produkciją ir taip gauti pinigus. Taip pat kreditas suteikia gamybos ciklui užbaigtumą, kuris leidžia atnaujinti pradėtą gamybos procesą ir senojo pabaigoje cirkuliacija įvyksta. Kreditas būtinas, nes nesutampa ilgalaikio turto apyvarta. Amortizaciniai atskaitymai kaupiami per turto naudojimo laiką, o išleidžiami vienu metu. Tai nulemia laikinai laisvų pinigų atsiradimą, bet kitu metu jų trūkumą. Taip pat laikinai laisvų pinigų atsiranda dėl neišmokamų atlyginimų ir mokesčių į socialinio draudimo fondus, o šiuos atsiskaitymus atlikus pinigų gamybai neretai pritrūkstama. Vienoms įmonėms turint perteklių, kitoms trūkumą, kredito pagalba laikinai laisvus pinigus galima perskirstyti.

Anot V. Aleknevičienės kreditavimui yra naudojami laisvi pinigai, taipogi santaupos ir kiti piniginiai ištekliai. Kredito veikimas vyksta tokiu principu: gaunami laisvi pinigai ar santaupos iš pirminių investuotojų, juos bankas paskoli kitiems subjektams, stokojantiems pinigų, kredito gavėjai panaudoja ir galiausiai grąžina kresitą ir palūkanas kredito davėjams.

„Pagrindinės kredito funkcijos yra šios: perskirstomoji, trumpalaikio turto apyvartumo pagreitinimo, kapitalo koncentracijos pagreitinimo, prekių apyvartos aptarnavimo ir kontrolinė“ (Aleknevičienė, 2005: 143) Ekonomikoje skolinto kapitalo rinka reiškiasi laikinai laisvų finansinių išteklių perskirstymu iš vienu įmonių į kitas, kas leidžia pasiekti pakankamai gerą veiklos rezultatą. Vienas svarbiausių kredito sistemos valstybinio reguliavimo uždavinių- protingas kreditinių išteklių pritraukimas į tas šakas, kurių plėtra būtina nacionalinių interesų požiūriu.

Trumpalaikio turto apyvartumo pagreitinimo funkcija susijusi su kredito esme, pinigų gavimo ir išleidimo atotrūkis sukelia ne tik perteklių, bet ir trūkumą. Trūkumui finansuoti vartojamas kreditas, kuris padidina naudojimo efektyvumą. Kapitalo koncentracija yra kiekvieno subjekto tikslas, kas suteikia galimybę išplėsti gamybos apimtį ir sulaukti pelno. Skolintas kapitalas gali padidinti nuosavo kapitalo pelningumą. Kuo didesnės investicijos, tuo didesnė grįžtamoji grąža, gaunamas pelnas. Net ir investavus skolintas lėšas, jos uždirba pelną ir padengia skolinimosi išlaidas, tai yra varomoji ekonomikos jėga.

Kreditas realizuoja prekių apyvartos aptarnavimo funkciją. Vekseliai, čekiai, kreditai, kreditinės kortelės suteikia galimybę atsiskaitinėti vietoj grynųjų pinigų, negrįžinaisiais, pagreitina ekonominių santykių mechanizmą vidaus ir tarptautinėse rinkose. Egzistuoja kreditų kontrolinė funkcija, kuri užsiima įmonių organizacijų finansinės būklės, gyventojų pajamų, įkeisto turto būklės pasikeitimo kontrole. Ši funkcija užtikrina kredito grąžinimą laiku.

„Kredito sistema – ekonominių piniginių santykių, susijusių su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais, įvairių formų ir metodų visuma.“ (Aleknevičienė, 2005: 143) Šioje sistemoje pagrindiniai dalyviai yra gyventojai, įmonės bei organizacijos, valstybė ir kredito įstaigos. Sistemos dalyviai yra išteklių tiekėjai ir išteklių vartotojai. To pasekoje susiformuoja santykiai tarp gyventojų, gyventojų ir įmonių, gyventojų ir kredito įstaigų, gyventojų ir valstybės, pačių įmonių ir organizacijų, įmonių ir kredito įstaigų, įmonių ir valstybės, pačių kredito įstaigų, kredito įstaigų ir valstybės. Visi šie santykiai yra abipusiai, išskyrus valstybės santykius su kitais kredito sistemos dalyviais. Valstybė skolinasi, tačiau pati finansinių išteklių neteikia, išskyrus kai perskolina iš

tarptautinių organizacijų ar fondų gautus pinigus įmonėms. Šie kreditiniai santykiai sudaro pagrindines kredito sistemos dalis: gyventojų kreditai, įmonių, organizacijų kreditai, tarpbankiniai kreditai, valstybiniai kreditai. Kredito įstaigos, perskirstančios visuomenės pinigus, dalį sukurtos pridėtinės vertės atiduoda valstybei.

Labai svarbu užtikrinti pasitikėjimą tarp abiejų bendradarbiaujančių pusių. Šiandien kreditorius, duodamas kreditą skolininkui, vadovaujasi ne tiek subjektyviu pasitikėjimu, kad skolininkas galės grąžinti kreditą, kiek ekonominiais išskaičiavimais, kad pasiskolinta suma bus sugrąžinta su palūkanomis, t.y. ekonomine nauda. (Lawrence,G. Goldberg,A. 1998.)

Kredito sutarties objektu yra pinigai, prekės, gaminiai, pastatai ir pan. Pavyzdžiui, galime įsigyti norimas prekes, butus ir pan. Tačiau ypatingą reikšmę kredito sutartyse turi pinigai. Kai kredito sutartis sudaroma be grynųjų pinigų, ji turi piniginę formą, nes tuomet prekės įvertinamos pinigais. Pinigai, turėdami tą pačią reikšmę, kaip ir prekių mainų srityje, cirkuliuodami ta pačia savo suma, kelis kartus atkartoja savo funkciją. Tik tuo būdu galima paaiškinti tą faktą, kad kredito sutarčių arba vadinamoji skolinamo kapitalo suma, perduota iš vieno ūkio šakų į kitų ūkio šakų apyvartą, yra daugeli kartų didesnė už piniginių ženklų sumą, esančią apyvartoje (Vaškelaitis, V. 2003). Kreditas išduodamas tam tikram laikui t.y. kuriam laikui perduodamas kapitalas. Kredito sutartys visuomet yra laikinojo pobūdžio. Kredito sutartys sudaromos labai įvairiam terminui, tai priklauso nuo debitoriaus, kuris ieško kredito. Iš esmės, tai priklauso nuo to, kokį vaidmenį turi vaidinti skolintas kapitalas skolininko įmonėje (Buckiūnienė, O.2002).

Kreditai gali būti skirstomi laiko atžvilgiu: trumpalaikis (ang.-short - term) ir ilgalaikis (ang.-long. -term). Kai laikas nenustatomas, ir skolos grąžinimo momentas priklauso nuo kreditoriaus ar skolininko, tai jau bus neterminuotas kreditas. Jei kredito sutartis neterminuota, kapitalas gali būti pareikalautas grąžinti bet kuriuo momentu, todėl ši sąlyga labai riboja skolinto kapitalo naudojimą. Su tuo yra susiję, kodėl neterminuotoms paskoloms mokamos žemesnės palūkanos, kaip terminuotoms, t.y. kai skolos grąžinimo terminas nustatytas, o skolininkas gali pilnai naudotis kreditoriaus kapitalu. Laikinose kredito sutartyse terminas yra nustatomas abiem pusėms laisvai susitarus (Taraila, S. 1998). Ūkio subjektams einamajai veiklai finansuoti teikiamas trumpalaikis kreditas, kas suteikia efektyviau paskirstyti ir naudoti pinigines lėšas. Trumpalaikės paskolos naudojamos padengti kasdieninėms verslo išlaidoms, tokioms kaip darbo užmokestis, žaliavos, cirkuliacijos kaštai (Vaškelaitis, V. 2003). Ilgalaikės paskolos naudojamos įrengimams, pastatams ir kitiems brangiai kainuojantiems dalykams pirkti, modernizuoti. Ilgalaikis kreditas teikiamas

juridiniams ir fiziniams asmenims, jų ūkinės veiklos socialinei plėtrai pagal ilgalaikes investicines programas. Ilgalaikis finansavimas gali būti panaudotas verslui plėtoti, ūkininkams remti, gyvenamųjų namų statybai ir renovacijai, didelio masto tyrimams vykdyti ir panašioms projektams. (Kancerevyčius, G. 2003). Procentai arba palūkanos tai yra pagrindiniai kredito elementai, kurie atneša pagrindinį pelną. Kreditoriai siekia gauti palūkanų, t.y. tam tikrą pelną, už naudojimąsi jų laikinai paskolintu kapitalu (pinigais) ir susigrąžinti pradinę sumą po abipusiai sutarto laiko. Nuo pagrindinės paskolintos sumos yra išreiškiamos palūkanos procentais. Palūkanų dydis nustatomas abipusiu susitarimu. Komercinis bankas siekia naudoti finansiniu aspektu, t.y. kreditorius nori gauti papildomų pajamų. Asmuo, kuris skolinasi, siekia naudodamasis skolintu kapitalu uždirbti ir tuo pačiu atlyginti palūkanas. Palūkanų dydis priklauso nuo kreditoriaus rizikos atiduodant savo kapitalą skolininkui, ir nuo to, kad kreditorius pats jau negali tuo turtu naudotis, nes jis paskolintas kitam (Vėlyvis, J. 2004). Valstybinis kreditas - tas, kurio savo išlaidoms padengti ieško vyriausybė (skolinasi užsienyje ar šalies viduje). Kreditas gali būti asmeninis ir realinis, arba daiktinis. Asmeninis kreditas tai kredito sudarytos sutartys, kuomet kreditoriaus pasitikėjimu skolininku (Vaškelaitis, V. 2003).

Užstačius kilnojamus daiktus toks kreditas vadinamas lombardo kreditu, o užstačius nekilnojamąjį turtą - hipotekos kreditu. Lombarde užstatytas daiktas paprastai atiduodamas kreditoriui tam laikui, kuriam sudaryta sutartis, o hipotekoje – nekilnojamas turtas lieka faktiškai skolininko valdomas (Maldeikienė, A. 2002).

Paskolos fiziniams asmenims susideda iš būsto, vartojamųjų paskolų, overdraftų sąskaitose ir kortelėse ir kitų paskolų. Viena iš atsiskaitymo priemonių yra kreditinės kortelės už prekes ir paslaugas, ja galima skolintis pinigų mėnesiui. Jei apmokate visą sąskaitą per tam tikrą nustatytą dienų laikotarpį, pasiskolintai sumai neskaičiuojamos palūkanos. Tai lanksti skolinimosi priemonė, ja galima atsiskaityti perkant internete ar telefonu, taip pat galima gauti grynų pinigų kitoje šalyje atitinkama valiuta. Tačiau jos netinkamos ilgalaikiam skolinimuisi, nes palūkanų norma būna didesnė nei vartojamosios paskolos.

Išperkamoji nuomą kaip ir pirkimo kreditan sutartys panašios tuo, kad prekė yra nuperkama ir už ją mokama dalimis. Svarbus skirtumas yra tai, kad perkant kreditan, prekė iškart tampa pirkėjo nuosavybe. Procentinė norma tokioms paskoloms dažniausiai būna didesnė nei kreditinių kortelių, bet negali būti didesnė nei 23%. Tai taip pat – nelanksti sistema. Dažniausiai metinė procentų norma viršijimui būna tarp 8% ir 12%, taip pat gali būti papildomų mokesčių.

Kreditai apsaugomi draudimu kaip ir indėlių draudimas, padeda stabilizuoti valstybės ekonomiką. Kredito draudimu apdraudžiama tam tikram laikotarpiui, ir jis saugo draudimo poliso (liudijimo) turėtoją nuo finansinių nuostolių, kurių gali padaryti nemokus skolininkas. Kreditų draudimo kompanijos saugo įmones nuo blogų skolų susidarymo rizikos. Apdraudus kreditą, įmonė išvengia nuostolių dėl vieno ar kelių pirkėjų nemokumo. Asmuo turi pagrįsti jo būtinumą, ekonominę naudą, pasekmes ir galimybę grąžinti, jei nori gauti kreditą. Pavyzdžiui, naujo verslo kreditavimas grindžiamas sudarytu verslo planu. Kreditus galima gauti ir studijoms aukštosiose mokyklose, tačiau jį privalu grąžinti grąžinti baigus studijas per nustatytą tam tikrą laikotarpį. Kredito santykiai remiasi įvertinus galimybes gauti darbą ir pan. (Freitakas, E. 2006). Vykdam bet kurią kredito rinkos operaciją, turi būti laikomasi tam tikrų principų. Principai stichiškai kūrėsi dar pirminiame kredito santykių vystymosi etape, o vėliau įgavo tiesioginę išraišką valstybės ir tarptautinėje kredito įstatymų leidyboje (Vaškelaitis, V. 2003).

Kreditai išduodami sutartyje apibrėžtam tikslui, apie tai kalba tikslinio pobūdžio principas. Kreditorius, pagal kredituojamo objekto riziką, nustato tam tikrą palūkanų normą. Jei ilgalaikė banko paskola išduodama tam tikram investicijų projektui finansuoti, tai ji negali būti panaudota jokiam kitam investicijų projektui finansuoti. Jei trumpalaikė banko paskola išduodama žaliavoms pirkti, ji negali būti naudojama kitiems tikslams finansuoti ir pan. Šiuo būdu kreditoriai atsižvelgdami į riziką reikalauja atlygio už prekes arba pinigus. Kreditą paėmus mažesnės rizikos projektui finansuoti, o naudojant didesnės rizikos projektui finansuoti, kreditoriai būtų sukklaidinti. Svarbu kontroliuoti kredito naudojimą ir taip galima surasti pažeidimą. Nustačius, jog nesilaikoma tikslinės paskirties, kreditas gali būti atšauktas arba padidinta palūkanų norma (Aleksnevičienė, V. 2005).

Kreditai išduodami tam tikram laikui, tuo remiasi terminuotumo principas. Kredito sandoriuose pinigų sumos, nepriklausomai nuo jų kilmės ir paskirties, būtinai siejamos su tam tikrais laiko momentais arba intervalais. Įvairiais laiko momentais gautų ir išleistų pinigų dabartinė vertė nevienoda. Trumpalaikiai kreditai suteikiami apyvartiniam turtui kredituoti ir grąžinami kartu su palūkanomis, atsiskaitomi per vienerius metus. Mažiau rizikuodamas kreditorius dažnai suteikia trumpalaikį kreditą mažesnėmis kainomis, palūkanų norma nustatoma fiksuota. Ilgalaikėms investicijoms finansuoti teikiami ilgalaikiai kreditai. Paprastai ilgalaikiai kreditai naudojami trumpalaikiams poreikiams finansuoti yra saugūs, bet brangūs dėl didesnių palūkanų. Kredito gavėjas turėtų taip suderinti jų terminus su kredituojančia įmone arba įstaiga, kad pagal planuojamus

pinigų srautus sugebėtų laiku grąžinti skolą. To pasekoje, gali tekti mokėti delspinigius, didesnes palūkanas, patirti skolos išieškojimo procedūrą. Terminai nustatomi ne tik visiems įsipareigojimams įvykdyti. Skolininkas turi laikytis kredito sutartyje fiksuojamų ir tarpinių palūkanų mokėjimo bei kredito grąžinimo terminų. Esama ir neterminuotų kreditų, t.y. kreditų iki pareikalavimo. Kaip pavyzdys galėtų būti atsiskaitomosios verslo subjektų, valstybės institucijų ir gyventojų sąskaitos bankuose, indėliai iki pareikalavimo. Pinigai iš atsiskaitomųjų sąskaitų gali būti paimami bet kada, o bankai už pinigų likutį jose moka minimalias palūkanas. Nors tai nėra tipinis kredito sandoris, pinigai atsiskaitomose sąskaitose yra bankų kreditiniai ištekliai (Aleknevičienė, V. 2005).

Suteiktas kreditas turi būti grąžintas kreditoriaus nustatytais terminais arba jam pareikalavus, to reikalauja grąžintinumo principas. Už laiku nesumokėtas palūkanas imami sutartyje numatyto dydžio delspinigiai. Jeigu laiku negrąžinama paskola, nuo termino pasibaigimo dienos skaičiuojamos sutartyje numatytos padidintos palūkanos (Vaškelaitis, V. 2003).

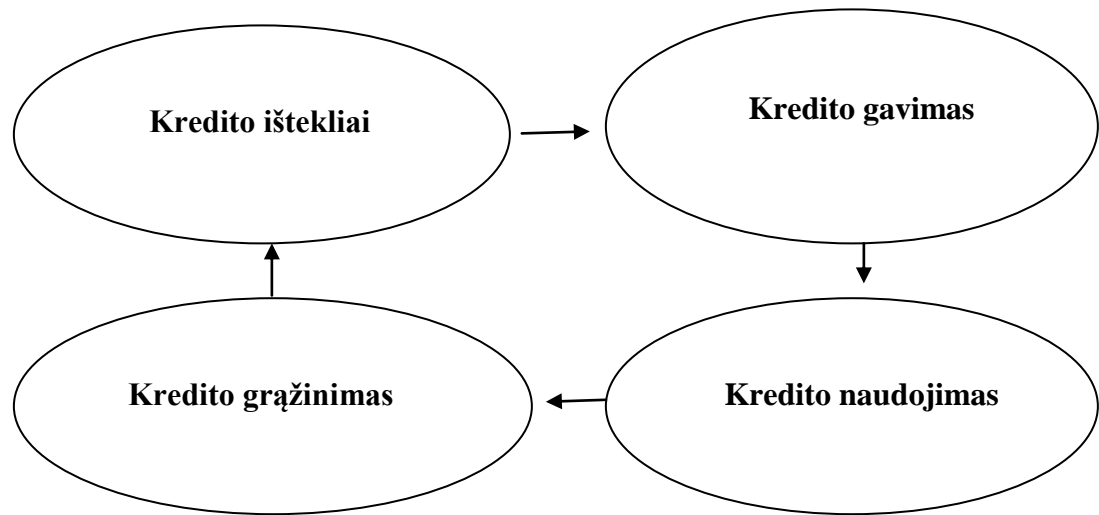
Tuo atveju, jei paskolos gavėjas neturi pakankamai pinigų vykdyti visus įsipareigojimus kreditoriui, iš jo sumokėtos sumos eiles tvarka skaičiuojama ir dengiama: delspinigiai už laiku nesumokėtas palūkanas; palūkanos; padidintos palūkanos už laiku negrąžinta paskolą; paskolos dalis, esanti pradelsto termino sąskaitoje; paskola (Aleknevičienė, V. 2005). Skolininkui nesilaikant grąžintinumo principo, yra pakankamai daug sumokoma papildomų delspinigių.

Už komercinį pasitikėjimą, skolinant pinigus arba parduodant prekes ir paslaugas skolon reikia atlyginti, to reikalauja apmokėjimo principas. Kartais nepagrįstai tapatinamos kredito ir paskolos savokos. Būtent apmokėjimo principas šias savokas padaro netapačias. Prekes arba pinigus galima paskolinti nereikalaujant už tai palūkanų ar kitokio atlygio. Toks paskolinimo veiksmas kreditinių santykių nesukuria, todėl paskolos vadinti kreditu negalima (Aleknevičienė, V. 2005).

Kreditorius turi galėti apginti savo turtinius interesus, jei skolininkas nevykdys prisiimtų įsipareigojimų, tai užtikrina apdraudimo principas. Apdraudimas ypač aktualus nestabilioje ekonominėje sistemoje, kredituojant nepatikimus klientus ar rizikingus projektus, teikiant ilgalaikius kreditus. Nesilaikymas apdraudimo principo sukelia problemų ne tik konkrečiam bankui, bet ir apskritai makroekonominiam stabilumui. Tuo atveju, kai suteiktos paskolos nebūtų grąžinamos, bankai negalėtų vykdyti savo įsipareigojimų kredito išteklių tiekėjams. Pastarieji nepasitikėtų konkrečiu banku, tuo pačiu ir visa bankų sistema. Mažėjant kredito ištekliams, jie pabrangtų (Vaškelaitis, V. 2003). Svarbiausios kredito funkcijos yra: perskirstomoji, pakeičiamoji, kontrolinė. Perskirstomoji funkcija turi būti suprantama kaip kreditinių išteklių formavimas ir jų naudojimas

paskoloms teikti. Grynieji pinigai apyvartoje pakeičiami kreditiniais pinigais (pakeičiamoji funkcija) ir atsiskaitoma su klientais įrašant tam tikrus įrašus įmonių sąskaitose. Grynieji pinigai keičiami kreditinėmis operacijomis, siekiant sumažinti cirkuliacijos kaštus ir spartinti kapitalo apyvartumą. Kontrolinė funkcija pasireiškia atliekant bankuose kreditines operacijas, kurių metu kontroliuojama įmonių ir organizacijų finansinė būklė (Aleksnevičienė, V. 2005).

Laikiniai laisvi pinigai ir visos santaupos bei kiti piniginiai ištekliai naudojami kreditavimui. Būtent kredito pagalba vyksta laikiniai laisvų pinigų persikirstymas visuomenėje. Nenutrūkstamas kredito veikimo procesas atsispindi 1 paveiksle.

1 pav. Kredito veikimo procesas

Šaltinis: Aleksnevičienė, V. (2005). Finansai ir kreditas Vilnius, Enciklopedija.,p.142

Kredito sistema remiasi ekonominių ir piniginių santykių, susijusių su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais, įvairių formų ir metodų visuma. Šioje kredito sistemoje dalyvauja valstybė, organizacijos, įmonės, gyventojai ir kredito įstaigos (bankai, kredito unijos, kredito kooperatyvai ir pan.). Minėti kredito sistemos dalyviai yra ir kredito išteklių tiekėjai, ir kredito išteklių vartotojai (Aleksnevičienė, V. 2005).

Kredito sistema neatsiejama nuo kredito rinkos, t.y. susidarius jos dalyvių kreditiniams santykiams. Ji giliai įsiskverbia į sistemą dviem pjūviais:

1. Kredito įstaigos, akumuliuojančios ir persikirstančios visuomenės pinigus, yra tos įmonės, kurios dalį sukurtos pridėtinės vertės atiduoda valstybei;

2. Kreditiniai santykiai sąlygoja gyventojų, įmonių, organizacijų ir valstybės pinigų fondų formavimo bei naudojimo procesus (Aleksnevičienė, V. 2005).

Apibendrinant galima teigti, jog aktyviai perskirstomos į šalis laisvos finansinės lėšos, siekiant kuo racionaliau panaudoti skolintas lėšas, tai kreditiniai santykiai, kurie naudingi ekonomiškai. Laikinas laisvų lėšų kaupimas, jų savanoriškas paskirstymas bei perskirstymas sudaro galimybę lanksčiau ir ekonomiškiau naudoti šalies ekonomikoje. Priešingu atveju kaupiant nuosavas lėšas labai sulėtėtų lėšų bei kapitalo apyvarta. Kad galėtų kreditą ir palūkanas grąžinti laiku, jo naudotojas skolintus išteklius, turi vartoti labai efektyviai, t.y. gauti didesnę vertę už pradinę paskolintą vertę (Buckiūnienė, O. 2002).

Egzistuoja dvi kredito formos: prekinė ir piniginė. Kreditų rūšys, anot V. Aleksnevičienės, priklauso nuo klasifikavimo kriterijų. Svarbiausi yra šie: susitarimo būdas, apdraudimo būdas, kreditų terminai, palūkanų rūšys, gavėjas ir skolinimosi tikslas, susidarymo vieta. Pagal susitarimo būdą, kreditai skirstomi į dvi grupes: piniginis ir prekinis kreditas. Piniginio kredito rūšys gali būti tiesioginis banko kreditas, overdraftas, kreditinė linija, kredito kortelės, vekseliai, obligacijos, faktoringas, forfeitingas. Žiūrėti priedas nr. 1.

Prekiniam kreditui priskiriamas: komercinis kreditas, kurį pirkėjui teikia prekių ar paslaugų pardavėjas, atidėdamas mokėjimo terminą arba atsiskaitydamas vekseliais už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas iki sutarto laiko. Komercinis kreditas išpopuliarėjęs komercinio kredito rūšis; lizingas - tai ilgalaikė išperkamoji nuoma, kai išnuomoto turto savininkas už suteiktą daiktinę paskolą gauna palūkanas.

Prekinio kredito privalumai yra šie:

- Prieinamumas. Prekybos kreditas suteikiamas be išankstinių sutarčių, išskyrus turinčias finansinių sunkumų firmas.
- Paslankumas. Kai firmos pardavimai didėja, didėja ir jos pirkimai. Tada prekybos kreditas automatiškai padidėja ir atvirkščiai;
- Prekybos kredito sąlygos yra mažiau suvaržančios negu naudojant iš anksto suderėtus finansavimo šaltinius, naudojami nedideli apribojimai. (Kancerevyčius, G. 2004).

Aktyvinės operacijos – tai banko operacijos, kuomet laisvi piniginiai resursai (nuosavi ir skolinti) naudojami uždirbti pajamas arba sudaryti sąlygas banko veiklai. Kreditavimas – pagrindinė aktyvinė banko operacija. Galima išskirti šiuos kredito privalumus: galimybė įsigyti tuojau pat (ang. - immediate possession): prekių ir paslaugų, kurių pirkimą paprastai turėtume atidėti. Tai taikoma

kredito kortelėms bet atitinkančia suma tai galima pritaikyti ir banko kreditui, kuriam gauti reikėtų šiek tiek daugiau laiko; lankstumas (ang.- flexibility): galime įsigyti prekių tada, kai jos parduodamos sumažintomis kainomis, sudaryti naudingus sandorius, kai neturime tam lėšų; saugumas (ang.- safety): pirkėjų sąskaitos ir kredito kortelės patogios ir saugios, perkant arba keliaujant. Naudojant kreditą, verta pinigus laikyti banke; lėšos netikėtiems atvejams (ang.-emergency funds): kreditas pagelbsti ištikus nenumatytiems atvejams. Kliento charakteristika (ang.-character reference): reguliarius sąskaitos apmokėjimas ir kredito gražinimas rodo žmogaus sąžiningumą, ir pareigingumą (Kancerevyčius, G. 2004).

Apibendrinant galima pasakyti, jog banko kreditas yra ekonominė kategorija, išreiškianti piniginius santykius tarp kreditoriaus ir skolininko. Banko kreditavimas daro teigiamą poveikį šalies ekonomikai, plečia tarptautinį bendradarbiavimą ir tarptautinę prekybą. Banko suteiktas kreditas leidžia nekaupiant iš anksto nusipirkti norimą prekę, ateities pajamų sąskaita. Kartu jis sudaro sąlygas žmogui laisvai ir savarankiškai veikti. Šiuolaikiniame ekonominiame gyvenime banko kreditas gali plėstis be galo. Tai kuriamoji galia ekonomikai, kuri pasireiškia per komercinius bankus. Banko kreditas yra privataus verslo plėtojimosi pagrindas, nes jo plėtra vien tik iš vidinių finansinių išteklių (nepaskirstytojo pelno ir amortizacinių atskaitymų) yra ribota.

1.2. Kreditų portfelio formavimo reikalavimai bankui

Kreditų portfelio formavimo tema rašė šie autoriai: D. Ivaškevičiaus, V. Platonova, F. Jasevičienė, S. Taraila, G. Kancerevičius, Johnson, Miller, Vaškelaitis, D. Masilionis, V. Valvonis.

Pasak D. Ivaškevičiaus (1997) banko finansinis tikslas dažnai apibrėžiamas daug siauriau – pelno maksimizavimas. Nors komercinių bankų pagrindinis tikslas yra pelno gavimas, tačiau bankai negali visas lėšas skirti didelį pelną duodančioms operacijoms (teikti kreditams), nes atlikdami kreditines operacijas, tuo pačiu turi užtikrinti pritrauktų lėšų gražinimą jų savininkams, taip pat palaikyti tam tikrą likvidumo lygį. Kreditavimo operacijos – paskolų suteikimas, kaip pagrindinė komercinių bankų teikiamų paslaugų rūšis, duodanti didžiausias pajamas. Panaudodamas išteklius kreditavimui, bankas gauna pelną, o kartu patenkina klientų kredito poreikį.

Paskolos duoda apie 2/3 banko uždirbamo pelno. Jei bankas susiduria su finansiniais sunkumais, jų priežastis dažniausiai yra paskolos, kurių neįmanoma išieškoti priėmus klaidingus sprendimus išduoti paskolą.

Kreditų portfelis yra sudaromas iš įvairių paskolų. Pagrindinės kreditavimo sritys yra nustatomos remiantis banko pasirinkta kredito politika. Bankai nusistato kreditų teikimo prioritetus, limitus ir kreditų kainą. Nuo to priklauso, kokius klientus bankas galės kredituoti ir kokios paskolos sudarys didžiąją dalį banko kreditų portfelio.

Banko kreditų portfelio struktūrą nulemia tai, kokį rinkos segmentą aptarnauja bankas, personalo kvalifikacija bei kreditavimo politika. Banko dydis taip pat yra vienas iš esminių veiksnių formuojant banko kreditų portfelį. Ypač svarbus kapitalo dydis, kuris nulemia atitinkamas kreditų sumas, suteikiamas vienam klientui. Bankas stengiasi nukreipti kreditinius išteklius į tas sritis, iš kurių tikimasi gauti didžiausias pajamas. Kreditų portfelio formavimui didelės įtakos turi praėjusių laikotarpių informacija apie išlaidas ir pajamas iš kreditinės veiklos (V. Platonova ir kt. 1998). Limitai yra išskiriami pagal ūkio šakas, šalis, skolininkus, valiutą, padengimo terminus, užstato tipus. Svarbi yra maksimali kredito suma vienam skolininkui arba grupei susijusių skolininkų. Pasak S. Tarailos (2001) kreditų kainos nustatymas - pagrindinė banko kreditų portfelio formavimo ir valdymo funkcija, kurios teisingas vykdymas užtikrina banko pajamų maksimizavimą.

Skolinamų lėšų kaina apibrėžiama kaip pagrindinė palūkanų normos dalis - t.y. vidutinė skolinamų lėšų kaina konkrečiame komerciniame banke. Jos dydį lemia oficiali palūkanų norma, tarpbankinių kreditų palūkanų normos ir palūkanų normos, mokamos už indėlius.

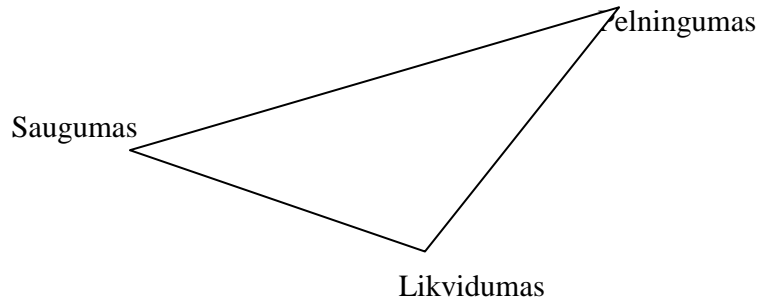
Dabar indėliai palūkanų normos nereguliuojamos, bankai nėra nuo jų priklausomi. Jie gali pirkti lėšas atviroje rinkoje. Tačiau dažnai tokios pirktos lėšos būna brangesnės nei palūkanos, mokamos už nuolatinių banko klientų indėlius. Todėl daug dėmesio skiriama ne tik aktyvų, bet ir pasyvų, kaip vieningo proceso sudėtinių dalių, valdymui.

Kaip teigia T. Koch (2000) ir kiti pajamos yra pelno marža, kurias bankas gauna už kreditavimo paslaugas. Pelno maržos dydį lemia paskolos rūšis ir trukmė, kliento kreditingumas, banko ir kliento santykių trukmė, infliacijos tempai ir kt. Tai yra skirtumas tarp pasiskolintų lėšų ir skolinamų lėšų palūkanų normos. Nustatydamas kredito palūkanų normą, bankas įvertina daugybę veiksnių tam, kad neišduotų kreditų su mažesnėmis, negu pritrauktų lėšų savikaina, palūkanomis. Nustatoma tokia kredito kaina, kad bankas susigrąžintų bazinę palūkanų normą, administracines išlaidas, numatytą paskolų nuostolių rezervą ir gautų pelną, kuris yra nustatomas įvertinant minimalų pelną, kurį bankas nori gauti.

Pasak G. Kancerevyčius (2004), Lietuvoje suteikiamos kintamos palūkanų normos paskolos, kai palūkanų norma siejama su LIBOR, tačiau yra ir galimybė skolinti už fiksuotą palūkanų normą, kuri yra dažniausiai didesnė nei kintama palūkanų norma. Paskolos suma po lygiai išdalinama periodiniais mokėjimais į lygias dalis, o palūkanos kiekvieną periodą mokamos nuo paskolos likučio (t.y. su laiku mokama palūkanų norma sumažėja, kaip paskolos likutis; tai vadinama linijiniu grąžinimo metodu).

Anuitetinis grąžinimo variantas tai, kai palūkanos mokamos, ir paskolos grąžinimas išdėstomas visam paskolos laikui, o skolininkas grąžina vienodo dydžio sumą.

F. Jasevičienė (2000) teigimu „kreditų teikimas turi būti grindžiamas gerai parengtais įforminimo principais, kuriuos banko valdyba patvirtina ir pateikia kreditavimo padalinio specialistams“. Kreditų išdavimo principai formuoja banko kreditavimo politiką. Ši politika schematiškai gali būti pavaizduota trikampiu, kadangi pinigai yra naudojami siekiant trijų tikslų, kurie negali būti pasiekti vienu metu 2 paveikslas:

2 pav. Pagrindiniai banko tikslai

Šaltinis: Taraila S. Kreditavimas: teorija ir praktika. 2001

Siekdami suderinti pagrindinius banko tikslus – likvidumą, saugumą ir pelningumą bankai skirtingai siekia šių tikslų, suteikdami pirmenybę vienam iš jų. Nuo pasirinkimo priklauso bankų kreditų portfelio valdymo ir viso banko rezultatai. Kadangi paskolos sudaro didžiausią bankų aktyvų dalį, todėl jų valdymas ir formavimas turi didelę įtaką bankų likvidumui - kuo didesnė rizikingų paskolų dalis bankų paskolų portfelyje, tuo mažesnis jo likvidumas, ir atvirkščiai. S. Taraila (2001), teigia, jog siekdamas trijų pagrindinių tikslų, bankas turi priimti prieštarigus sprendimus norėdamas pasiekti aukštą pelningumą.

Pasak Jasevičienės, Minotienės, Stankevičienės (2000), rizikų valdymą banke tikslinga organizuoti vadovaujantis Bazelio bankų priežiūros komiteto pagrindiniais efektyvios bankų priežiūros principais. Pagal šiuos principus banke kylanti rizika turi būti pripažinta, prižiūrima ir kontroliuojama. Turėdami tokį tikslą banko valdymo organai turi pasirūpinti, kad būtų vykdomi riziką ribojantys normatyvai, įskaitant kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui, didelių paskolų, užsienio valiutų pozicijų reikalavimus, taip pat ir tai, kad būtų sudaryti atidėjimai "neveiksniams" turtui, laikomasi vidaus kontrolės ir kt.

Maksimalus pelnas, minimali rizika, klientų ir teikiamų paslaugų skaičiaus padidėjimas tai tikslai, kurių siekia komercinis bankas. Užsibrėžtiems tikslams kreditavimo srityje pasiekti būtina kreditinė politika. Galima išskirti keletą oficialiai patvirtintos kreditinės politikos elementų: vieningos

kreditavimo kultūros vystymas, vieningų kreditinių instrukcijų įdiegimas ir požiūris į rizikos valdymą, maksimalaus leistino rizikos lygio nustatymas.

Rizikos vertės metodas padeda įvertinti banko prekybinio portfelio galimą maksimalų nuostolį dėl nepalankių rinkos kainų - užsienio valiutos kurso, palūkanų normos - pasikeitimo. Šiuo metodu galima nustatyti bendrą nuostolių vertę, kuriuos bankas gali patirti turėdamas tam tikrų konkrečių rinkos pozicijų. Bazelio bankų priežiūros komitetas nustatė 99 proc. pasikliautinumo intervalą ir laikotarpį to lygų 10 dienų, bei ne mažiau kaip 250 darbo dienų istorinių duomenų.

Įgyvendinant indėlių formavimo politiką bankai naudojami skaičiavimais, kurie leidžia nustatyti vidutinį indėlių saugojimo terminą (vidutinis indėlių likutis / indėlių išmokėjimo dienos apyvartos ir skaičiavimo periodu esamo dienų skaičiaus sandauga). Rodiklis parodo indėlių stabilumo lygį, kuris aktualus banko likvidumui nustatyti.

Komerciniai bankai neišvengiamai susiduria su aktyvų valdymu. Valdant aktyvus, keliamas toks uždavinys: užtikrinti pelningą komercinių bankų veiklą ir išlaikyti jų balansų likvidumą. Todėl bankai turi suklasifikuoti visus aktyvus pagal lėšų įdėjimo terminus, jų pelningumą ir rizikos laipsnį.

Komercinių bankų pasyvų struktūrą galima suskirstyti į: banko savininkų reikalavimus, vadinamus nuosavu kapitalu, bei ne savininkų reikalavimus, vadinamuosius įsipareigojimus. Svarbiausią ir dažnai pagrindinę bankų pasyvų dalį sudaro indėliai (paprastai jie sudaro iki 90 proc. visų banko pasyvų).

Pasyvų valdymas suprantamas kaip veikla, susijusi su indėlininkų ir kitų banko kreditorių lėšų pritraukimo intensyvumu ir struktūra. Siaurąja prasme pasyvų valdymas suprantamas kaip banko likvidumo užtikrinimas, esant reikalui aktyviai išieškant paskolintas lėšas.

Pasaulyje pasyvų valdymą plačiau taiko stambūs bankai, nes jie turi daugiau galimybių pasinaudoti įvairiomis lėšomis nei smulkieji bankai. Tačiau spartėjant bankų jungimosi ir globalizacijos procesams, lieka vis mažiau bankų, kurie pasyvų aktyviai nevaldo. Pastaruoju metu formuojant pasyvus vis plačiau naudojamos kreditais. Jie gali būti gaunami centriniame banke. Centrinis bankas nėra patikimas ir pastovus kreditorius, nes Lietuvos bankas įprastai nekreduoja Lietuvos komercinių bankų. Centrinis bankas privalėtų kredituoti bankų einamuosius poreikius. Be to, kreditai gali būti gaunami iš kitų komercinių bankų arba iš užsienio bankų.

Kai kurie autoriai (Johnson, 1994; Miller, 1994; Vaškelaitis, 2003) išskiria atskirą „valdomųjų pasyvų“ rūšį, t.y. piniginius lėšų šaltinius, kuriuos bankai gali pritraukti padidindami palūkanų normas. Tarpbankinėje rinkoje efektyvus pinigų perskirstymas galimas tada, kai pinigų kiekis ekonomikoje apskritai yra pakankamas ir likvidumo stoka tėra struktūrinė problema. Bankai turėtų žinoti, kad esant dideliame skirtumui tarp pinigų poreikio ir pasiūlos bei pasireiškus bendram pinigų trūkumui bankų

sistemoje, tarpbankinės paskolos nėra suteikiamos, taigi yra bendras kredito nebuvimo pavojus rinkoje. Šiuo atveju kaip pagalba tampa centrinis bankas, kuris, vykdydamas savo funkcijas, naudojami šiomis priemonėmis:

- Komercinių bankų privalomosiomis atsargomis centriniame banke;
- Atvirosios rinkos operacijomis, kurias centrinis bankas savo iniciatyva atlieka finansų ir pinigų rinkoje;
- Skolinimu arba skolinimusi leidžiant bankams savo iniciatyva pasiskolinti iš centrinio banko trumpam terminui arba padėti jame trumpalaikį indėlį pagal objektyvius rinkos kriterijus.

Pasyvų valdymą galima banke organizuoti kaip savarankišką veiklą, sprendžiant lėšų pritraukimo klausimus. Tačiau svarbu, kad banke neatsirastų lėšų, neduodančių pelno, išskyrus tą jų dalį, kuri garantuoja būtinų rezervų formavimą. Kita vertus labai svarbu įvertinti, kokia kaina yra pritraukiamos lėšos, kokio termino lėšos yra reikalingos – kokią kainą bankas yra pasiryžęs mokėti, o kada lėšų pritraukimas turi būti apribojamas. D. Ivaškevičiaus pateikia tokią paskolų klasifikaciją. 1 Lentelė

Paskolų klasifikacija

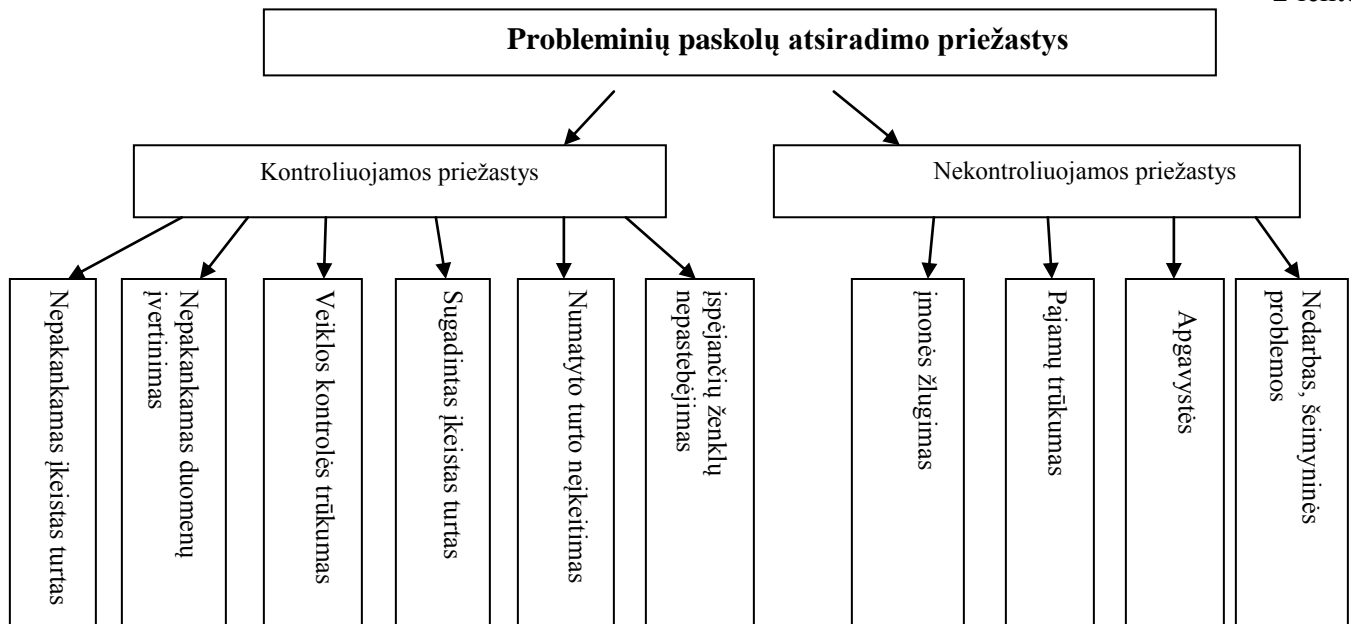
Klasifikavimo kriterijus	Kredito rūšis
Kreditavimo trukmė	- trumpalaikis apyvartinis lėšų kreditavimas; - vidutinis (1-5m.) pagrindinio kapitalo kreditavimas; - ilgalaikis (per 5m.);
Pagal apdraudimą	- kreditas už užstatą vekseliais, prekėmis, dokumentais liūdidjančiais prekės priklausymą klientui; - kreditas be užstato, arba kreditas kapitalu;
Pagal palūkanų ėmimą	- palūkanos iš karto išskaitomos; - palūkanos imamos kredito grąžinimo metu; - palūkanos mokamos dalimis per visą kredito grąžinimo periodą;
Pagal kreditavimo metodus	- pagal likučius – kreditas suteikiamas esant poreikiui; - pagal apyvartą – kreditas suteikiamas nuolat ir dažnai tuo pat metu vienas kreditas gražinamas, kitas imamas;
Pagal skolininkų rūšis	- komercinis kreditas suteikiamas firmoms laikinai pritrūkus lėšų; - kreditas fondų biržos tarpininkams; - žemės ūkio kreditas (hipotekinis arba trumpalaikis); - vartotojiškas kreditas; jis esti kelių formų: gyvenamųjų namų statybai, prekėms pirkti, grąžinamas dalimis ir grąžinamas iš karto.

Šaltinis: Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba. 1997

Klientui susidūrus su finansinėmis problemomis paskolos dažniausiai tampa probleminėmis. Tai būna pinigų srautų netolygumas, pajamų ir produkcijos pardavimo mažėjimas, rinkos dalies mažėjimas. Probleminių paskolų kiekis banke atspindi banko patikimumą. Kreditų portfelio kokybę vertinama apskaičiuojant probleminių paskolų santykį su visomis išduotomis paskolomis ir palyginant su kitų bankų duomenimis. Jeigu didėja atidėjimų neveiksniems aktyvams sumos ir banko pagrindinės veiklos rezultato santykis, vadinasi, mažėja banko pajamos (D. Masilionis, 1998).

Probleminių paskolų atsiradimo priežastys pateiktos 2 lentelėje.

2 lentelė

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Masilionis, D. 1998 banko finansinės ataskaitos

Vertinant ir grupuojant paskolas, labai svarbu tiksliai nustatyti, kada pasikeitė paskolos kokybė. Pasikeitus paskolos kokybei, paskolos vertė turi būti sumažinama, darant specialiuosius atidėjimus arba ją nurašant, parodant šias išlaidas pelno (nuostolio) ataskaitoje, kada pasikeitė paskolos kokybė (BCBC, 2000).

Specialieji atidėjimai – tai turto ir nebalansinių pretenzijų vertės sumažėjimo dydis, atitinkantis tikėtinų nuostolių galimybę. Kitaip sakant, specialieji atidėjimai – tai apskaičiuota išlaidų, kurių kilmė aiški, tačiau dydis nėra visiškai aiškus iki tam tikro momento ateityje, suma (Beattie ir kt., 1995).

Bendrieji atidėjimai – tam tikros sukauptos piniginės lėšos, sudaromos ir skirtos galimiems banko nuostoliams sumažinti (padengti) (LRS, 2002), t. y. atlyginti nuostoliams, kurie negali būti

priskirti konkretiems kreditams. Bendrieji atidėjimai sietini ne su konkrečiu kreditu jau įvykusių kokybės pasikeitimu, bet su viso kreditų portfelio galimu kokybės pasikeitimu ateityje.

F. Jasevičienė ir V. Valvonis (2003) pabrėžia, kad „kol kas dėl bendrųjų atidėjimų sudarymo tarp šalių nėra bendro sutarimo, t. y. kokio dydžio turėtų būti bendrieji atidėjimai ir kokia yra jų skaičiavimo bazė. Tarptautinėje praktikoje taikoma bendrųjų atidėjimų norma priklausomai nuo skaičiavimo bazės svyruoja nuo 0,25 procento iki 1 procento“.

Priemonės kredito rizikai sumažinti nurodo Edgar, M., Morsman, Jr. (1982):

- *Naujo kredito suteikimas*. Kartais bankai neapgalvotai suteikia skolininkams naujus kreditus tikėdamiesi, kad tai padės pagerinti skolininko padėtį ir grąžinti abu kreditus. Tačiau dažnai tokiu būdu bankas gali tik padidinti savo blogų paskolų apimtį.

- *Kredito restruktūrizavimas* – kredito sutartyje numatytų sąlygų keitimas.

- *Kiti veiksmai*. Palūkanų ir delspinigių anuliavimas. Bankui nepriimtinausia situacija – bankas nesugeba susitarti su skolininku dėl turto perleidimo.

Naujo kredito suteikimas, kredito restruktūrizavimas, kiti veiksmai gali sumažinti kreditų portfelio blogų paskolų atsiradimą – laiku pastebėti kredito blogėjimo požymius ir nedelsiant į juos reaguoti. Šie požymiai pastebimi tiek analizuojant finansinius rodiklius, tiek ir nefinansinius – pokyčiai įmonėje, rinkoje ir pan. Nustatant kredito palūkanų normą, bankas įvertina daugybę veiksnių tam, kad neišduotų kreditų su mažesnėmis palūkanomis, nei pritrauktų lėšų savikaina. Siekiami trys banko pagrindiniai tikslai, tokie kaip pelningumas, saugumas, likvidumas. Nuo pasirinkto tikslo priklauso banko portfelio vakdymo rezultatai. Pelno siekimas turi būti suderintas su riziką ribojančių normatyvų valdymu. Sėkminga banko kreditavimo veikla neatsiejama nuo aktyvų ir pasyvų valdymo, t.y. lėšų pritraukimo struktūra suderinta su skolintų lėšų dalimi. Svarbu, kad nebūtų lėšų neduodančių pelno, išskyrus būtinų rezervų formavimą. Banko patikimumas ir pajamos priklauso nuo probleminių paskolų santykio su visomis paskolomis.

1.3. Kredito rizikos valdymo principai ir reglamentavimas

Nepaisant spartaus bankų rinkos vystymosi ir tobulėjimo, kredito rizika išlieka viena iš pagrindinių rizikų, dėl kurių bankai dažniausiai patiria nuostolių. Skirtingi autoriai skirtingai išskiria banko rizikas Bessis(1998) išskiria šešias pagrindines banko rizikas: kredito, palūkanų normos, likvidumo, užsienio valiutos, rinkos ir mokumo. Tuo tarpu Sinkey(1992) nuomone, banko rizikos valdymas susideda iš trijų pagrindinių rizikų: kredito, likvidumo ir palūkanų normos. Šių autorių

nuomonės išsiskiria, nes Sinkey(1992) užsienio valiutos rinkos ir mokumo rizikas sujungia į vieną likvidumo riziką. Greuning, Brajovic, išskiria tris kredito rizikos tipus: asmens ar vartotojo rizika, įmonės rizika bei šalies rizika.

Bankai savo veikloje susiduria su daugeliu rizikos rūšių. Kredito rizika yra viena iš rizikos rūšių F.Jasevičienė, R. Ginotienė, V. Stankevičienė (2000) teigimu kredito rizika apibūdinama kaip tikimybė patirti nuostolius dėl to, kad kita šalis nesugeba veikti pagal sutartyje numatytas sąlygas. Tai neatskirama turto (aktyvų) rizikos dalis, kadangi paskolos sudaro didžiausią turto dalį. (Банковское дело: стратегическое руководство, 1998). Priimant sprendimą dėl kredito suteikimo ir vertinant atsirandančius verslo subjekto įsipareigojimus bankui, labai svarbu suprasti atsirandančią riziką, ją įvertinti ir kiek galima sumažinti. Nuo to, kaip bankas sugeba užkirsti kelią nuostolių dėl rizikų atsiradimui, priklauso banko sėkminga veikla ir konkurencingumas. Dėl kredito rizikos patiriami nuostoliai yra vieni iš didžiausių, palyginus su nuostoliais patiriamais dėl kitų rizikų. Todėl būtent kredito rizikos valdymui yra skiriamos esminės pastangos banko rizikų valdymo sistemoje. Egzistuoja esminis prieštaravimas tarp banko pelno ir rizikos. Kuo didesnė banko rizika, tuo didesnis turėtų būti banko pelnas. Daugumoje bankų kreditai sudaro ne mažiau kaip pusę aktyvų ir atneša 2/3 pajamų.

Analizuojant kredito riziką, didelis dėmesys turi būti skiriamas kredito rizikos valdymo principams. Bazelio bankų priežiūros komitetas 2000 m. parengė ir išleido dokumentą „Kredito rizikos valdymo principai“ dokumente apibrėžiama (iš viso – 17 principų). Pirmasis kredito rizikos valdymo principas nusako tai jog būtent nuo banko stebėtojų tarybos prasideda kredito rizikos valdymas (BCBS 2000). Jame nurodoma, kad banko stebėtojų taryba turi patvirtinti ir ne rečiau kaip kartą per metus peržiūrėti kredito rizikos valdymo strategiją. Kredito rizikos valdymo strategijoje, kuri gali būti bendros banko rizikos valdymo strategijos dalis, turėtų būti numatyta: kredito rizikos valdymo organizacinė struktūra, kredito rizikos valdytojų teisės, pareigos ir informacijos perdavimo tvarka; valdymo metodų visuma; bankui (ne)priimtinas kredito rizikos lygis; kreditavimo tikslai; siektinas paskolų portfelio dydis, struktūra ir savybės (paskolų pasiskirstymas, koncentracija, kokybė, portfelio didėjimas, sudaroma rinkos dalis ir kt.); principai, kuriais remiantis nustatomos bankui priimtinos su kredito rizika susijusios paslaugos ar paslaugos, kurioms bankas teikia pirmenybę.

Kredito rizikos valdymo strategija turi būti ilgo laikotarpio ir rengiama atsižvelgiant į įvairias ekonomikos ciklo fazes. Su ja turi būti susipažinę visi banko darbuotojai, susiję su kredito

rizikos valdymu, strategija jiems turi būti suprantama. Vykdomosios struktūros padaliniai banko stebėtojų tarybai turėtų pateikti ataskaitą apie strategijos įgyvendinimą ne rečiau kaip kartą per metus.

Bazelio bankų priežiūros komiteto parengtuose „Kredito rizikos valdymo principuose“ antru principu atsakomybė už kredito rizikos valdymo strategijos įgyvendinimą suteikiama banko valdybai. Banko valdyba turi užtikrinti, kad paskolos būtų teikiamos laikantis numatytos strategijos ir kreditavimo politikos, banko organizacinė struktūra sudarytų palankias sąlygas valdyti kredito riziką ir jos valdymui skirtų pakankamai finansinių išteklių, banko darbuotojai, teikiantys paslaugas, susijusias su kredito rizika, atitiktų jiems keliamus reikalavimus ir šias paslaugas teiktų profesionaliai, laikydamiesi banke nustatytų principų ir procedūrų, o mokėjimo už darbą tvarka neprieštarautų kredito rizikos valdymo strategijai. Labai svarbu, kad nustatant kredito rizikos valdytojų teises ir pareigas būtų skiriamos jų funkcijos – tai mažina interesų konfliktus tarp paskolas teikiančių, jas administruojančių, paskolų riziką vertinančių, paskolų užtikrinimo priemonių vertę nustatančių ir paskolų portfelio riziką valdančių darbuotojų. Be to, banko valdyba turi užtikrinti, kad banke būtų nustatytos ir įgyvendinamos reikiamos rašytinės procedūros (kredito politika, limitų sistema), įdiegta veiksminga vadovybės informavimo sistema, banko informacinių technologijų sistema sudarytų galimybes nuolat stebėti skolininkų, jų grupių ir bendrą banko skolininkų kredito riziką.

Trečias principas nurodo, kad prieš patvirtinant ir pradėdant teikti su kredito rizika susijusias naujas paslaugas (pačiam bankui, banko klientams arba naujame bankui geografiniame regione) informacija apie tokias paslaugas, galimo jų poveikio banko veiklai analizę (paslaugų rizika, tolesnės šių paslaugų rizikos stebėjimo, vertinimo ir kontrolės galimybės ir pan.), jų rizikos valdymo priemonės ir procedūras, kita svarbi informacija (susijusi su apskaita, mokesčiais, teisiniais aspektais, bankų priežiūros institucijos reikalavimais ir pan.) turi būti pateikiama banko valdybai, rizikos valdymo komitetui ir kitiems kredito rizikos valdytojams (3 principas).

„Kredito rizikos valdymo 4 ir 6 principuose“ keliamas dar vienas reikalavimas: paskolų teikimo tvarka turi būti išsamiai aprašyta, t. y. turi būti numatyta, kam, kokio dydžio, kokiomis sąlygomis gali būti teikiamos paskolos. Jos negali būti teikiamos spekuliaciniais tikslais. Visi skolininkai turi būti vertinami, laikantis vienodų principų. Pavyzdžiui, nuolatiniai, gerai pažįstami banko klientai neturėtų būti laikomi patikimais vien pagal jų žodinį patikinimą. Bankas turi užtikrinti, kad finansiškai patikimam skolininkui nebūtų teikiama tokia paskola, kuri pranoktų jo

finansines galimybes. Sprendimą dėl paskolos suteikimo turi priimti ne mažiau kaip du asmenys, jis turi būti patvirtintas įgaliojimus turinčių asmenų parašais. Priimant sprendimą suteikti paskolą turi pateikti išvadas verslo padalinio atstovas ir kredito riziką įvertinęs asmuo. Sprendimus dėl nedidelių ir nerizikingų paskolų gali priimti ir vienas asmuo, tačiau tik kredito politikos ar kitokiame dokumente banko valdybos nustatytais atvejais.

Paskolų koncentracijos rizikos valdymui taikyti kredito rizikos limitų sistemą ir kitas priemones rekomenduoja 5 principas. Jei laikomasi pasyvios paskolų portfelio valdymo strategijos, limitų sistema yra viena svarbiausių paskolų portfelio rizikos valdymo priemonių. Dažniausiai taikomi šie limitai:

- paskolai – maksimali suma, terminas, paskolos užtikrinimo priemonės ir paskolos santykis, paskolos įmokos ir mėnesio pajamų santykis;
- paskolų grupėms – skolininkų grupė (įskaitant su banku susijusius skolininkus ir vidaus paskolas), ekonominės veiklos rūšys, paskolų užtikrinimo priemonės, paskolų rizikos grupė, didelių sumų paskolos, paskolų rūšys;
- visam paskolų portfeliui – geografiniai regionai, paskolų portfelio dydis.

Kredito rizikos valdymo 8 ir 9 principai nurodoma suteiktą paskolą administruoti ir nuolat vertinti jos riziką, taip pat reikalaujama įdiegti veiksmingas sistemas su rizika susijusioms paskoloms ir jų portfeliams nuolat administruoti ir stebėti, probleminėms paskoloms nustatyti ir valdyti, reikiamai jas įvertinti ir atidėjiniams sudaryti.

Banke turi būti sukurta tokia paskolų administravimo sistema, kuri leistų tinkamai tvarkyti kiekvienos suteiktos paskolos dokumentų bylą, iš skolininko pareikalauti finansinės ir kitokios informacijos, skolininkui laiku siųsti informacinius pranešimus. Informacija apie suteiktas paskolas į banko informacines sistemas turi būti įvedama ir už kredito rizikos valdymą atsakingiems asmenims pateikiama laiku, ypač informacija apie įsipareigojimų nevykdančius skolininkus, tokia informacija turi būti tiksli. Be to, reikia skirti paskolas administruojančių ir jas teikiančių banko darbuotojų funkcijas, nes pastarieji gali turėti ketinimų nuslėpti blogėjančią jų suteiktų paskolų kokybę

10 principas rekomenduojama skolininkų (paskolų) rizikai vertinti taikyti ekspertinius vertinimus ir kiekybinius, statistiniais metodais pagrįstus skolininkų rizikos vertinimo modelius arba juos derinti. Banko darbuotojai turi būti tinkamai pasirengę juos taikyti, t. y. turėti pakankamai žinių, įgūdžių ir patirties.

Vis dėlto, kad ir kokie modeliai būtų taikomi, reikia numatyti ir raštu išdėstyti tuos atvejus, kai galima priimti sprendimą suteikti paskolą, net ir gavus neigiamą eksperto ar modelio įvertinimą, ir kai galima priimti sprendimą jos nesuteikti, net ir gavus teigiamą eksperto ar modelio įvertinimą. Taip pat būtina nuolat vertinti modelių patikimumą. Pagal 11 principą banke turi būti laiku parengiama ir pateikiama tiksli informacija apie prisiimtą kredito riziką ir jos valdymą

Nustatyti, įvertinti, stebėti ir kontroliuoti būtina ne tik atskirų paskolų, bet ir viso paskolų portfelio riziką. Bazelio bankų priežiūros komitetas (BCBS 2000) nurodo paskolų portfelio rizikos valdymo tikslą – pasiekti bankui priimtina rizikos ir pajamų balansą viso paskolų portfelio mastu (12 principas). Valdant paskolų portfelio riziką, galima dvejopa strategija (V.Valvonis, 2004):

1. Pasyvi. Tai tradicinis požiūris į paskolų portfelio rizikos valdymą: suteiktos paskolos laikomos iki jų grąžinimo termino pabaigos (vadinamasis principas „nusipirk ir laikyk“), bankas nekeičia jau suteiktų paskolų portfelio sudėties. Laikantis pasyvios strategijos, paskolų portfelio rizika iš esmės valdoma tik taikant limitus, t. y. Nesuteikiant per daug paskolų vienam skolininkui, susijusiems ar ta pačia ekonomine veikla užsiimantiems skolininkams. Pasyvios strategijos laikosi dauguma bankų.

2. Aktyvi. Bankas, išlaikydamas dalį paskolų iki jų grąžinimo termino pabaigos, aktyviai keičia paskolų portfelio sudėtį, kad gautų didžiausią pelną, esant priimtina rizikai. Taikomos tokios priemonės, kaip paskolų pardavimas, paskolų keitimas vertybiniais popieriais (securitisation), paskolų draudimas, taip pat išvestinės finansinės priemonės. Banke, kuris pasirenka aktyvią strategiją, paprastai įsteigiamas struktūrinis padalinys, atsakingas už paskolų portfelio rizikos valdymą (Bessis 2002).

Bazelio bankų priežiūros komitetas (BCBS 2000). tiek aktyvią, tiek pasyvią paskolų portfelio rizikos valdymo strategiją pasirinkusiems bankams siūlo reguliariai atlikti kredito rizikos testavimą nepalankiomis sąlygomis (13 principas). Jei banke taikomas paskolų portfelio rizikos vertinimo modelis, testavimą nepalankiomis sąlygomis galima atlikti daug geriau, nei tada, kai toks modelis netaikomas

Bazelio bankų priežiūros komiteto parengtuose 14 ir 15 „Kredito rizikos valdymo principuose“ pabrėžiama veiksmingos kredito rizikos vidaus kontrolės – bendrosios banko vidaus kontrolės sudėtinės dalies, svarba. Banko vidaus kontrolė turėtų užtikrinti, kad būtų laikomasi kredito rizikos valdymo strategijos, kredito politikos, nustatytų limitų, kad būtų taikomos numatytos kredito rizikos valdymo priemonės ir procedūros. Tokia kontrolė padeda nustatyti neleistinas

kreditavimo operacijas, nustatyti ir kaip galima labiau sumažinti nuostolius, atsirandančius dėl nukrypimų nuo nustatytų procedūrų, limitų ir kitų reikalavimų.

Labai svarbi sėkmingo kredito rizikos valdymo sąlyga – tinkama kredito rizikos stebėjimo ir vertinimo sistema. Ji leidžia, stebint ir vertinant skolininkų finansinę būklę, kontroliuoti, kaip laikomasi paskolų sutarčių, iš anksto nustatyti galimas problemines paskolas, tiksliai ir laiku nustatyti paskolos užtikrinimo priemonių vertę ir tai, kaip ji atitinka prisiimtą kredito riziką. Sukaupus informaciją apie suteiktų paskolų riziką, turi būti sudaromi reikiamo dydžio atidėjiniai (koreguojama paskolų vertė finansinėje ataskaitoje), o informacija ir dokumentai, esant reikalui, perduodami su probleminėmis paskolomis dirbantiems banko darbuotojams.

Su probleminėmis paskolomis dirbantis banko struktūrinis padalinys turi būti nepriklausomas nuo verslo padalinių. Bazelio bankų priežiūros komitetas rekomenduoja parengti darbo su probleminėmis paskolomis dokumentą, kuriame būtų numatyti aiškūs kriterijai ar sąlygos, kada paskola perduodama administruoti su probleminėmis paskolomis dirbančiam struktūriniam padaliniui (16 principas). Tokiam struktūriniam padaliniui patariama atlikti bent didžiausių probleminių paskolų paskesnę analizę: ar tokios paskolos suteiktos laikantis kredito politikos, kokia buvo skolininko finansinė būklė jam suteikiant paskolą, kada ir kaip pastebėtos problemos, ar tiksliai įvertinta paskolos užtikrinimo priemonė ir pan.

Remdamasis tokios analizės rezultatais, su probleminėmis paskolomis dirbantis banko struktūrinis padalinys banko valdybai turėtų teikti siūlymus kaip tobulinti kredito politiką, kredito rizikos valdymo priemones ir procedūras.

Pagal paskutinį 17 principą priežiūros institucijos turi reikalauti, kad bankai turėtų veiksmingą sistemą, kuri leistų nustatyti, įvertinti, stebėti ir kontroliuoti kredito riziką. Taip pat šios institucijos turėtų nustatyti rizikos apribojimus, kuriais būtų ribojami skolinimo vienam skolininkui ar susijusių asmenų grupei limitai. Tačiau vien, bankų priežiūros institucija negali išspresti ir neturi užtikrinti šalies ekonominio stabilumo ir augimo, negali ir neturi garantuoti, kad nei vienas bankas nebankrutuos.

Lietuvos bankų veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos bankų įstatymas ir Lietuvos banko valdybos nutarimai. Siekiant užtikrinti stabilia ir saugia bankų veiklą bei valdyti riziką, yra nustatyti įvairūs rodikliai, kurių bankai privalo laikytis. Tai vadinamieji banko veiklos riziką ribojantys normatyvai. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme numatyti šie normatyvai: kapitalo

pakankamumo; likvidumo; maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui. Visų šių straipsnių tikslas – užtikrinti saugią bankų veiklą.

Apibendrinant kredito rizikos valdymo principus, galime teigti, kad kiekvieno banko rizikos valdymo organizacinėje struktūroje galima išskirti dvi dalis: strateginę struktūrą ir vykdomąją. Pagrindinė strateginės struktūros organų funkcija valdant riziką yra numatyti rizikos valdymo strategiją ir politiką, užtikrinti tinkamas sąlygas jas įgyvendinti, pagrindinė vykdomosios struktūros funkcija- įgyvendinti rizikos valdymo strategiją ir politiką.

Taigi strateginė ir vykdomoji struktūra turi nuolat keistis informacija. Strateginę struktūrą sudarantys organai turi aiškiai nurodyti, kaip valdyti riziką, kokių tikimasi veiklos rezultatų, o vykdomosios struktūros padaliniai – informuoti, kaip įgyvendinama rizikos valdymo strategija, politika, teikti rekomendacijas, kaip pagerinti rizikos valdymą. Bankui labai svarbi rizikos valdymo kultūra, t. y. kad darbuotojai suprastų rizikos valdymo būtinumą, jo naudą. Rizikos valdymo organizacinė struktūra bankuose nėra vienoda. Ji priklauso nuo teikiamų paskolų, jų įvairovės, dydžio, sudėtingumo, paskolų ir paskolų portfelio rizikos, banko dydžio, valdymo, veiklos ypatybių.

Kalbant apie aktyvų efektyvų kreditų portfelio valdymą reikėtų suderinti banko strategijos tris pagrindinius tikslus: pelningumą, likvidumą ir saugumą. Visų šių tikslų pasiekti tuo pačiu metu neįmanoma, todėl susidaro konfliktinė situacija, nes bankas norėdamas pasiekti aukštą pelningumą, privalės maksimizuoti ilgalaikių paskolų kiekį beja norėdamas užtikrinti saugumą, bankas privalo būti selektyvus, rinkdamasis klientus.

Tokiu būdu bankas turi tiksliai apibrėžti savo strategiją - ir vienam iš šių tikslų atiduoti pirmenybę prieš kitus du. Ką pasirinks bankas nuo to priklausys banko kreditų portfelio valdymo ir viso banko veiklos rezultatai. Tačiau reikėtų nepamiršti jog saugumo tikslas dažniausiai iškeliamas į pirmą vietą. Čia bankas ir susiduria su visoms pelno siekiančioms organizacijoms būdingu prieštaravimu – „pelnas – rizika”. Yra žinoma, kad kuo didesnis siekiamas pelningumas, tuo didesnė laukiam rizika. Kalbant apie paskolų portfelį, yra išskiriama užstato ir koncentracijos rizika. Užstato rizika susijusi su daliniu ar visišku užstatyto turto vertės sumažėjimu. Koncentracijos rizika atsiranda dėl blogų paskolų portfelio diversifikacijos kredituojamų ekonomikos šakų.

Maksimalus skolinimas vienam asmeniui, tokio skolinimo pavojus yra tas, kad skolininkui susidūrus su finansinėmis problemomis jų nepavyks išvengti ir skolinančiajam. Todėl pagal Bazelio komiteto reikalavimus Lietuvos bankas (taip pat ir kiti centriniai bankai) riboja maksimalų skolinimą vienam asmeniui, kur tokiu asmeniu apibrėžiama tarpusavyje susijusių fizinių arba juridinių asmenų

grupė. Skolinimas susijusiems asmenims. Rizika šioje srityje atsiranda, kai bankas suteikia paskolas skirtingiems asmenims nepažeisdamas savo vidinio statuto, tačiau kai tos paskolos iš esmės naudojamos tam pačiam tikslui. Tokiu būdu visų susijusiems asmenims suteiktų paskolų rizika agreguojasi ir realiai yra nevaldoma, nes kiekvienas iš paskolos gavėjų atskirai gali vykdyti savo finansines prievoles, tačiau vienam iš jų susidūrus su sunkumais, jų neišvengtų ir kiti tokios grupės nariai.

Kiekviena banko veikla turi sukurti bankui pelną. Palūkanų normas rinkoje lemia pinigų paklausa ir pasiūla, o šias veikia įvairūs ekonominiai veiksniai (kompanijos, Vyriausybės bei kitų ūkio subjektų pinigų poreikis, Centrinio banko vykdoma monetarinė politika, išteklių kiekis bankuose, infliacija ir kt.), todėl tiksliai nuspėti palūkanų normų pokyčio rinkoje niekas negali, o palūkanų normos rizikos, kaip ir bet kurios kitos finansinės rizikos valdymas susiduria su ta pačia dilema, t. y. pelno ir rizikos santykio problema.

Kaip teigia S. Taraila (2001), vienas iš svarbiausių faktorių bankininkystėje – gero balanso tarp banko priimamų indėlių ir išduodamų paskolų užtikrinimas. Bankų aktyvai ir pasyvai yra susiję. Įvairių rūšių lėšos yra dedamos į bankus ir bankai gali jomis disponuoti skirtingu laiku. Likvidumo rodiklis įpareigoja laikytis auksinės bankininkystės taisyklės. Kreditavimas yra vienas iš pagrindinių banko veiklos sričių ir būtent šioje banko veikloje cirkuliuoja didžiausi pinigų srautai, todėl būtina juos efektyviai paskirstyti ir valdyti.

Likvidumo lygis užtikrinamas: kreditų atšaukimu arba konversija; kreditų ir investicijų portfelio dalies pardavimu; aktyvų ir pasyvų suderinimu, kad būtų galima palaikyti atitinkamą likvidumo lygį; pasyviųjų operacijų apimtį padidėjimu, pritraukiant klientų lėšas; paskolos gavimu iš centrinio banko ir pan. (D. Ivaškevičius, A. Sakalas, 1997).

Stengdamasis išlikti likvidus bankas dažnai atsisako rizikingų projektų finansavimo, tai įtakoja sumažėjusį probleminių paskolų kiekį bei palengvina kreditų portfelio valdymą. J. Ragauskas ir A. Senkus teigia, kad „savo likvidumo problemas bankas gali spręsti dviem būdais - realizuodamas savo aktyvus ir pritraukdamas papildomų pasyvų. Abu būdai gali neigiamai paveikti banko pelningumą, t. y. gali atsitikti taip, kad bankas bus priverstas realizuoti savo aktyvus nepalankiomis sąlygomis ir dėl to patirs nuostolių. Būtent pelningumo aspektas ir lemia tai, kurį šių būdų pasirenka bankas“. Likvidumo valdymo metodai bankams yra nurodomi Bazelio bankų priežiūros komiteto 2000 metais išleisti Bankų likvidumo valdymo principai (BCBC, 2000).

Lietuvos bankas yra nustatęs komerciniams bankams likvidumo normatyvą, kurį jie turi vykdyti kiekvienu centrinio banko pareikalavimu ir kuris yra kontroliuojamas kiekvieną mėnesį. Šio rodiklio reikšmė negali būti mažesnė kaip 30 proc. (Lietuvos banko valdybos nutarimas, 2004). Šis normatyvas skirtas komercinių bankų likvidumui kontroliuoti. Centrinis bankas, sekdamas kiekvieno komercinio banko likvidumo rodiklio kitimą gali pastebėti nepageidaujamų reiškinių konkrečiame banke ar visoje bankų sistemoje požymius ir imtis atitinkamų veiksmų.

Bankai savo veikloje susiduria su daugeliu rizikos rūšių. Kredito rizika yra viena iš rizikos rūšių, kuri suprantama kaip galimybė patirti nuostolį tai dažniausiai dėl kreditų, kurių nebeįmanoma išieškoti. Dėl kredito rizikos patiriami nuostoliai yra vieni iš didžiausių, palyginus su nuostoliais patiriamais dėl kitų rizikų. Todėl būtent kredito rizikos valdymui yra skiriamos esminės pastangos banko rizikų valdymo sistemoje. Kiekvienas Lietuvos komercinis bankas teikdamas paskolas turi savo kreditavimo politiką, kuri privalo laikytis Lietuvos respublikos įstatymų, Lietuvos banko Valdybos nutarimų. Vienas iš Lietuvos banko Valdybos nutarimų ir yra Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių bankų priežiūros principų įgyvendinimas.

1.4. Fizinį ir Juridinių asmenų kreditingumo analizė ir įvertinimas

Kreditinė rizika J. Bessis (1998); T. W. Koch, S. S. MacDonald (2000); R. Wells, (2000); E. Zelgave (2000), teigimu yra pačios paskolos negrąžinimo ar palūkanų nesumokėjimas. Bankai, siekdami išvengti paskolos negrąžinimo rizikos, užtikrinti išduotų paskolų susigrąžinimą laiku ir gauti kuo didesnę pelną, paskolas turi teikti tik patikimiems klientams. Todėl tik kokybiškai atliktas paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimas turėtų padėti išspręsti vieną svarbiausių bankams iškylančių problemų - kreditinės veiklos pelningumo ir rizikos suderinamumą.

Nuo to, kaip bus atlikta paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimo analizė, priklausys tolesnė kreditavimo specialisto ir paskolų komiteto darbo eiga, kokybė bei rizikos neatgauti paskolintų pinigų tikimybė. Ekonomistai niekaip nesutaria, kokius rodiklius būtina skaičiuoti, norint visapusiškai įvertinti paskolos gavėjo finansinę būklę ir veiklą. Dauguma nurodo beveik visus pagrindinius santykinus finansinius rodiklius, tačiau ar visi jie yra naudingi, ar tik didina kreditavimo specialisto darbo sąnaudas.

Kaip vienas svarbiausių paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimo būdų. Lietuvos bankuose dažnai naudojamas paskolos apdraudimo įvertinimas. Tačiau prieš įvertinant paskolos apdraudimą, būtina išnagrinėti kitus paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimo proceso elementus.

Kreditinės rizikos elementas, t.y. paskolintos vertės negražinimas, paskolos palūkanų nesumokėjimas, paskolos ir palūkanų gražinimo terminų pažeidimas būdingas beveik kiekvienam kreditiniam sandoriui (Buškevičiūtė, 1994)

Kreditiniai santykiai tarp banko ir skolininko įforminami paskolos sutartimi. Skolininkas kreipiasi į komercinį banką ir pateikia paraišką paskolai gauti. Nurodo tikslią kredito paskirtį, jo sumą ir naudojimo laiką, pateikia trumpą kredituojamos įmonės charakteristiką. Kartu su paraiška skolininkas pateikia verslo planą, kelerių metų metines finansines ataskaitas, kitą papildomą informaciją. Visų šių duomenų bankui reikia norint įvertinti paskolos gavėjo kreditingumą, prieš tai sutikrinus duomenis, pateiktus paraiškoje paskolai gauti, su duomenimis pateiktais finansinėse ataskaitose. Jei kreditavimo specialistui, sutikrinus paraiškos paskolai gauti duomenis su finansinių ataskaitų informacija, iškyla abejonių dėl šių duomenų realumo, atliekamas įmonės patikrinimas vietoje. Tai būtina, jei paskola apdraudžiama įkeičiant turtą. Kreditavimo specialistas sutikrinęs duomenis, remdamasis pateiktais dokumentais atlieka skolininko kreditingumo analizę, bei nustato jo pasirengimą gražinti prašomą paskolos sumą

O.I.Lavrušino (2000) teigimu, paskolos gavėjo *kreditingumas* - tai juridinio ar fizinio asmens sugebėjimas laiku gražinti paskolą.(Лаврушин, 2000) G.I.Kravcova (1994) *kreditingumą* apibūdina kaip banko paskolos suteikimo klientui galimybių ir tikslingumo nustatymo procesą.(Кравцова, 1994). Anot G.M.Kirisiuk ir V.S.Lechovskij(1993) *kreditingumas* apibūdina tokią realiai susiklosčiusią teisinę ir gamybinę - finansinę skolininko padėtį, kurią įvertinęs bankas priima sprendimą dėl kreditinių santykių su paskolos gavėju atsiradimo (plėtojimo) ar nutraukimo.(Кирисюк и др., 1993)

V. Aleknavičienės, D.Jatkūnaitės(2005) nuomone *kreditingumo įvertinimas*- tai kliento galimybių laiku ir visiškai gražinti paskolą įvertinimas, kuris lemia banko apsisprendimą išduoti klientui paskolą ar ne.

Paskolos gavėjo kreditingumo kompleksinis įvertinimas gaunamas atlikus visų paskolos gavėjo kreditingumo elementų analizę, surinkus ir apdorojus informaciją. Bankui belieka priimti sprendimą dėl kredito išdavimo tikslingumo, kreditinių santykių tęstinumo ar jų nutraukimo galimybės ir sąlygų. Kredito gavėjo kreditingumą įvertinant naudojami šie informacijos šaltiniai:

pokalbis su paraiškos paskolai gauti pateikėju; asmeninis duomenų bankas; išoriniai šaltiniai; finansinės ataskaitos; įmonės tikrinimas vietoje.

Bankas pokalbio metu su prašymo paskolai gauti pateikėju išsiaiškina kreipimosi gauti paskolą priežastis, nustato ar paraiška atitinka banko keliamus reikalavimus. Taip bankas sužino apie kliento sąžiningumą ir galimybes grąžinti paskolą, jos apdraudimą, taip pat apie įmonės istoriją ir dydį, konkurencingumą, ateities planus ir t.t.

Kiekviename banke yra visų indėlininkų ir paskolos gavėjų kartoteka. Bankas remdamasis turimais duomenimis gali, kokybiškiau įvertinti paskolos gavėjo kreditingumą.

Informaciją apie kliento kreditingumą bankas taip pat gali patikrinti, pasitelkęs išorinius šaltinius: mokesčių inspekciją, įmonės tiekėjus, pirkėjus, trečiuosius asmenis, vienaip ar kitaip susijusius su įmonės veikla, masinės informacijos priemonėmis, konfidencialius informacijos šaltinius.

Daugiausiai informacijos kreditavimo specialistas gauna, atlikęs įmonės finansinių ataskaitų analizę. Iš finansinių ataskaitų gali matyti veiklos silpnąsias ir stipriąsias vietas, įmonės veiklos tendencijas, finansinę būklę.

Paskolos gavėjo kreditingumo analizės apimtis priklauso nuo suteikiamos paskolos sumos dydžio ir termino, įmonės veiklos rezultatų, jo ankstesnių santykių su banku. Anot V.Aleknavičienės ir D.Jatkūnaitės(2005) svarbiausi banko uždaviniai, siekiant įvertinti kliento kreditingumą, turėtų būti šie: įvertinti paskolos gavimo teisėtumą; ištirti įmonės veiklą lemiančius išorės ir vidaus veiksnius; atlikti įmonės veiklos ir finansinės būklės analizę; įvertinti paskolos apdraudimą.

Analizuojant bet kurį skolininką, pirmiausia reikia išanalizuoti jį pagal šešių „C” metodą. Šis metodas apima kriterijų įvertinimą. Šie kriterijai yra:

- Charakteristika. Kredito vadybininkas privalo būti įsitikinęs, kad skolininkas turi aiškiai apibrėžtą tikslą paimti paskolą ir rimtus bei pagrįstus ketinimus paskolą grąžinti.

- Teises. Kredito vadybininkas privalo būti įsitikinęs, kad klientas turi teisę prašyti ir gauti paskolą, kad jis turi visus įgaliojimus priimti sprendimus ir pasirašyti paskolos sutartį. Ši kliento charakteristika vadinama kliento “teise” skolintis pinigus.

- Kapitalas. Tai yra vienas iš pagrindinių skolininko pajėgumo grąžinti paskolą aspektų. Ar skolininkas turės sukaupęs pakankamai kapitalo, kad grąžintų paskolą, yra vienas svarbiausių klausimų. Bendru atveju, skolininkai turi tris šaltinius, iš kurių galėtų grąžinti paskolas: pinigų srautai, likvidus turtas, kurį galima parduoti, kapitalas sukauptas išleidžiant vertybinius popierius.

- Užstatas. Kredito vadybininkas privalo išsiaiškinti ar skolininkas turi pakankamai turto užtikrinti paskolos grąžinimui. Taip pat svarbi informacija apie turto amžių, kokybę, technologijas.

- Sąlygos. Kredito vadybininkas privalo domėtis šakos, kurioje veikia skolininkas, situacija, pokyčiais ir perspektyvomis, kurios gali paveikti paskolos grąžinimą.

- Kontrolė. Šią sritį apima tokios informacijos gavimas, ar įstatymų pasikeitimas galėtų neigiamai paveikti skolininką ir jo galimybes grąžinti paskolą. Didžiojoje Britanijoje plačiai komerciniuose bankuose naudojamas PARS metodas įvertina paskolos panaudojimo tikslą (purpose), prašoma paskolos sumą (amount), paskolos grąžinimo šaltinį (repayment), užstatą (security).

Kita kreditingumo nustatymo sistema, plačiai naudojama užsienio bankuose, vadinama CAMARI sistema, apima ir įvertina didesni veiksnų spektrą: Kliento kokybinės savybės (character); Gebėjimai grąžinti paskolą (ability); Marža (margin) – tai pajamos, kurias bankas gaus suteikęs paskolą; Paskolos suma (amount); Paskolos grąžinimo sugebėjimas (repayment); Užstatas ar tam tikros rizikos mažinimo priemonės (insurance).

CAMARI sistema apima tiek 6C taisyklę, tiek PARTS metodą. Apjungus šių trijų metodikų kreditingumo įvertinimo siūlomus analizuoti elementus, galima išskirti šiuos tris veiksnius kaip pagrindinius: personalinius, finansinius ir išorinius (E. Zelgave, 2000.). *Personalinius veiksnius* apima paskolos gavėjo (įmonės vadovo) asmenines savybės, kompetencija, sugebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančių verslo sąlygų, kompanijos valdymo (darbo planavimas, organizavimas, vykdymas, motyvacija) gebėjimai. *Finansiniai veiksniai* atsiskleidžia kliento finansinės būklės analizę. *Išoriniai veiksniai*, skirtingai nuo minėtų veiksnų, dažnai nėra sąlygojami paties kliento, tačiau jų analizė yra būtina, nes jie tiesiogiai veikia kliento finansinę būklę.

Amerikiečių ekonomistas Česeris siūlo komercinės paskolos įvertinimui taikyti šešių rodiklių, modelį: Grynujų pinigų ir vertybinių popierių procentinė dalis aktyvuose; įplaukų ir grynujų pinigų bei vertybinių popierių santykis; Pajamų iki procentų ir mokesčių mokėjimo ir aktyvų procentinė dalis; Bendrų įsipareigojimų ir aktyvų santykis; Pagrindinio kapitalo (aktyvų) ir akcinio kapitalo santykis; Apyvartinio kapitalo ir grynujų pardavimų santykis. Visus šiuos rodiklius Česer'is įtraukė į paskolos sutarties sąlygų nesilaikymo tikimybės formulę. Ir paaiškėjo jog trys iš kas ketvirto paimto atvejo buvo teisingi.

Kliento mokumas atspindi firmos sugebėjimą gauti pelną ir laiku grąžinti visas skolas - tai yra pelno (nuostolio) ataskaitos rodiklis. Finansinė padėtis parodo firmos finansinį pajėgumą. Valdymas, vadovybė yra ne mažiau svarbūs firmos veiklos veiksniai. Įvertindamas užstatą, laiduotojus, paskolos struktūrą, bankas tam tikra dalimi užsitikrina paskolos grąžinimą, tačiau savalaikis jos apmokėjimas daug priklauso nuo skolininko komercinės veiklos.

Bankas, prieš duodamas paskolą juridiniam asmeniui, privalo susipažinti su tos įmonės įstatais; jos nuosavybės rūšimi; dokumentais patvirtinančiais juridinio asmens teisėtumą gauti paskolą; bei asmenų, kurie yra įpareigoti derėtis dėl paskolos gavimo ir pasirašyti sutarties dokumentus, pareigomis ir dokumentais, patvirtinančiais, jog šie asmenys turi teisę atstovauti įmonei, siekiančiai gauti paskolą. Tik įvertinęs įmonės teisėtumą gauti paskolą, kreditavimo specialistas gali atlikti tolesnę kreditingumo analizę.

Bankui, siekiančiam užsitikrinti paskolos grąžinimą, prieš įvertinant įmonės veiklą ir finansinę būklę, svarbu atsižvelgti į ekonominę aplinką, kurioje veikia įmonė, įvertinti jos stipriąsias ir silpnąsias puses. Tad reikėtų nustatyti išorės ir vidaus veiksnius. Įmonė turi nuolat stebėti besikeičiančią aplinką, numatyti išorinių veiksnių poveikį ir užimti poziciją, kad išnaudojusi palankias galimybes įgautų pranašumo ir išvengtų grėsmių, susijusių su aplinkos permainomis.

Anot V.Aleknavičienės ir D.Jatkūnaitės(2005) kreditavimo specialistui, nereikia tirti makroaplinkos, užtenka žinoti įvykusius bei prognozuojamus svarbiausius pokyčius šalies ir pagrindinius prekybinių sandorių dalyvius. Įmonė, vertindama santykius su tiekėjais, turi nustatyti kiek ji nuo jų priklauso, kiek verslas būtų paveiktas, sužlugus tiekimo tinklui. Įmonė turi būti atsargi, kad netaptų priklausoma nuo pirkėjų.

Siekiant sėkmės būtina derinti išorės ir vidaus veiksnių analizės rezultatus, suvokti veiksnių tarpusavio ryšius. Vidaus veiksnių analize siekiama nustatyti organizacijos pranašumus ir trūkumus.

Vienas pagrindinių įmonės silpnųjų ir stipriųjų savybių, grėsmių ir galimybių įvertinimo būdų yra SWOT metodas. A. J. Strickland ir A. A. Thompson (1992) akcentuoja pagrindinių sėkmės veiksnių analizę, F. R. David (1991) – organizacijos tvirtumo, silpnumo, galimybių ir grėsmių darną. Atliekant SWOT analizę nustatomos pagrindinės įmonės veiklos aplinkos galimybės. Galimybių tyrimas visada siejamas su veiklos pastovumo ir tęstinumo užtikrinimu. Vėliau nustatomos pagrindinės grėsmės, galinčios kilti šioje aplinkoje. Suradus bei įvertinus įmonės veiklos aplinkos galimybes ir grėsmes, galima nustatyti įmonės stipresias savybes, esminio konkurencinio pranašumo veiksnius, įmonės strateginį pažeidžiamumą, jos silpnąsias vietas. Įmonės, kuriom anksčiau sekėsi, gali sužlugti, jei nesugebės prisitaikyti prie besikeičiančių rinkos reikmių. Taigi vertinant įmonės kreditingumą, bankas, siekdamas sumažinti kreditingumo riziką, turėtų labiau domėtis įmonės silpnosiomis pusėmis, kurios turės įtakos paskolos grąžinimui.

Anot S.Tarailos (2001) finansinių išteklių valdymas yra neatskiriama, bet kokios komercinės veiklos valdymo dalis ir finansinės ataskaitos yra svarbi finansinių išteklių valdymo priemonė.

Pagrindinė finansinių ataskaitų analizė labai svarbi valdant verslą bei teikiant komercines paskolas. Finansinės ataskaitos- tai pagrindinė bankų naudojama priemonė, leidžianti analizuoti skolininkų finansinę veiklą. Todėl bankų darbuotojai tvarkantys kreditui gauti pateiktus dokumentus, privalo žinoti, kaip analizuoti finansines ataskaitas.

Atsiradus transnacionalinėms kampanijoms iškilo poreikis suvienodinti įvairiose šalyse taikomus apskaitos principus. Visuotinai pripažinti apskaitos principai (VPAP)- tai standartai, prielaidos, susitarimai ir koncepcijos, pagal kurias buhalterinėse knygose daromi įrašai.

Visi šie visuotinai pripažinti apskaitos principai padeda kreditavimo specialistui suprasti kokių pagrindų remiantis sudarytos klientų pateikiamos finansinės ataskaitos, ir kiek objektyviai jos gali atspindėti kliento finansinę būklę, žiūrėti priede nr.14.

Įmonės finansinės ataskaitos rodo, įmonės finansinę būklę ir veiklą, jos stipriąsias ir silpnąsias puses bei vadovų kompetenciją. Yra svarbu kruopščiai išnagrinėti finansinių ataskaitų duomenis, atlikti jų horizontaliąją, vertikaliosią bei santykinių finansinių rodiklių analizę. Daugelyje paskelbtų metodikų, siekiant įvertinti įmonės finansinę būklę, pirmiausia atliekama praėjusių laikotarpių buhalterinio balanso bei pelno (nuostolio) ataskaitos horizontalioji ir vertikalioji analizės.

Horizontalioji analizė padeda nustatyti balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitos straipsnių pasikeitimus, tačiau anot R. Meigs ir W. Meigs (1992) jos trūkumas yra tas, kad palyginus su praėjusiais laikotarpiais nėra pagrindas spręsti apie pasiektų rezultatų lygį, neparodo finansinių rodiklių pasikeitimų priežasčių, ji tik susistemina duomenis, bet horizontalioji veiklos analizė yra svarbus žingsnis į tolesnę įmonės veiklos analizę.

Vertikalioji analizė - tai analizė kurios metu atitinkamas finansinės ataskaitos rodiklis lyginamas su baziniu tos ataskaitos rodikliu, o gautas dydis išreiškiamas bazinio dydžio procentais. Iš vertikalios analizės duomenų kreditavimo specialistas gali pamatyti įmonės finansinės būklės kitimo kryptis, t.y. kaip kito įmonėje ilgalaikis ir trumpalaikis turtas, nuosavas ir skolintas, padidėjimui (sumažėjimui).

Išsivysčiusių šalių bankai, norėdami įvertinti kliento kreditingumą, taiko įvairias metodikas, siūlančias rodiklių, leidžiančių įvairiapusiškai įvertinti gamybinę - finansinę veiklą, mokumą, stabilumą, efektyvumą, pelningumą, sistemą. Ši sistema diferencijuota, atsižvelgiant į tai, ar paskola skiriama juridiniam ar fiziniam asmeniui, kokia jo veiklos rūšis (Лаврушин, 2000; Кирисюк, 1993).

Atliekant finansinių rodiklių analizę, galima apskaičiuoti gana daug rodiklių, tačiau kreditavimo specialistas, atsižvelgdamas į pagrindinį analizės tikslą - įvertinti paskolos gavėjo kreditingumą, turi pasirinkti tuos, kurie labiausiai tinka.

Nagrinėjant kreditingumo įvertinimo problemą tiek užsienio, tiek lietuvių autoriai siūlo įmonės finansinę analizę pradėti, apskaičiuojant įmonės likvidumo rodiklius, nes būtent jie rodo, ar įmonei pakaks pinigų bei kito likvidaus turto gražinti paskolą. Laiku sumokėti skolas pagal sutartyse nurodytus terminus, gražinti kreditus, laiku išmokėti darbuotojams atlyginimus, sumokėti mokesčius į įždą ir kitus įsipareigojimus įmonė gali įvykdyti, jeigu jos finansinė padėtis yra stabili. Taigi įmonės kreditingumo analizė glaudžiai siejasi su finansinio stabilumo analize. Tai yra nuolatinis procesas, dėl ko bankui būtina turėti priimtina analizės metodiką, atitinkamus skyrius, programinę, informacinę ir techninę įrangą (Маркова, 1995).

Vertindami įmonės likvidumą, tiek užsienio, tiek Lietuvos ekonomistai sutaria dėl skaičiuojamų likvidumo rodiklių, tačiau kyla diskusijų, kokie kiti santykiniai finansiniai rodikliai svarbūs, norint įvertinti paskolos gražintinumą.

B. M. Усокин(1993) norint įvertinti įmonės stabilumą, siūlo apskaičiuoti ilgalaikio turto padengimo, finansinio svarto, patikimumo (pinigų srautų) koeficientą bei palūkanų mokumo koeficientus. R. G. Olchova(1991) teigia, jog svarbūs yra du rodikliai: lėšų pritraukimo (skolos) koeficientas bei apsirūpinimas nuosavu turtu (finansinės nepriklausomybės koeficientas).E. Buškevičiūtė(1994), be minėtų šios grupės rodiklių, įvertinant paskolos gavėjo kreditingumą, siūlo skaičiuoti investavimo koeficientą ir atkreipti dėmesį į nuosavų finansinių išteklių apimtį.

V.Aleknavičienės ir D.Jatkūnaitės nuomone, kreditavimo specialistas, norėdamas įvertinti įmonės stabilumą, pirmiausia turėtų išnagrinėti finansinio svarto rodiklį. Finansinis svartas yra vienas svarbiausių kreditingumo įvertinimo rodiklių ir priklauso nuo paskolos gavėjo turto sandaros ir apyvartumo. Jis rodo įmonės finansinių išteklių sandarą ir atskirai apibūdina įmonės priklausomumą nuo kreditorių.

Kitas svarbus įmonės stabilumą apibūdinantis rodiklis yra manevringumo koeficientas. Šis rodiklis rodo įmonės galimybes naudoti likvidžias lėšas, bei kokią grynojo turto dalį sudaro trumpalaikis grynasis turtas.

Kreditavimo specialistas, norėdamas apsisaugoti nuo nepatikimų klientų, turėtų įvertinti jų gebėjimą mokėti palūkanas bei gražinti paskolą. Tam naudojami patikimumo ir palūkanų mokumo koeficientai. Aukštas palūkanų mokumo koeficientas rodo mažą banko kreditinę riziką- kad

paskolos gavėjas negalės laiku sumokėti palūkanų, jis nerodo, ar įmonė sugebės gražinti paskolą. Turi būti skaičiuojamas patikimumo koeficientas, parodantis įmonės gebėjimą gražinti paskolintus pinigus.

Vertinant paskolos gavėjo kreditingumą, kreditavimo specialistui svarbu nustatyti, ar įmonė dirba veiksmingai. Efektyvumas jau pats žodis suprantamas kaip racionalus išteklių gamybos procese cirkuliavimas, duodantis teigiamą gamybos rezultatą t.y. greitą gamybos proceso ciklą, kurio metu sukuriamas ne tik pelnas, bet ir gamybos proceso tęstinumui palaikyti reikiamas pinigų srautas (Mackevičius, 1998). Pinigų srautams įtakos turi debetinio ir kreditinio įsiskolinimo rodiklių apskaičiavimas. Taip pat svarbus ir kreditinio įsiskolinimo terminas jis parodo, per kiek laiko įmonė turi sumokėti už prekes pirktas kreditan. Kreditavimo specialistas matydamas, jog šis terminas ilgėja, gali daryti išvadą, jog įmonė turi problemų. Tokiai įmoniai būtų rizikinga išduoti paskolą.

Įmonės efektyvumui įvertinti, ekonomistai siūlo dar apskaičiuoti turto apyvartumą, ilgalaikio turto apyvartumą, trumpalaikio turto apyvartumą bei atsargų apyvartumą (Buškeičiūtė, 1994; Усоскин, 1993; Лаврушин, 2000)

Kreditavimo specialistas, įvertinęs dabartinę įmonės veiklą ir finansinę būklę turėtų patikrinti prognozuojamų duomenų realumą: ištirti kaip paraiškoje paskolai gauti pateikti numatomi rodikliai atitinka pagrindines šių rodiklių kitimo tendencijas, t.y. įmonei suteikta paskola bus naudinga-padidės savininko turtas. Diskontuotų pinigų srautų atsipirkimo laiko metodas leidžia nustatyti investicijų projekto atsipirkimo laiką pagal dabartinę pinigų vertę. Parodo kaip greitai grįžta investuoti pinigai. Kuo trumpesnis atsipirkimo laikas, tuo projektas yra naudingesnis.

Vis dėlto vien tik įvertinti investicinio projekto efektyvumo nepakanka. Bankui rūpi susigražinti paskolintus pinigus nepaisant to, iš kur bus gauta pinigų. Bankas vertina būsimus kliento pinigų srautus. Teigiami pinigų srautai leidžia bankui klientą vertinti kaip mokų, galintį sumokėti palūkanas ir laiku gražinti nustatytą paskolos dalį. Dar viena problema kurios sprendimas yra svarbus atliekant kreditavimo operacijas, yra paskolos gražinimo pajėgumo įvertinimas. Daugelis ekonomistų paskolos gražinimo pajėgumą siūlo apskaičiuoti pagal numatomą gauti pelną. Tačiau yra nuomonių, kad paskolos gražinimo pajėgumui apskaičiuoti reikėtų imti ne pelno dydį, o grynuosius pinigų srautus iš ūkinės – gamybinės veiklos. (Figlewicz ir kt., 1991)

Kreditavimo specialistui, įvertinus įmonės stipriąsias ir silpnąsias puses, atlikus jos veiklos ir finansinės būklės analizę, ištyrus prognozuojamų duomenų realumą, paskolos gražinimo efektyvumą, taip pat svarbu, įsitikinti, kad paskola yra apsaugota nuo galimos kredito rizikos, t.y.

ištirti paskolos apdraudimo dydį ir kokybę. Bankas norėdamas apsidrausti nuo galimos paskolos negražintinumo rizikos, reikalauja paskolą apdrausti. Įmonė pateikdama paraišką paskolai gauti, privalo nurodyti siūlomą paskolos apdraudimo formą, kurią bankas įvertina ir nusprendžia ar jam priimtina.

Apdraudimas - tai papildoma garantija, o nemokestis už kreditą. (Усоскин, 1993). Kreditavimo specialistui įvertinus kliento veiklą ir įsitikinus, kad paskolą išduoti nerizikinga, turi būti nagrinėjamas paskolos apdraudimas. Nes vien gero paskolos draudimo nepakanka. Netgi išdavus geriausias paskolas yra galimybė suklysti. Yra keliatas paskolos apdraudimo būdų t.y. apdraudimas įkeičiant turtą; apdraudimas laidavimu ar garantavimu. Turto įkeitimas - tai vienas iš disponavimo turtu būdų. Įkeisto turto savininkas nepraranda nuosavybės teisės, todėl įkeistu turtu gali naudotis, jį valdyti, disponuoti.

Nekilnojamo turto įkeitimas dar vadinamas hipoteka. Tai vienas patikimiausių paskolos gražinimo užtikrinimo būdų, plačiai naudojamų rinkos ekonomikoje. Įmonė pirmiausia kreipiasi į banką paskolos, o tik tada, bankui sutikus paskolą suteikti, įkeičiamas nekilnojamas turtas, surašant hipotekos lakštą, bei papildomai hipotekos sutartį tarp banko ir skolininko, kur nurodomos papildomos turto įkeitimo sąlygos. Kilnojamo turto įkeitimas - tai įsipareigojimų užtikrinimo būdas, kai įkeisto turto nuosavybės teisė ir teisė savo nuožiūra naudoti iš įkeisto turto gautas pajamas paliekama įkeisto turto savininkui. Jei suėjus nustatytam terminui įsipareigojimas neįvykdytas, kreditorius turi teisę reikalauti, kad jo reikalavimas būtų patenkintas iš įkeisto turto vertės.

Įstatyme numatyta, kad įkeitimas atsiranda šio įstatymo numatyta tvarka sudarius skolininko ar kito asmens (įkaito davėjo) ir kreditoriaus (įkaito turėtojo) turto įkeitimo sutartį, įkeitimo sandorį įregistravus hipotekos registre arba įregistravus turto įkeitimo sandorį hipotekos registre vienašaliu įkeičiamo turto savininko prašymu, įforminant kilnojamojo turto įkeitimo lakštą. Šiuo metu hipotekos registre gali būti užregistruojama jau sudaryta kilnojamojo turto įkeitimo sutartis tarp banko ir skolininko.

Pasaulyje plačiai taikoma atsiskaitymų forma vekseliais Lietuvoje nėra paplitusi, jie menkai pritaikomi ir kaip paskolų gražinimo laiku dokumentai. Daugelis autorių vekselių apibūdina kaip įsakymo nustatytos formos skolos dokumentą, išreiškiantį terminuotą piniginę prievolę. Tai besąlyginis skolininko įsipareigojimas kreditoriui sumokėti nurodytą sumą (Masalskienė, 1999; Mažeika, 1996 ir kt.). Lietuvos bankas vietoj terminuotų pasižadėjimų, kurie neturi realios juridinės galios ir nepalengvina paskolų išieškojimo ir laidavimo raštų, siūlė komerciniams bankams įstatymo

nustatyta tvarka reikalauti įformintų vekselių, kuriuose pasirašytų laiduotojai, tačiau iki šiol vekseliai, kaip paskolos apdraudimo būdas, nenaudojami. Anot V.Aleknavičienė ir D.Jatkūnaitėsiuolo (2005) jis būtinas, kai kliento finansinė būklė yra gera, tačiau jis neturi pakankamo užstato, kad gautų paskolą.

Bankas drąsiau kredituos jeigu vekseliai, kuriuos norima įkeisti bus laiduoti, taip pat indosuoti, nes tai rodo vekselio kaip paskolos apdraudimo patikimumo laipsnį. Atsižvelgdamas į tai, bankas turi teisę kiekvieną pateiktą vekselį skirtingai įvertinti (Mažeika, 1996). V.Aleknavičienės, D.Jatkūnaitės nuomone, siekiant sumažinti paskolos kreditinę riziką, apdraudžiant paskolą vekseliais, reikėtų priimti juos tik indozuotus, tačiau tokiu atveju nėra būtina reikalauti kitų papildomų garantijų formų. Užtektų, kad kreditavimo specialistas, prieš išduodamas paskolą, apdraustą indosuotu vekseliu, patikrintų ne tik paskolos gavėjo kreditingumą, bet ir įsitikintų, kad vekselio apmokėtojo finansinė būklė yra stabili ir jis sugebės laiku apmokėti išrašytą vekselį.

Lietuvoje šiuo metu patikimiausias paskolų apdraudimo būdas yra nekilnojamo turto įkeitimas, nes įkeistą nekilnojamą turtą lengviau kontroliuoti, yra mažesnė rizika jį prarasti. Registruoto kilnojamo turto įkeitimas galėtų būti taip pat patikimas, jeigu hipotekos įstaigose jį užregistravus kaip įkeistą būtų operatyviai pranešta to turto registravimo įstaigoms.

Paskolos grąžinimas neįkeičiant, dar gali būti garantuojamas laidavimu ir garantija. Garantuojant yra įsipareigojama įvykdyti paskolos grąžinimo ir su tuo susijusias prievoles bankui, jeigu skolininkas už kurį garantuojama laiku neįvykdys paskolos sutartyje numatytų įsipareigojimų (tik juridškai patvirtinus, kad skolininkas yra nemokus). Bankas turi įsitikinti, kad garantijos suteikėjas turi pakankamai išteklių, kad galėtų grąžinti paskolą už paskolos gavėją, jei iš jo to būtų pareikalauta. Garantijos suteikėjo turtas gali būti įkeičiamas bankui ta pačia tvarka kaip ir paskolos gavėjo turtas. Laiduodama trečioji šalis įsipareigoja įvykdyti paskolos grąžinimo ir su tuo susijusias prievoles bankui iš kart po to kai skolininkas, už kurį laiduojama, laiku neįvykdys paskolos sutartyje numatytų įsipareigojimų.

Apibendrinant galime daryti išvadą kad Bankai, siekdami išvengti paskolos negrąžinimo rizikos, užtikrinti išduotų paskolų susigrąžinimą laiku ir gauti kuo didesnę pelną, paskolas turi teikti tik patikimiems klientams. Todėl tik kokybiškai atliktas paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimas turėtų padėti išspręsti vieną svarbiausių bankams iškylančių problemų - kreditinės veiklos pelningumo ir rizikos suderinamumą. Paskolos gavėjo kreditingumo kompleksinis įvertinimas gaunamas atlikus visų paskolos gavėjo kreditingumo elementų analizę, surinkus ir apdorojus

informaciją. Daugiausiai informacijos kreditavimo specialistas gauna, atlikęs įmonės finansinių ataskaitų analizę. Tad nagrinėjant kreditingumo įvertinimo problemą tiek užsienio, tiek lietuvių autoriai siūlo įmonės finansinę analizę pradėti, apskaičiuojant įmonės likvidumo rodiklius, nes būtent jie rodo, ar įmonei pakaks pinigų bei kito likvidaus turto grąžinti paskolą.

1.5. Kreditavimo analizės ir tendencijų įvertinimo metodologija

Magistriniame darbe analizuojant kreditavimo AB Citadele banko paslaugas naudojame ekonometrijos metodus. Prognozuojant AB Citadele banko paskolas išduotas fiziniams juridiniams asmenims 2011-2013 metais, paskaičiuotas absoliutaus lygio padidėjimas/sumažėjimas.

Absoliutus lygio padidėjimas/sumažėjimas – parodo, keliais vienetais pasikeičia jo lygis per tam tikrą laikotarpį. Jis apskaičiuojamas baziniu ir grandininio būdu:

Vienas svarbiausių rodiklių vertinant veiklą finansiniu požiūriu - pelnas. Bankas, kaip ir bet kuri įmonė - patiria savo veiklos išlaidas ir gauna pajamas. Banko veiklos rezultatas - pelnas arba nuostolis - parodo banko vadovybės gebėjimą valdyti. Pelnas didina bankų savininkų nuosavybę, o nuostoliai atskleidžia neefektyvią banko veiklą ir mažina kapitalo vertę, vadinasi, ir savininkų nuosavybę. V.Kvedaraitė (1996) ir kiti autoriai teigia, kad pagrindinis veiklos efektyvumo įvertinimo kriterijus – gautas pelnas. Šį požiūrį gali akcentuoti ir prielaida, kad tik pelningai dirbančiame banke galima apskritai vertinti efektyvumą. Pelnas gali būti traktuojamas kaip vienas iš pagrindinių ūkinės – finansinės veiklos efektyvumo matų, tačiau tikslinga neapsiriboti tik šiuo kriterijumi. Be to, iš visų santykinų rodiklių grupių labiausiai apibendrinantys veiklą yra pelningumo rodikliai, nes jie kompleksiskai atspindi ne tik finansinį banko veiklos rezultatą, bet ir jo efektyvumą.“

Pelningumas yra tiesioginis banko veiklos efektyvumo matas. Todėl vertinant banko veiklą, būtina atlikti veiklos pelningumo analizę. Tam tikslui įvedamas EVA (Economic Value Added) rodiklis.

EVA rodiklis padeda išsiaiškinti, kada sukuriama banko vertė, tačiau norint išsiaiškinti, kiek banko vertės yra sukurta Senkaus ir Ragauskos (1998) nuomone, reikėtų apskaičiuoti sukurtos vertės rodiklį. Bankas naudodamasis pridėtinės ekonominės vertės rodikliu stengsis plėsti savo veiklą ne tol kol bus pelninga, o tol, kol turės projektų, kurių grąža bus didesnė už banko kapitalo kaštus.

Vienas iš plačiai paplitusių banko veiklos analizės būdų yra vadinamasis Du Ponto modelis (J. Ragauskas, A. Senkus, 1999). Analizuojami šie banko pelningumo rodikliai: turto ir nuosavybės grąža. $ROE = ROA * L;$ (1)

$$ROA = Pelnas / banko turtas$$

$$L = Banko turtas / banko kapitalas$$

čia: ROE – kapitalo grąža;

ROA – turto grąža;

L – finansinis svertas

Turto pelningumo dar kitaip vadinamo kaip turto grąžos rodiklis ar bendrojo kapitalo pelningumas (ROA), rentabilumas atspindi visų banke (įmonėje) naudojamų išteklių efektyvumą. Iš šio rodiklio galima spręsti, kiek grynojo pelno tenka vienam turto litui arba kiek į šį turtą įdėtų pinigų grįžta per ataskaitinį laikotarpį grynojo pelno pavidalu. Remiantis I. Juozaitienės (2000) teigimu, daugelis finansų analizės specialistų turto grąžą laiko svarbiu indikatoriumi, parodančiu ūkinės veiklos efektyvumą, neatsižvelgiant į įmonės (banko) finansavimo struktūrą.

ROA sudarytas iš dviejų dalių – pelno maržos (PM) ir aktyvų pajamingumo (AY):

$$ROA = PM \times AY; \quad (2)$$

PM lygus visam pelnui, dalintam iš visų pajamų, o AY - visoms pajamoms, padalintoms iš visų aktyvų. AY rodiklis gali signalizuoti apie likvidumo bei kredito rizikas, o PM rodiklis – apie palūkanų normas bei kitas rizikas (PM).

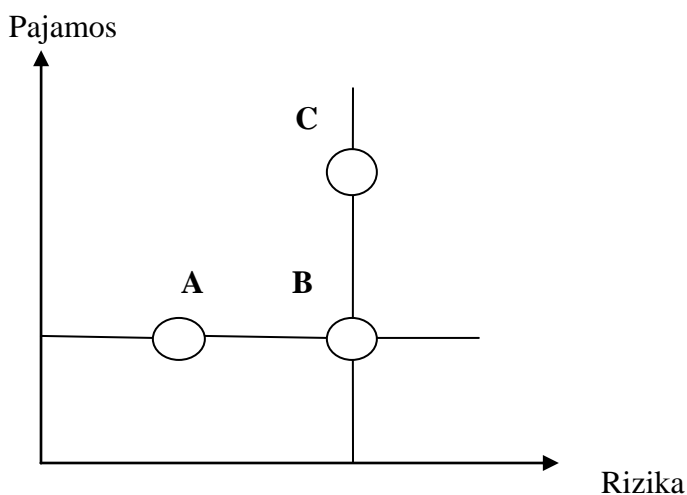
Pasak J. Ragausko, A. Senkaus (1999), minėtus ir kitus rodiklius galima apskaičiuoti iš banko apskaitos duomenų, t.y. iš banko veiklos buhalterinių duomenų. Banko apskaitos duomenys atskleidžia tai, kas jau buvo, t.y. pelną, kuris buvo uždirbtas, kapitalą, kuris priklauso banko savininkams ir t.t., tačiau, nei iš balanso, nei iš pelno (nuostolių) ataskaitos negalime spręsti, kokį pelną gausime ateityje ir kokia dabartinę kapitalo vertę ateities atžvilgiu. Tarp investicijų ir finansų turi būti išlaikyta pusiausvyra (Lisauskas, 1996), be to, skirtingi aktyvai duoda komerciniams bankams nevienodą pelną bei turi skirtingą rizikos laipsnį. Pusiausvyra pasiekama, kai kiekvienai investicijai yra reikiamų finansinių išteklių. Tokia proporcija kartais gali būti nevisiškai išlaikoma, pvz., ilgalaikiai kreditai panaudojami trumpalaikiams atsargoms sudaryti. Todėl tobula ekonominė pusiausvyra nėra dažnas reiškinys. M. Jasienė (1998), Blank (2002) išskiria dvi finansinės pusiausvyros sudedamąsias dalis:

- Pelno siekimą, lemiantį investavimo motyvą;

- Likvidumą, išreiškiantį saugumo poreikį.

Kaip ir visų įmonių, bankų pagrindinis uždavinys yra maksimizuoti akcininkų naudą, išsaugant kapitalą ir didinant jo vertę. Viena iš galimybių šiam uždaviniui pasiekti – uždirbti grynojo pelno (Kancerevyčius, 2004). Paveiksle parodyta tipinė padėtis, kuri susidaro bankuose nagrinėjant rizikos pajamų santykį. Taške A matome riziką esant mažiausią, o taške C pajamos yra didžiausios.

Taškas B rizikos požiūriu atitinka tašką C ir pajamų požiūriu - tašką A. Lyginant A ir B matyti, kad pozicija A yra geresnė nei B, nes, esant vienodoms pajamoms, A yra mažiau rizikingas. Lygindami taškus C ir B, matome, kad C taško padėtis yra geresnė, nes, esant tai pačiai rizikai, tikimės daugiau pajamų.

3 pav. Rizikos ir pajamų santykis

Šaltinis: Vaškeleaitis, V. (2003). Pinigai: Komeraciniai bankai ir jų rizikos valdymas.

Tačiau situacija sudėtingesnė, kai reikia palyginti taškus A ir C. Matoma, kad taške C gaunamos didesnės pajamos, bet čia yra ir daugiau rizikos. Taip atsiskleidžia pagrindinė banko užduotis - suformuoti strategiją ir taktiką, kad veiklos rezultatai būtų geriausi, o pelno ir rizikos santykis - optimalus. Pagrindinis prieštaravimas yra tai, kad negalima vienu metu mažinti rizikos ir didinti pajamų.

Reikšmingumo sprendimui priimti naudojama imties statistika t , kuri apskaičiuojama pagal

$$\text{formulę: } t = \left| r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \right| \quad (3)$$

Norint nustatyti ar koreliacijos koeficientas reikšmingas apskaičiuotoji t reikšmė lyginama su kritine reikšme t_{kr} . Surandame kritinę *Stjudento* t kriterijaus reikšmę naudodamiesi *Stjudento* skirstinio $t(\alpha; \nu)$ lentelę.

Jeigu $t_{\text{fak.}} > t_{\text{knyg.}}$, tai koeficientai yra reikšmingi. Keturi iš penkių koeficientų šiuo atveju yra reikšmingi, norint išsiaiškinti kreditų kitimo priežastis išskyrus x_4 užimtųjų žmonių įtaką Y (kreditų kitimui).

Porinės regresinės analizės tikslas – nustatyti stochastinio ryšio formą ir analitinę išraišką, parenkant kreivę, geriausiai aprašančią statistinių taškų visumą ir įvertinant jos adekvatumą realiai padėčiai.

Kreivės parinkimas. Nustačius tris atsitiktinius kintamuosius, kurių kiekvienas turi stochastinį ryšį su paskolomis ir kreditinėmis kortelėmis, reikia kiekvienai porai sudaryti tiesinės regresijos lygtis. Tiesinės regresijos lygtis sudaroma pagal šią formulę: $y = a + bx$

Regresijos koeficientai a ir b apskaičiuojami pagal šias formules:

$$b = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \times \bar{y}}{\overline{x^2} - \bar{x}^2}; a = \bar{y} - b\bar{x}; \quad (4)$$

Kreivės adekvatumas turimiems įmonės duomenims vertinamas lyginant regresijos lygties reikšmių \hat{y}_i išsibarstymą apie vidurkį \bar{y} (regresijos dispersija (σ_y^2)) su turimų duomenų reikšmių y_i išsibarstymu regresijos kreivės atžvilgiui (likutine dispersija σ_{lik}^2). Norint apskaičiuoti reikalingus dydžius - σ_y^2 ir σ_{lik}^2 , reikia apskaičiuoti papildomas reikšmes - \bar{x}^2 ; \overline{xy} ; \hat{y}_i ; $y_i - \hat{y}_i$;

$$\left(y_i - \hat{y}_i \right)^2; \hat{y}_i - \bar{y}; \left(\hat{y}_i - \bar{y} \right)^2,$$

Norint įvertinti nagrinėjamos kreivės adekvatumą apskaičiuojama regresijos dispersija, pagal šią formulę: $\sigma_y^2 = \frac{\sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2}{m}$ (5) Likutinė dispersija, pagal formulę: $\sigma_{lik}^2 = \frac{\sum (y_i - \hat{y}_i)^2}{n - 2}$ (6)

Apskaičiavus regresijos dispersija ir likutinė dispersija, reikia apskaičiuoti dispersijų santykį arba statistiką F , tam naudojama formulė: $F = \frac{\sigma_y^2}{\sigma_{lik}^2}$ (7)

Apskaičiuotas dispersijų santykis yra lyginamas su kritine (knygine) reikšme.

Kuri surandama iš *Fišerio* skirstinio lentelių.

Daugianarė koreliacinė analizė skirta nustatyti bendro ryšio tarp paskolų ir kreditinių kortelių bei atitinkamų parinktų veiksnių X_1 , X_3 , ir X_5 egzistavimą ir jų priklausančią analizei išraišką. Daugianarės koreliacijos atveju ryšiui tarp kintamųjų atspindėti naudojamas bendras daugianarės

koreliacijos koeficientas. Daugianarės koreliacijos koeficientas leidžia įvertinti paskolų ir kreditinių kortelių (Y) ryšį su visais kitais (X_1 , X_3 , ir X_5) kaip visumą.

Nagrinėjama paskolų ir kreditinių kortelių (Y) priklausomybė nuo trijų veiksnių: tiesioginių užsienio investicijų - X_1 , įmonės gamybos išlaidų- X_3 , ir bendrojo vidaus produkto – X_5 .

Ryšiui rasti naudojama tiesės lygtis, sudaromas bendras daugianarės tiesinės regresijos modelis:

$$y_{x_1, x_3, x_5} = a + b_1 x_1 + b_3 x_3 + b_5 x_5 \quad (8)$$

Reikia patikrinti regresijos lygties advekatumą realiai padėčiai ir apskaičiuoti koreliacijos koeficientą. Norint apskaičiuoti reikalingus dydžius σ_y^2 , σ_{lik}^2 , R , reikia apskaičiuoti:

$$\hat{y}_i, \sum (\hat{y}_i - y_i)^2, \sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2, \sum (y_i - \bar{y})^2. \quad (9)$$

$$\sigma_y^2 = \frac{\sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2}{m} \quad \sigma_{lik}^2 = \frac{\sum (\hat{y}_i - y_i)^2}{n - m - 1} \quad F = \frac{\sigma_y^2}{\sigma_{lik}^2}$$

Gautus rezultatus galima palyginti su **netiesinės regresijos** lygties, eksponentinio augimo kreivės atveju. Bendras daugianarės **eksponentinės regresijos modelis**

$$y_{x_1, x_3, x_5} = a \times b_1^{x_1} \times b_3^{x_3} \times b_5^{x_5}$$

Sudaroma eksponentinė lygtis, remiantis $y_{x_1, x_3, x_5} = a \times b_1^{x_1} \times b_3^{x_3} \times b_5^{x_5}$

Toliau patikrinamas eksponentinės lygties advekatumas realiai padėčiai ir apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas. Tam apskaičiuojami reikalingi dydžiai - σ_y^2 , σ_{lik}^2 , R ,

$$\hat{y}_i, \sum (\hat{y}_i - y_i)^2, \sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2, \sum (y_i - \bar{y})^2.$$

2. AB „CITADELE“ BANKO KREDITŲ ANALIZĖ 2005 - 2010 m.

IR KITIMO TENDENCIJOS

2.1. AB „Citadele“ banko charakteristika

AB „Citadele“ bankas Lietuvoje priklauso naujojo Latvijos Respublikoje įsteigto „Citadele“ banko grupei. AB „Citadele“ banko Lietuvoje vienintelis akcininkas - Latvijos AS „Citadele banka“. Latvijos AS „Citadele banka“ akcininkai yra Latvijos valstybė (75% akcijų) ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (25% akcijų). AB „Citadele“ bankas ir jo dukterinė įmonė UAB „Citadele faktoringas ir lizingas“ teikia Lietuvos Respublikos bankų įstatyme nustatytas licencines finansines paslaugas ir nelicencines finansines paslaugas, nustatytas Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme: priima indėlius ir kitas grąžintinas lėšas iš neprofesionalių rinkos dalyvių, vykdo skolinimą, pinigų pervedimus, finansinę nuomą (lizingas), išleidžia mokėjimo korteles ir atlieka operacijas su jomis, teikia finansinius laidavimus ir finansines garantijas, sudaro sandorius savo ar klientų sąskaita dėl pinigų rinkos priemonių, atlieka valiutos pirkimo – pardavimo bei valiutos keitimo operacijas, nuomoja seifų kameras, teikia konsultacijas kredito teikimo ir mokėjimo klausimais bei atlieka kitas paslaugas.

Banko valdymo organai yra: visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas. Banko valdymo organai yra banko valdyba ir administracijos vadovas.

2010 m. rugpjūčio 26 d. AB „Parex“ bankas įstatymų nustatyta tvarka pakeitė pavadinimą į AB „Citadele“ bankas. Restruktūrizuojant Latvijos AS „Parex banka“, Latvijos Vyriausybės sprendimu įgyvendinus AS „Parex“ banka restruktūrizavimo planą, buvo įsteigtas naujas bankas, kuriam buvo suteiktas pavadinimas „Citadele“. Restruktūrizacijos proceso eigoje buvo atskirti su pagrindine banko veikla susiję AS „Parex banka“ aktyvai ir perduoti įsteigtam bankui Latvijoje – AS „Citadele banka“, kuris teikia visas banko paslaugas klientams. Pritarus Latvijos AS „Parex banka“ ir AS „Citadele banka“ akcininkams, buvo nuspręsta, kad AB „Parex“ bankas Lietuvoje taip pat taps naujojo Latvijos „Citadele“ banko grupės dalimi. Tokiu būdu AB „Citadele“ banko Lietuvoje vieninteliu akcininku tapo Latvijos AS „Citadele banka“, ir atitinkamai buvo pakeistas banko pavadinimas. AB „Citadele“ bankas įstatymų nustatyta tvarka perėmė visas AB „Parex“ banko teises ir pareigas.

Reitingų agentūra „Moody's" 2010 m. rugsėjo 6 d. suteikė AS „Citadele banka" ilgalaikį reitingą užsienio valiuta Ba3, trumpalaikį reitingą užsienio valiuta NP, finansinio pajėgumo reitingą

E+, perspektyva stabili. AS „Citadele banka“ dukterinis bankas Lietuvoje AB "Citadele" bankas atskirai suteiktų reitingų neturi, tačiau Banko Tarybos leidimu vietinėje rinkoje gali naudotis patronuojančio (t.y. globojančio) banko reitingu.

Nuo 2010 spalio 1 d., siekiant didinti Banko komisines pajamas ir atsižvelgiant į Lietuvos gyventojų, reziduojančių užsienyje skaičiaus augimą, pasirašyta Banko sutartis su tarptautine Money Gram perleidų vystymo kompanija, veikiančia daugiau 190-yje pasaulio šalių ir pradėta teikti nauja Banko paslauga – „MoneyGram“ grynųjų pinigų perlaidos. Tai tarptautinis grynųjų pinigų pervedimas, kai operacija atliekama, neatidarant sąskaitos mokėtojui ir gavėjui. Tokia lėšų pervedimo paslauga yra greičiausias ir patogiausias grynųjų pinigų siuntimo būdas iš užsienio į Lietuvą ir iš Lietuvos į bet kurią šalį užsienyje. Ši paslauga padidino Banko komisines pajamas bei suteikė galimybę pritraukti daugiau klientų.

Bankas siekdamas uždirbti palūkaninių pajamų su priimtina rizika, 2010m. suteikė per 90 naujų kreditų smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms ir žemės ūkio sektoriui su valstybinėmis garantijų fondų garantijomis dalyvaudamas valstybės institucijų skelbiamuose projektų finansavimo iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų konkursuose.

Igyvendinant dar 2009 metais Valdybos patvirtintą Banko Informacinių technologijų plėtros ir valdymo strategiją, praėjusiais metais buvo atnaujinta pagrindinės Bankinės sistemos techninė platforma, ir šis atnaujinimas sudarė galimybes paslaugas teikti dar kokybiškiau, sparčiau reaguoti į rinkos pokyčius bei diegti naujus produktus. Taip pat buvo skiriamas dėmesys rizikų mažinimui bei vidinių procesų optimizavimui, diegiant automatizavimo sistemas. „Citadele“ interneto banko sistema pagal UAB „Metasite“ vertinimus pagal visus kriterijus užėmė aukštą 6 vietą tarp visų Lietuvoje veikiančių bankų.

Bankas 2010 metais aktyviai siekė išlikti konkurencingu ir neprarasti mokėjimo kortelių skaičiaus bei kreditinių kortelių rinkos dalies, kuri sudarė apie 5%. Bankas optimizavo mokėjimo kortelių produktus: peržiūrėjo kortelių metinius įkainius, pagrindinės ir papildomos kortelės įkainius, taikė lojalumo programas.

Būdamas vieninteliu išskirtiniu tarptautinės finansinių paslaugų ir kelionių organizacijos „American Express“ atstovu Lietuvoje, Bankas 2010 metais tęsė American Express mokėjimo kortelių išdavimą fiziniams asmenims ir tobulino produktus kortelių turėtojams. American Express kortelių pardavimų skatinimui pirmąjį 2010 metų pusmetį buvo vykdoma aktyvi reklamos kampanija naudojant įvairius rinkodaros kanalus. Per 2010 metus dėl ekonominio sunkmečio

valdydamas kortelių turėtojų riziką, Bankas neišleido didelio American Express kreditinių mokėjimo kortelių skaičiaus, tačiau išlaikė tolygų augimą, kortelių turėtojų lojalumą Bankui bei naudojamąsi American Express kortelėmis:

2009 m. pabaigoje, prisijungęs prie bendro „Nordea“, „Danske“ ir „Ūkio banko“ bankomatų tinklo, Bankas, gerindamas klientų aptarnavimo kokybę ir siekdamas patogumo kortelių turėtojams, padidino aptarnaujančių klientus bankomatų kiekį iki 216. Visą Lietuvą apimantis bankomatų tinklas yra modernus ir atitinkantis aukščiausius technologinius, kokybės ir saugumo reikalavimus. Šis sprendimas 2010 m. leido padidinti kortelių aptarnavimo tinklo prieinamumą Banko klientams, t.y. užtikrino geresnę klientų aptarnavimo kokybę ne tik didžiuosiuose, bet ir mažesniuose Lietuvos miestuose bei regionuose.

Bankas, įgyvendindamas Banko valdybos patvirtintą griežtą kaštų optimizavimo programą, 2010 metais sumažino veiklos sąnaudas 18.3 proc. Personalo išlaikymo išlaidos sumažėjo – 15.6 proc. Vertės sumažėjimo sąnaudos per 2010 m. sumažėjo 59 proc. ir sudarė 33 mln. Lt. Didžiąją vertės sumažėjimo sąnaudų dalį sudaro sąnaudos paskoloms ir gautinoms sumoms, viso 31 mln. litų.

Dukterinės banko įmonės UAB „Citadele faktoringas ir lizingas“ lizingo portfelio grynoji vertė sumažėjo 37,572 tūkst. Litų lyginant su 2009 metais ir 2010 m. pabaigoje sudarė – 48,428 tūkst. litų. Išperkamosios nuomos vertės sumažėjimo išlaidos per metus sudarė 1,174 tūkst. litų.

2.2 AB „Citadele“ banko veiklos rodikliai

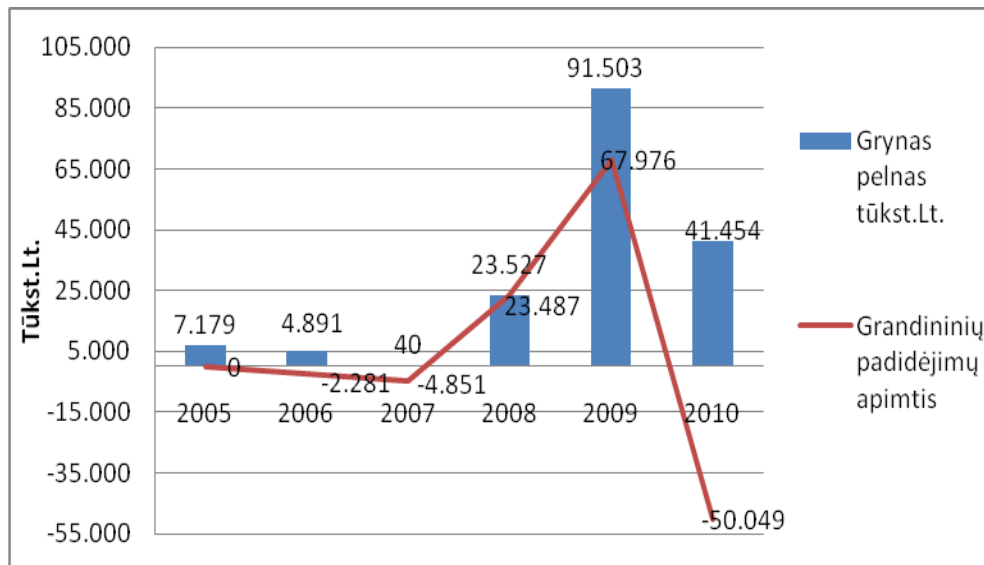
Kiekvieno banko pagrindinis tikslas yra pelno maksimizavimas, akcininkų turto didinimas. Kuo didesnio pelno siekiama, tuo daugiau yra rizikuojama. Apskaičiavome banko pelningumą, kas parodo gebėjimą suderinti laukiamą pelną su galima rizika. 2009 m. buvo įtempti ir AB Citadele bankui. Banko vadovybė 2009 m. nuosekliai tęsė valdybos 2008 m. lapkričio 9d. neeiliniame valdybos posėdyje patvirtinto krizės, sąlygotos motininio banko situacijos ir įvykių 2008 m. spalio – lapkričio mėnesiais, pasekmių valdymo ir banko likvidumo nuolatinio užtikrinimo priemonių plano įgyvendinimą ir šį planą pilnai įvykdė.

AB Citadele banko pagrindiniai veiklos rodikliai 2005-2010 m.

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Akcininkų nuosavybės grąža ROE (proc.)	23,1	12,7	8,1	-1,65	-43,46	-27,95
Išlaidų ir pajamų santykis CIR (proc.)	34	51	63	70	70	70
Pelnas, tenkantis vienai akcijai (Lt)	23,16	7,9	0,02	13,1	86,16	14,48
Grynasis pelnas tūkst. Lt.	7.179	4.891	40	23.527	91.503	41.454
Grynosios palūkanų pajamos	13.049	14.751	24.823	33.204	25.564	14.107
Palūkanas uždirbantis turtas	381.545	653.608	1.439.996	1.395.563	1.220.016	780.535
Grynoji palūkanų marža %	3.42	2.26	1.72	2.38	2.09	1.81

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Grynasis pelnas smarkiai sumažėjo 2007 metais, tačiau 2008 metais besikeičiančios ekonomikos ciklas įtakojo radikalų grynojo pelno padidėjimą. 2009 metų pelnas lyginant su 2008 metų išaugo net 389 proc. 2010 metais grynasis pelnas perpus sumažėjo, t.y. sumažėjo 55 proc. lyginant su 2009 metais. AB Citadele banko akcininkų nuosavybės grąža (ROE) 23,1 proc., o išlaidų ir pajamų santykinis rodiklis (CIR) 70 proc. aukščiausi per visą analizuojamą laikotarpį. (4 lentelė, priedas 4).

4pav. AB „Citadele“ banko grynasis pelnas 2005-2010 m. (tūkst.lt)

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Nuosavo kapitalo ir turto pelningumas yra pagrindiniai AB Citadele banko rodikliai. 2005 metais nuosavo kapitalo pelningumas buvo 0,18 proc., 2006 ir 2007 metais gerokai sumažėjęs jau 2008 metais normalizuojasi ir 2009 metais išauga daugiau nei dvigubai iki 0,49 proc. 2010 metais nuosavo kapitalo pelningumas siekia 0,29 proc., t.y. 61 procentų daugiau nei analizuojamo laikotarpio pradžioje. Žiūrėti priedas nr. 5

4 lentelė

AB Citadele banko grynojo pelno pelningumas 2005 - 2010 m.

Rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis 2005-2010 metais	
							Tūkst. Lt.	%
Grynas pelnas tūkst.Lt.	7179	4891	40	23527	91503	41454	34275	477
Visas turtas	482686	760442	1613759	2102750	1442737	930921	448235	92,8
Banko gryno pelno ir turto santykis %	1.49	0.64	0,002	1.12	6.34	4,45	2,96	199

Šaltinis: Sudaryta autorių remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Iš lentelės matyti jog 2005 metais banko balansinio pelno ir turto santykis buvo 1,49 %, o 2006 bei 2007 metais jis sumažėjo 0,8 ir 0,6 procentais. Analizuojamu 2005-2007m. laikotarpiu grynas pelnas sumažėjo 99%, tuo tarpu visas turtas žymiai padidėjo- 234%. Tačiau nors 2008m. visas turtas išaugo 30,3% lyginant su 2007m. vienam turto litui te teko 1,12 Lt. pelno.

2009 m. AB Citadele bankas sugebėjo aktyvus dirbti naudingiau ir pelningiau. Balansinio pelno ir turto santykis 2009m. buvo 6,34% t.y. 4,85 proc. punkto daugiau nei 2005 m. Vadinasi vienam turto litui 2009 m. teko 6,34Lt.pelno. Tokį padidėjimą labiausiai įtakojo 12,75 kartus išaugęs grynas pelnas, bei tik 2,97 kartus padidėjęs visas turtas. 2010 m. aktyvų pelningumas šiek tiek sumažėjo vienam turto litui. teko 4,45Lt.pelno tokį jo sumažėjimą lėmė 5,7 kartus padidėjęs grynas pelnas, bei tik 1,9 kartus visas turtas.

Svarbi ir būtina informacija akcininkams yra apie nuosavo kapitalo pelningumą ir šio rodiklio dydį lemiančius veiksnius. Duomenys reikalingi skaičiavimams pateikti lentelėje.

AB Citadele banko nuosavo kapitalo pelningumas 2005 – 2010 m.

Rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis 2005-2010 metais	
							Tūkst. Lt.	%
Grynasis pelnas iki mokesčių tūkst. Lt.	7.174	5.705	300	24.173	89.644	41.809	34.635	483
Akcininkų nuosavybė tūkst.Lt.	40.698	76.866	193.288	170.000	184.383	142.886	102.188	251
Nuosavo kapitalo pelningumas = Grynasis pelnas / akcininkų nuosavybės %	0,18	0,07	0,002	0,14	0,49	0,29	0,11	61

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

AB Citadele banko nuosavo kapitalo pelningumas didėjo tik 2009 metais, tačiau 2006, 2007 metais šis rodiklis buvo gana žemas, tačiau 2008 metais stabilizavosi ir analizuojamo laikotarpio pabaigoje ženkliai padidėjo. Nuosavo kapitalo pelningumas parodo, kiek pelno tenka akcininkų investuotam į verslą piniginiam vienetui. Kuo aukštesnis nuosavo kapitalo pelningumas, tuo yra užtikrinami didesni dividendai.

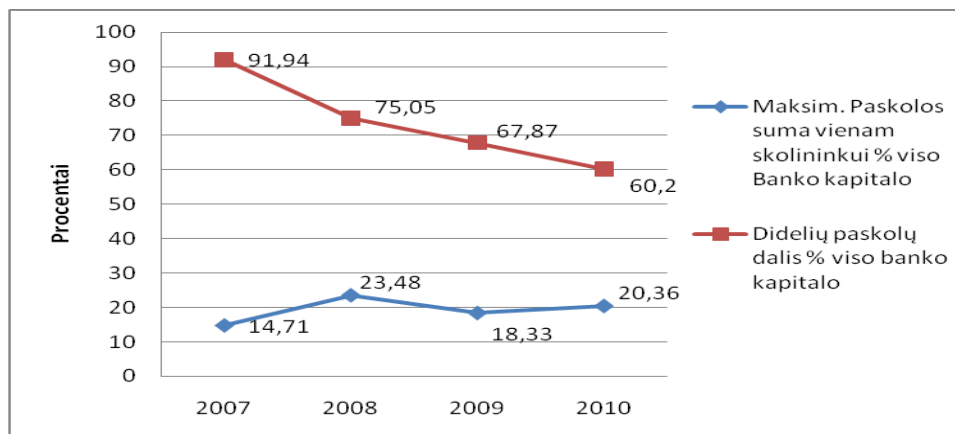
Kredito išdavimo limitai egzistuoja visiems komerciniams bankams. Maksimalios paskolos suma vienam skolininkui – tai litais ir valiuta išduotų paskolų, garantijų, laidavimų, įsipareigojimų suteikti paskolą bendra verte. Ji neturi viršyti 25 procentus banko kapitalo (D. Ivaškevičius).

Maksimalią paskolos sumą vienam skolininkui reglamentuoja Lietuvos banko valdybos nutarimai. Šios sumos normatyvas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$N=PGV/BK * 100\% < 25\%$$

Skaičiavimo metodikoje taikoma išplėstinė kliento sąvoka, apimanti paskolos gavėją ir su juo susijusius asmenis, t.y. jų finansiniai rezultatai yra vienas nuo kito priklausomi. Lietuvos Banko valdybos 2000 m. nutarimu Nr. 75 buvo papildyti banko veiklos riziką ribojantys normatyvai dėl didelių paskolų. Banko suteiktų paskolų bendroji suma neturi viršyti 800 procentų banko kapitalo.

Maksimali paskolos suma 2007 m. gruodžio 31 d. sudarė 14,71 proc. banko kapitalo, didelių paskolų dalis sudarė 91,94 proc. banko kapitalo. Maksimali paskolos suma 2008 m. gruodžio 31 d. sudarė 23,48 proc. banko kapitalo, didelių paskolų dalis sudarė 75,05 proc. banko kapitalo. Maksimali paskolos suma 2009 m. gruodžio 31 d. sudarė 18,33 proc. banko kapitalo, didelių paskolų dalis sudarė 67,87 proc. banko kapitalo. Analizuojamo laikotarpio pabaigoje maksimali paskolos suma sudarė 20,36 proc., didelių paskolų dalis sudarė 60, 2 proc. banko kapitalo.

5 pav. AB Citadele banko veiklos riziką ribojančių normatyvų valdymas 2007 - 2010 metais

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Maksimali paskolos suma vienam skolininkui analizuojamu laikotarpiu svyravo nuo 23,48 iki 14,71 proc. Didelių paskolų dalis šiuo laikotarpiu nuolat mažėjo nuo 91,94 iki 60,2 proc. Bankas vykdė visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus. Bankas neviršijo 25 proc. maksimalios paskolų sumos vienam skolininkui, taip pat laikėsi didelių paskolų nustatytos ribos nuo banko kapitalo nedaugiau kaip 800 procentų, taip išvengdamas banko likvidumo rizikos.

AB „Citadele“ bankas teikia finansines paslaugas, nustatytas Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme. Apžvelgiant pagrindinius banko veiklos rodiklius, komercinis bankas sugeba dirbti naudingai ir pelningai. Per analizuojamą laikotarpį grynojo pelno pelningumas išaugo 2,96 tūkst. Lt arba 199 proc., o nuosavo kapitalo pelningumas išaugo 0,11 tūkst. Lt arba 61 proc. Vidutinė metinė turto grąža ROA 2005 metais siekė aukščiausią 1,83 proc., o 2009 metais siekė žemiausią -4,76 proc. Tuo tarpu vidutinė metinė nuosavybės grąža 2005 metais siekė analizuojamo laikotarpio aukščiausią 23,1 proc., o 2009 metais žemiausią – 43,46 proc. Pelno siekimas yra suderintas su banko veiklą ribojančių normatyvų valdymu. Per visą analizuojamą laikotarpį kapitalo pakankamumo rodiklis nebuvo mažesnis nei 10,58 proc. (MIN 8%), o 2010 metais šis rodiklis siekė net 18,53 proc. Likvidumo rodiklis 2010 metais pasiekia mažiausią ribą 32,82 proc. (MIN 30%), o 2005 metais šis rodiklis buvo net 48,25 proc. Vykdydamas visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus dirba konkurencingai ir naudingai.

2.3. AB „Citadele“ banko kreditų apimties dinaminė analizė

2010 m. Banko paskolų portfelis žymiai sumažėjo dėl motininio banko AS „Parex banka“ restruktūrizavimo, kurio metu mažos rizikos aktyvai buvo perkelti naujai sukurtam AS „Citadele“ bankui, o rizikingi aktyvai buvo perkelti AS „Parex banka“. 2010 m. Bankas daugiausiai finansavo SVV įmones ir ūkininkus bei žemės ūkio bendroves naudodamas ES struktūrinių fondų lėšas dalyvaudamas valstybės institucijų organizuotuose finansavimo konkursuose. Šis Banko paskolų portfelis sudarė apie 10 mln litų, vidutinė paskola neviršijo 140 tūkst. lt. Nors šio portfelio pelningumas nėra aukštas, tačiau atidėjinių lygis šioms paskoloms yra žemas, portfelis diversifikuotas ir Bankas toliau planuoja plėtoti šias finansavimo sritis. Finansuodamas SVV Įmones Bankas gali papildomai pritraukti ir pigių einamųjų lėšų, uždirbti papildomas komisines pajamas bei parduoti naujai pritrauktų mažų įmonių darbuotojams Banko mažmeninės bankininkystės produktus.

Komercinio banko gyvybingumas ir pelningumas labai priklauso nuo efektyvios kredito politikos ir praktikos. Limituoti finansiniai banko ištekliai nukreipti tinkama linkme, t.y. atlikti kreditines operacijas yra ypač svarbus uždirbant bankui pelną.

Kokią vietą rinkoje pagal išduotas paskolas AB „Citadele“ bankas užima lyginant su visais Lietuvoje esančiais bankais matyti iš pateiktos lentelės. Per analizuojamą laikotarpį, 2007-2010 metus AB „Citadele“ bankas užima 2,1 – 1,2 proc. visos rinkos. Per paskutinius metus išduotų paskolų apimtis sumažėjo 0,7 proc. punkto.

6 lentelė

**AB Citadele banko vieta lyginant su kitais bankais, pagal išduotas paskolas
2007-2010 m. (mln. Lt)**

vieta	Bankas	Paskolų grynosi vertė 2010m. mln.Lt.	%	Paskolų grynosi vertė 2009 m. mln.Lt.	%	Paskolų grynosi vertė 2008 m. mln. Lt.	%	Paskolų grynosi vertė 2007m. mln. Lt.	%
1	AB SEB bankas	16.450	27,8	17.525	28,5	21.189	29,7	18.887	31,5
2	AB Swedbank	12.258	20,7	12.750	20,8	15.088	21,2	13.831	23
3	AB DnB NORD	9.336	15,8	10.312	16,8	11.261	15,8	8.869	14,8
4	Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius	6.943	11,7	6.885	11,2	7.726	10,8	4.870	8,1
5	AB bankas Snoras	4.143	7	3.270	5,3	3.426	4,8	2.649	4,4
6	Danske Bank A/S Lietuvos filialas	3.880	6,6	4.128	6,7	4.975	7	4.601	7,7
7	AB Ūkio bankas	2.311	3,9	2.272	3,7	3.342	4,7	2.331	3,9
8	AB Šiaulių bankas	1.653	2,8	1.611	2,6	1.674	2,3	1.540	2,6

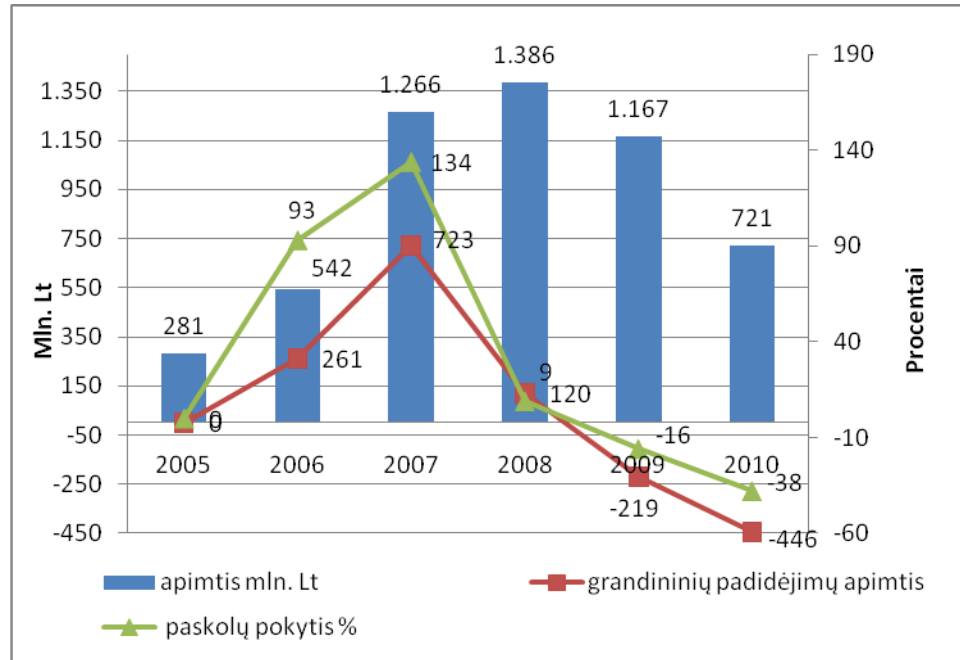
9	AS UniCredit Bank Lietuvos skyrius	974	1,6	999	1,6	763	1,1	728	1,2
10	AB Citadele bankas	721	1,2	1.167	1,9	1.386	1,9	1.266	2,1
11	UAB Medicinos bankas	510	0,9	506	0,8	474	0,7	447	0,7
	viso	59.181	100	61.425	100	71.305	100	60.019	100

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis Lietuvos bankų asociacijos statistikos duomenimis.

Lyderiaujantys bankai yra SEB Vilniaus ir Swedbankas. Tačiau jų santykinė paskolų apimtis lyginant 2007 – 2010 metus mažėja, nes į rinką vis labiau veržiasi mažesni bankai kaip Nordea, Snoras, Ūkio, Šiaulių bankai. Didžiausias paskolų apimtys santykinis praradimas per paskutinius metus teko AB DnB Nord bankui (1 proc. punkto). Tuo tarpu didžiausias paskolų portfelio padidėjimas per paskutinius metus teko Snoras bankui (1,7 proc.punkto), apimtį padidino Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius (0,5 proc. punkto). Pasaulinė finansinė krizė 2008 m. palietė ir Lietuvoje veikiančius bankus. Šalies bankų turto ir paskolų augimo tempai buvo mažiausi per paskutiniuosius kelerius metus, o indėliai net sumažėjo. 2008 m. AB Citadele bankui kaip ir visai finansų sistemai buvo gana įtempti, ypač IV ketvirtis. AB Citadele bankas, veikdamas rinkoje kaip universalus bankas, labiau orientuotas į mažmeninę bankinkystę bei smulkų ir vidutinį verslą, gana sunkiomis sąlygomis įgyvendina savo strategiją. Bankas siekia būti strateginiu partneriu klientams ir teikti jų poreikiams pritaikytas finansines paslaugas.

2008 metų finansiniams rezultatams didžiulę įtaką turėjo susiklosčiusi nepalanki ekonominė situacija tiek pasaulio, tiek šalies rinkoje. Pagal Tarptautinius finansinius atskaitomybės standartus įvertintas 2008 m. Banko grupės nuostoliai sudarė 30,6 mln. litų. Didžiausią įtaką rezultatui turėjo paskolų vertės sumažėjimas dėl klientų finansinės būklės pablogėjimo ir statyto nekilnojamo turto vertės sumažėjimo. Banko paskolų apimtys padidėjimas per 2008 metus – 120 mln. Litų arba 9,5 proc. ir sudarė 1,96 proc. rinkos.

2009 metų finansiniai rezultatai buvo paveikti ekonominės krizės kaip ir kitų ūkio šakų. Lietuvoje šalies BVP kritimas 14,2 proc. buvo didžiausias per praėjusius 10 metų, bendras bedarbystės rodiklis pasiekė 16 proc., o nedarbas 20-35 metų asmenų tarpe – kritišką 40 proc. rodiklį, augo šalies skola ir su ja susiję kaštai, įmonių bankroto skaičius iki 2,4 tūkstančių, sumažėjo vidutinis darbo užmokėstis, o nekilnojamo turto rinka jau nuo 2008 m. pabaigos buvo visiškai sustingusi. Tai tiesiogiai paveikė Lietuvoje veikiančius bankus. Šalies bankų turtas per 2009 metus sumažėjo – 6,1 proc., o paskolos – 14,1 procento.

6 pav. AB Citadele banko bendrosios paskolų apimties 2005-2010 m. dinaminė analizė

Šaltinis: sudaryta autorių, remintis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

AB „Citadele“ banko suteiktos paskolos per 2005 - 2010 metus tendencingai augo iki 2008 metų. Bendrosios paskolų apimties kitimo dinamiką per 2005 – 2010 metus matome pavaizduotame paveiksle nr 5. Sparčiausias augimas vyko 2007 metais, net 133 proc. šoktelėjo paskolos lyginant su 2006 metais. Tam įtakos turėjo tiek fiziniams 52 proc., tiek ir juridiniams asmenims 48proc. suteiktos paskolos. Per 2008 metus paskolų išdavimas siekia 9 proc. augimą, tačiau jau nebe toks aktyvus kaip 2007 metais. Tuo tarpu 2009 ir 2010 metų duomenis parodo ženklų paskolų išdavimo kritimą. 2009 metais paskolos lyginant su 2008 metais išduodamos 16 procentinių punktų mažiau, o 2010 metais paskolos lyginant su 2009 metais išduodamos net 38 proc. arba 446 mln. litų mažiau. 2009 metais paskolos išduodamos 16 proc. mažiau arba 219 mln. litų nei 2008 metais. 2010 metų duomenis priartėja prie 2006 metų dydžių. Pastebima, kad augimo banga praėjo, šiuo laikotarpiu 2010 metais išduodamų paskolų apimtys mažėja. Matome, kad Citadele banko paskolų portfelis per 2009 m. sumažėjo 16 proc., arba 219 mln. Lt., nes bankas, konservatyviai įvertinęs rinkos riziką ir sugriežtinęs kreditavimo politiką ir procedūras, finansavo nedaug naujų projektų.

Žymus krizės padarinys buvo ir paskolų portfelio struktūros valiutos aspektu pasikeitimas. Per 2009 m. paskolų, išduotų eurais, dalis paskolų portfelyje išaugo nuo 58 proc. iki 69 proc, dėl ženkliai žemesnės palūkanų normos eurais lyginant su litais, kadangi dalis banko klientų persifinansavo savo litais išduotas paskolas.

2005 metais Citadele bankas pasiūlė naują būsto paskolą - „Elastingą kreditą“, suteikiančią galimybę klientui paėmus šią būsto paskolą nevaržyti savo kasdieninių poreikių, nes paskolos dengimo įmokos net iki 10 metų galėjo būti dvigubai mažesnės. Šis pasiūlymas buvo diegiamas kartu įgyvendinant originalią rinkodaros kampaniją – Optimizmo akciją.

AB Citadele bankas tarpe visų Lietuvoje veikiančių komercinių bankų yra suteikęs daugiausiai paskolų daugiabučių namų bendrijoms būsto renovacijai – 28,3 mln. litų. Bankas yra vienas iš aktyviausiai kredituojančių smulkaus ir vidutinio verslo įmones su valstybinio garantinio fondo INVEGA garantijomis – 27,2 mln litų. Bankas taip pat yra vienas iš aktyviausiai kredituojančių ūkininkus ir žemės ūkio bendroves su „Žemės ūkio garantijų fondo“ garantijomis.

Lyginant 2005 metus 2010 metais išduotų paskolų skaičius išaugo 440 mln. litų arba 156 proc. Nors rezultatai analizuojamo laikotarpio viduryje pasiekė sėkmingą pakilimą, tačiau net ir esant išduodamų kreditų sumažėjimui lyginant su 2007 metais, 2010 metai parodo gereresnį rezultatą nei analizuojamo laikotarpio pradžioje. Per analizuojamą laikotarpį, 2007-2010 metus AB „Citadele“ bankas užima 2,1 – 1,2 proc. visos rinkos. Per paskutinius metus išduotų paskolų apimtis sumažėjo 0,7 proc. punkto. Tam įtakos turėjo motininio banko AS „Parex bankas“ restruktūrizavimas. AB Citadele bankas, veikdamas rinkoje kaip universalus bankas, labiau oreantuotas į mažmeninę bankinkystę bei smulkų ir vidutinį verslą, gana sunkiomis sąlygomis įgyvendina savo strategiją.

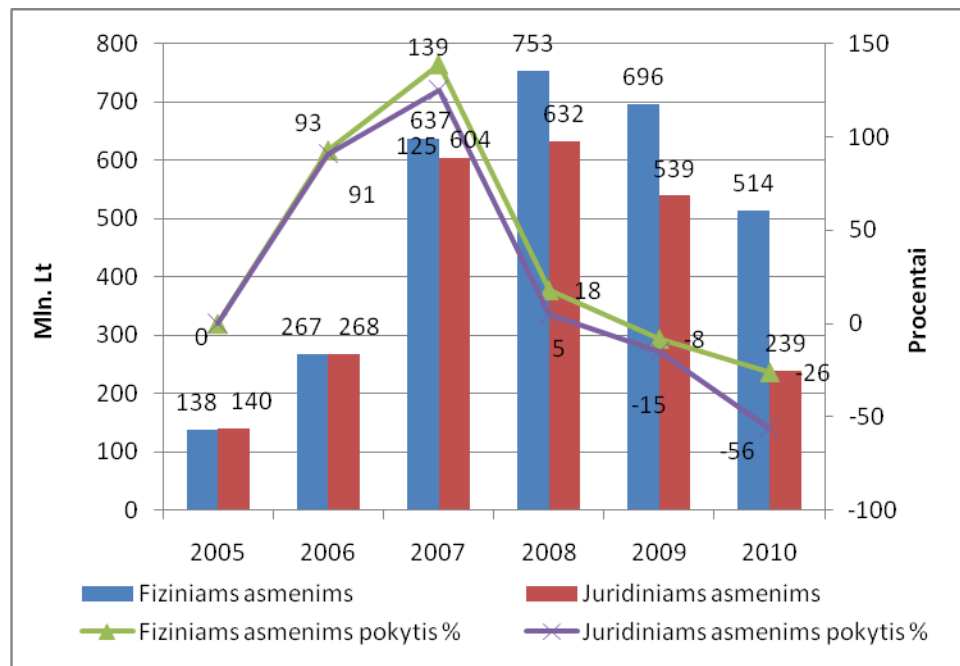
2.4. AB „Citadele“ banko kreditų struktūros pokyčių analizė

AB „Citadele“ banko kreditai kaip kitų komercinių bankų kreditai skirstomi pagal išdavimą fiziniams ir juridiniams asmenims. Tuo pačiu fizinių asmenų paskolų struktūrą sudaro būsto ir vartojamosios paskolos, overdraftai sąskaitose ir kortelėse ir kitos paskolos, o juridinių asmenų paskolų struktūrą sudaro nekilnojamo turto, prekybos, transporto, statybos, žemės ūkio, viešbučių, apdirbamosios pramonės, elektros, dujų, vandens, tiekimos sektoriai.

2005 metais AB Citadele bankas sėkmingai vykdė verslo ir individualių klientų kreditavimo programas. Aukšta individualių klientų aptarnavimo kokybė lėmė Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerijos sprendimą pasirenkant Citadele banką ir dar keturis Lietuvos bankus įgyvendinant daugiabučių bendrijų finansavimo programą.

AB Citadele bankas, būdamas universaliu banku, 2008 metais dar labiau sustiprino savo pozicijas privatiems klientams teikiamų paslaugų rinkoje. 2008 metais privačių klientų skaičius padidėjo 47 proc. – 65 tūkstančių. Banko verslo klientų skaičius išaugo 19 proc. – iki 5,9 tūkstančio.

Banko išduotų kreditų struktūra pagal fizinių ir juridinių asmenų pasiskirstymą per 2005 – 2010 metų laikotarpį pavaizduota paveikslas nr 6. 2005 ir 2006 metais išduotos paskolų apimtys juridiniams asmenims truputėlį buvo didenis nei fiziniams asmenims. Nuo 2007 metų fizinių asmenų paskolų apimtys nuolat didėjo lyginant su juridinių asmenų paskolų apimtimis. Nuo 2007 iki 2009 metų fizinių asmenų paskolų apimtys didėjimas vyko per 2 – 3 procentus, o 2010 metais fizinių asmenų paskolų apimtis išaugo iki 70 proc. arba 13 proc. daugiau nei 2009 metais. Tuo tarpu juridinių asmenų paskolų apimtys proporcingai mažėjo nuo 2007 iki 2010 metų.

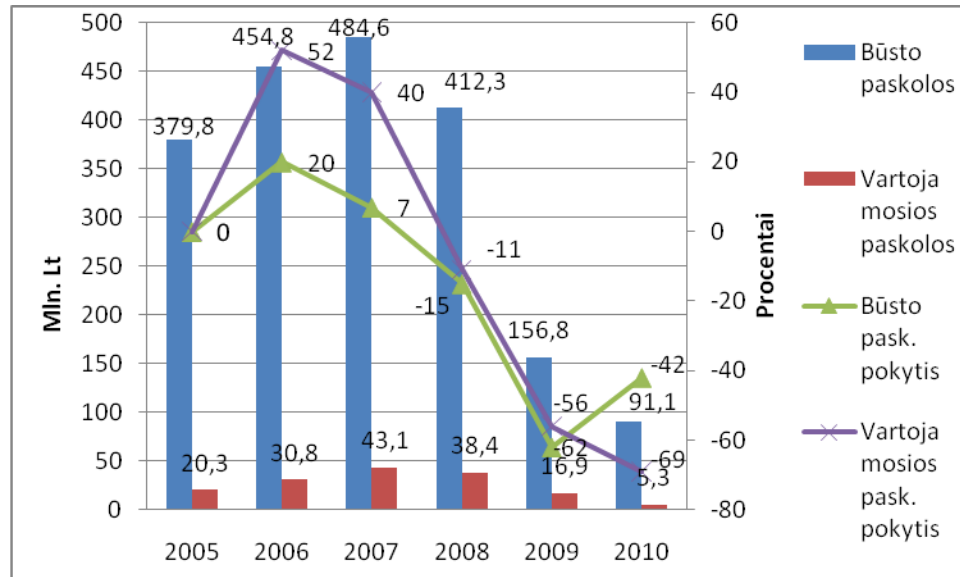

7 pav. AB Citadele banko juridinių ir fizinių asmenų paskolų apimtys kitimas 2005-2010 metais (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

Galime teigti, jog AB Citadele banko strategija yra orientuota daugiau į fizinių asmenų kreditavimą nei į juridinių asmenų. Paskolas skirstant pagal gavėjus ir pagal tai, kas jas paėmė ir kokiems tikslams panaudotos, dauguma paskolų kaip patome yra paimta fizinių asmenų. Kaip matome lyginant penktuosius ir dešimtuosius metus gyventojai pastaruosius metu tikrai padidino savo paskolų portfelį. Tuo tarpu juridiniai asmenys turėjo savo procentinę dalį užleisti gyventojams. Ši tendencija turėtų išlikti ir ateinančius kelerius metus, nes paskolos gyventojams ir toliau sparčiau

augš nei įmonėms suteikiamos paskolos. Pastaraisiais metais išlieka pakankamai dideli kredito limitai kortelių sąskaitose.

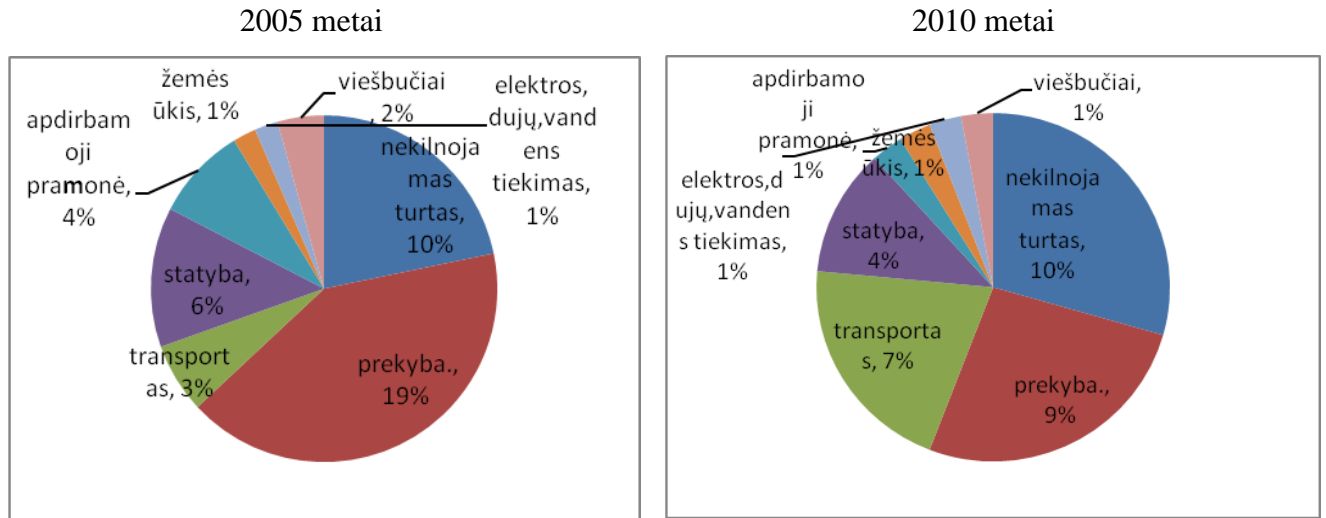
8 pav. AB Citadele banko paskolų portfelio fiziniams asmenims dinamika 2005-2010 metais (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remintis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

Paskolos fiziniams asmenims susideda iš būsto paskolų, vartojamųjų paskolų, overdraftų sąskaitose ir kortelėse ir kitų paskolų. Kaip matyti 7 pav., banko paskolų portfelis fiziniams asmenims 2006 metais padidėjo 20 proc., palyginti su 2005 metais. Vartojimo kreditų portfelis padidėjo net 52 proc. 2007 metais būsto paskolos išaugo 7 proc., tuo tarpu vartojamosios paskolos nors tesiekė 43,1 mln. Lt, tačiau augimo tempas siekė net 40 proc. 2008 metais būsto paskolos 15 proc. sumažėjo, o vartojamosios paskolos sumažėjo 11 proc. Analizuojamo laikotarpio pabaigoje 2009 ir 2010 metais fizinių asmenų paskolos ir toliau mažėjo lyginant su analizuojamo laikotarpio pradžia.

2010 m. ekonominė situacija šalyje pradėjo stabilizuotis, tačiau nedarbo lygis išliko aukštas, šios priežastys tiesiogiai sąlygojo Banko fizinių asmenų - paskolų gavėjų nemokų augimo tendencijas. Jei juridinių asmenų nemokų lygis stabilizavosi, tai būsto paskolų srityje išliko nuosaikaus didėjimo tendencijos. Paskolų portfelio vertės stabilumui turėjo įtakos ir situacija nekilnojamo turto rinkoje. Nors bendrai nekilnojamo turto rinkos vertės per 2010 metus krito, tačiau šis kritimas buvo nuosaikus ir daug mažesnis nei 2009 m., taip pat atskiruose nekilnojamojo turto

segmentuose ir regionuose nekilnojamojo turto kainos bei sandorių skaičius keliais procentais paaugo.

9 pav. AB Citadele banko paskolų juridiniams asmenims kitimo dinamika 2005-2010 m.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Apibendrinant visų paskolų panaudojimą rinkoje, galime matyti jog daugiausia paskolų 2005 metais tenka prekybos sektoriui, 2010 metais daugiausia paskolų tenka nekilnojamo turto sektoriui. 2006 metais tiek didmeninės prekybos tiek nekilnojamo turto sektoriuose suteikta paskolų dalis sudarė 15 proc. nuo visų suteiktų paskolų. 2007 metais didžiausia suteikta paskolų dalis atiteko nekilnojamam turtui 267 mln. Lt. arba 21 proc., 2008m.-248 mln. Lt. arba 18 proc., 2009 metais 227 mln. Lt. nuo visų suteiktų paskolų. Statybos sektoriui 2006 m.-33 mln. Lt., 2007 m.-74,5 mln. Lt., 2008 m. -91,5 mln. Lt., 2009 m. 58mln. Lt. arba 5proc. nuo visų suteiktų paskolų.

Analizuojant paskolų struktūrą pagal skolininkus 2005-2010 m. didžiausia visų paskolų dalis tenka nekilnojamam turtui, lentelėje mes pateikėme kokią dalį kiekvienais metais sudaro paskolos skirtos šiai sferai finansuoti.

7 lentelė

Nekilnojamo turto sektoriaus dalis paskolų portfelyje

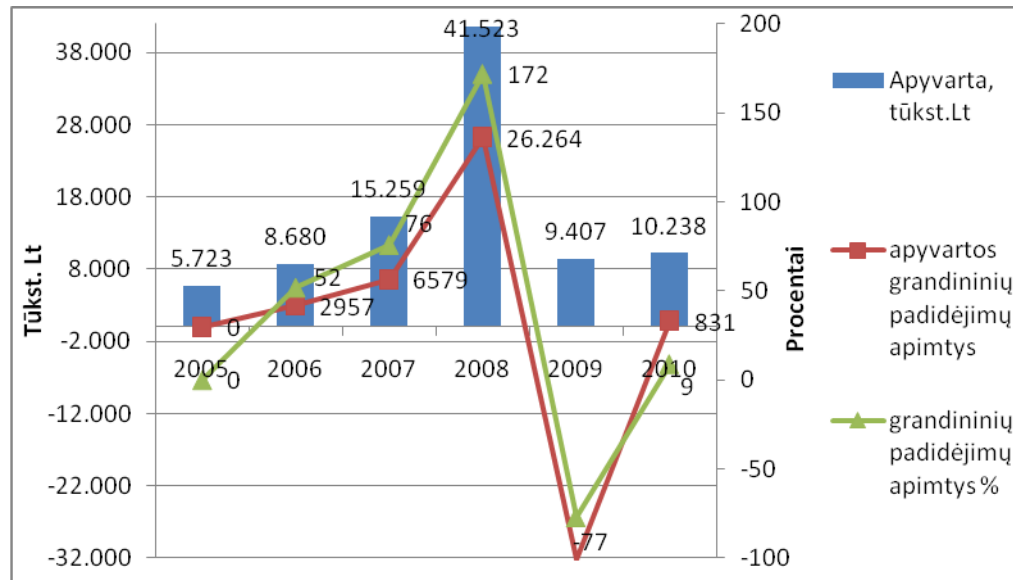
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nekilnojamas turtas (tūkst.Lt.)	27.084	95.540	266.784	247.976	227.100	70.029
Iš viso paskolų (tūkst.Lt.)	282.172	669.679	1.266.173	1.386.408	1.167.353	701.205
Nekilnojamo turto ir visų paskolų santykis	0,096	0,143	0,211	0,178	0,194	0,099

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Nuo pat 2005 metų AB Citadele bankas skatino klientus naudotis kreditinėmis kortelėmis. Tuo tikslu buvo įgyvendintos rinkodaros akcijos ne tik naujiems klientams, tačiau, bendradarbiaujant su kino centru Forum Cinemas, daugiau atsiskaityti su kreditinėmis kortelėmis buvo skatinami ir esami Banko klientai.

Bankas, būdamas oficialiu tarptautinės finansinių paslaugų ir kelionių organizacijos „American Express“ atstovu Lietuvoje, 2007 m. pristatęs rinkai pirmąsias The American Express Gold card ir The Platinum card kreditines korteles, 2008 m. balandžio mėnesį pradėjo The Blue card kortelių platinimą. Per 2008 metus išduota beveik 22 tūkst. American Express mokėjimo kortelių, o apyvarta su šiomis kortelėmis 40 mln. litų. Klientų patogumui per ataskaitinius metus ženkliai išplėstas šių kortelių aptarnavimo tinklas, pasirašytos sutartys su didžiausiais prekybos centrais: Maxima ir Rimi. Kreditinių kortelių išdavimo situacija 2008 metais buvo išskirtinės kaip ir kreditų išdavimas, tai galime pamatyti 11paveiksle

Bankas 2009 metais tęsė American Express mokėjimo kortelių išdavimą fiziniams asmenims ir tobulino pridėtinės kūrimą kortelių turėtojams. Atsižvelgiant į ekonominės krizės galimą įtaką, Bankui teko sugriežtinti šių kortelių išdavimo ir kreditų limitų suteikimo kriterijus, tuo pačiu ir aktyviai siekė išlaikyti mokėjimo kortelių turėtojus. Saikingos, bet efektyvios rinkodaros priemonės, sugriežtinta darbo su skolininkais, vėluojančiais dengti kredito limitus kortelių sąskaitose ir kaštų optimizavimas sudarė bankui galimybes išlikti konkurencingu ir neprarasti mokėjimo kortelių skaičiaus. Per 2009 metus, kaip ir tikėtasi dėl ekonominio sunkmečio, bankas neišleido didelio American Express kreditinių mokėjimo kortelių skaičiaus, tačiau išlaikė tolygų augimą, kortelių turėtojų lojalumą Bankui bei naudojimąsi American Express kortelėmis.

10 pav. AB Citadele banko kreditinių kortelių 2005-2010 m. dinaminė analizė

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

Kreditinės kortelės kaip ir banko išduodami kreditai yra naudingi, suteikiantis palūkanų pajamas. Lyginant 2006 metus su 2005 metais kreditinių kortelių skaičius išaugo apie 2000 vnt., o kortelių apyvarta padidėjo beveik 3 mln. litų arba 52 procentais. Per 2007 metus kreditinių kortelių skaičius išaugo daugiau nei 6000 vnt., o kortelių apyvarta padidėjo 6,5 mln. litų arba 76 procentais. Per 2008 metus situacija gerokai pasikeitė bankui pelningąją puse, išduotų kortelių skaičius išaugo beveik iki 38.000 vnt, 25.000 vnt daugiau nei 2007 metais, apyvartos grandininis padidėjimas pasiekė net 26 mln. litų, arba 172 procentais daugiau nei 2007 metais. Ateinančiais metais situacija pasikeitė priešinga kryptimi, kreditinių kortelių išdavimas krito, t.y. 2009 metais daugiau nei 9000 vnt. mažiau išduota kortelių nei 2008 metais, kartu mažėjo ir apyvarta kortelėse daugiau nei 32 mln. litų, arba 77 procentais. 2010 metais kritimo kaip 2009 metais nebėra, net įvyksta nedidelis 180 vnt. kortelių augimas, apyvarta kortelėse išauga 0,8 mln. litų arba 9 procentais. Lyginant 2005 metus su 2010 metais kreditinių kortelių skaičius išaugo 25.000 vnt, apyvarta kortelėse 4,5 mln. litų arba 79 procentais.

Matome, jog tendencingas augimas, kuris vyko 2005, 2006, 2007 metais perėjo į 2008 metų augimo bangą tiek kortelių skaičiumi tiek ir aptvarta kortelėse, 2009 išlaikė tolygų augimą lyginant su 2008 metais, tempai augimo išlieka didesni nei iki 2008 metų laikotarpio (žiūrėti priedas nr 6). 2010 metų rezultatai išlieka stabilūs ir netgi šiek tiek geresni nei 2009 metais. Galime daryti išvadą,

kad ekonominė krizė 2008 metais normalizuojasi, grįštama į panašų ekonominį lygį, išduodamų ir naudojamų kortelių skaičių kaip buvo 2007 metais.

Nuo pat 2005 metų AB Citadele bankas skatino klientus naudotis kreditinėmis kortelėmis. 2007 m. pristatęs rinkai pirmąsias The American Express Gold card ir The Platinum card kreditines korteles, 2008 m. balandžio mėnesį pradėjo The Blue card kortelių platinimą. Klientų patogumui per ataskaitinius metus šių kortelių aptarnavimo tinklas buvo gerokai praplėstas. Kreditinės kortelės kaip ir banko išduodami kreditai yra naudingi, suteikiantys palūkanų pajamas. Atlikus analizę matome jog tendencingas kreditinių kortelių išdavimo augimas 2005, 2006, 2007 metais perėjo į 2008 metų augimo bangą tiek kortelių skaičiumi tiek ir aptvarta kortelėse. Nors 2009 metais situacija pasikeitė priešinga kryptimi ir kreditinių kortelių išdavimas krito tačiau 2010 metais situacija vėl gerėja grįštama į panašų ekonominį lygį kaip buvo 2007 metais.

Didėjant nekilnojamam turtui skirtų paskolų apimčiai ir taip pat didėjant visų paskolų apimčiai, santykinis dydis 2009 metais lyginant su 2005 m. išaugo 0,098 punkto (arba 9,8 proc.), tačiau 2010 m. lyginant su 2005 nekilnojamam turtui skirtų paskolų apimties ir visų paskolų apimties santykinis dydis išaugo vos 0,3 procentais. Taigi galime daryti išvadą, nors kiekvienais metais didėja kreditų apimtis skirta nekilnojamam turtui tačiau yra nepakankamai auganti, tad išlaikyti nuolatinį santykį nepavyksta. AB Citadele bankas, būdamas universaliu banku, 2008 metais dar labiau sustiprino savo pozicijas privatiems klientams teikiamų paslaugų rinkoje. 2008 metais privačių klientų skaičius padidėjo 47 proc. – 65 tūkstančių. Banko verslo klientų skaičius išaugo 19 proc. – iki 5,9 tūkstančio. Nuo 2007 metų fizinių asmenų paskolų apimtys nuolat didėjo lyginant su juridinių asmenų paskolų apimtimis.

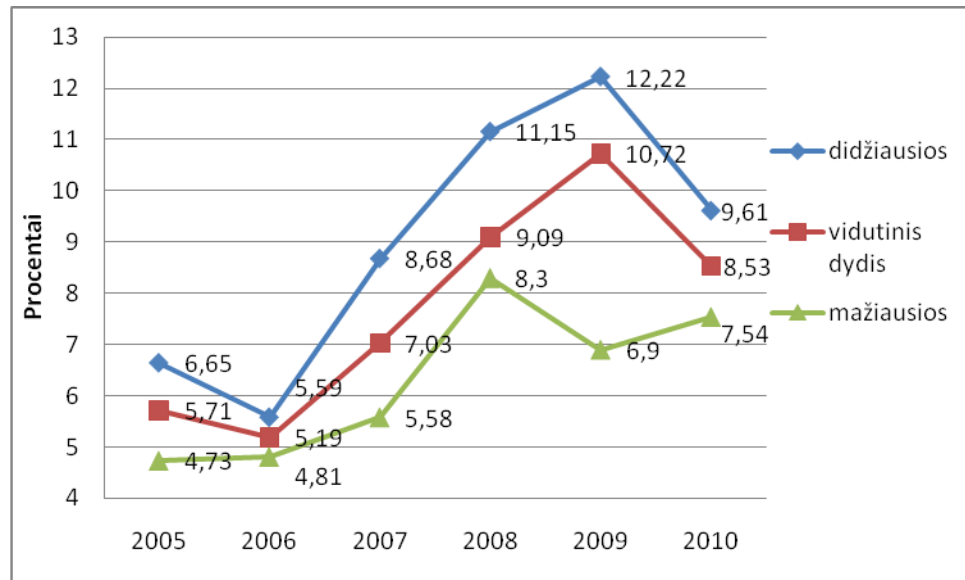
2.5. Kreditų apimties ir struktūros kitimą lėmusios priežastys

Ekonominė krizė, apėmusi daugumą ūkio šakų, turėjo žymią tiesioginę įtaką paskolų portfelio kokybės pablogėjimui. Prastėjant skolininkų finansiniams rodikliams ir krentant įkeisto turto vertei. 2010 m. Lietuvos ekonomika lyginant su 2009 m. paaugo 1.3 proc., ir šis pokytis leidžia teigti, kad šalies ekonomika pamažu išsina iš recesijos ir sąstingio, sukulto pasaulinės ekonomikos krizės. Bendrojo vidaus produkto (BVP) augimą lėmė gamybos sektoriaus augimas dėl atsigaunančių eksporto rinkų, o ne vidaus paklausa, kuri vis dar mažėjo. Pernai labiausiai augo pramonės ir energetikos (5.7 proc.) bei prekybos, transporto ir ryšių paslaugų (3.1 proc.) sektoriai, o

labiausiai krito statybos (8.6 proc.), žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės (3.1 proc.) sektoriai. Nedidelis ekonomikos ūgtelėjimas žmonių gyvenimo nepagerino – 2010 m. didėjo nedarbas, mažėjo atlyginimai, dėl augančių energetinių išteklių kainų namų ūkių finansinė būklė blogėjo. Nedarbo lygis buvo 17.8 proc. arba 4.1 proc. didesnis nei 2009 m. ir dėl šios priežasties iš Lietuvos vien 2010 m. emigravo daugiau nei 83 tūkst. gyventojų. Vidutinis darbo užmokestis per metus sumažėjo 3.2 proc.

Itin žemas įmonių atsargų sandėliuose rodiklis 2010 metais rodo, kad įmonės, ypač mažos, nuolat stokoja apyvartinių lėšų verslo apimtims išvystyti, o tai stabdo naujų darbo vietų kūrimą ir lemia prastus finansinius tokių įmonių rodiklius. Šalies ekonominė situacija turėjo tiesioginės įtakos ir Lietuvoje veikiančių bankų veiklos rezultatams. Šalies bankų turtas per 2010 metus sumažėjo 3.0 proc., o paskolos 5,2 proc., indėliai išaugo 10,6 proc.

Paskolų palūkanų norma turi didelės įtakos kreditų apimties kitimui, nes potencialus klientas atsižvelgia į palūkanų dydį. Paskolų palūkanų normos kitimą per 2005 – 2010 metus procentais matome pavaizduotame 10 paveiksle. 2006 metais įvyko staigus paskolų augimas, tuo pačiu palūkanų norma sumažėjo vidutiniškai 0,52 procentiniais punktais. 2007 metais paskolos išaugo 134 proc., tačiau kartu išaugo palūkanų norma vidutiniškai 1,84 procentais. Nors 2008 metais paskolų augimas buvo tik 9 proc. lyginant su 2007 metais, tačiau vidutinė palūkanų norma išauga 2 procentais. 2009 metais paskolų kiekis mažėjo 219 mln. litų arba 16 proc. lyginant su 2008 metais, tuo tarpu palūkanų norma vis toliau augo 1,63 proc. Palūkanų normos augimas 2008, 2009 metais vyko nepaisant mažėjančių paskolų apimties. Tai sudaro sunkesnes galimybes gauti paskolą, pasinaudoti banko siūlomomis paskolomis nebėra taip patrauklu.

11 pav. Lietuvos Komercinių bankų paskolų palūkanų normos kitimas 2005-2010 m. proc.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Lietuvos banko ataskaitomis

Nuo 2006 iki 2009 metų vidutinė paskolų palūkanų norma išaugo nuo 5,19 iki 10,72 procentų, t.y. 5,53 procentais. Tuo tarpu išduodamų paskolų kiekis lyginant 2005 su 2010 metais tik 440 mln. litų arba 156 proc. 2010 metais paskolų apimtis sumažėjo 446 mln. litų arba 38 proc. lyginant su 2009 metais didžiausias sumažėjimas per visą analizuojamą laikotarpį, tačiau palūkanų norma mažėjo net 2,19 procento. Palūkanų normos mažinimas komercinių bankų 2010 metais tikėtina yra siekiant padidinti kreditų išdavimą.

Daugianarė koreliacinė analizė skirta nustatyti bendro ryšio tarp paskolų ir kreditinių kortelių bei atitinkamų parinktų veiksnių X_1 , X_3 , ir X_5 egzistavimą ir jų priklausančią analizei išraišką. Daugianarės koreliacijos atveju ryšiui tarp kintamųjų atspindėti naudojamas bendras daugianarės koreliacijos koeficientas. Daugianarės koreliacijos koeficientas leidžia įvertinti paskolų ir kreditinių kortelių (Y) ryšį su visais kitais (X_1 , X_3 , ir X_5) kaip visumą.

Nagrinėjama paskolų ir kreditinių kortelių (Y) priklausomybė nuo trijų veiksnių: tiesioginių užsienio investicijų - X_1 , įmonės gamybos išlaidų- X_3 , ir bendrojo vidaus produkto – X_5 . Likusių dviejų priklausomybė nėra tokia stipri: x_4 užimtųjų žmonių įtaką Y (kreditų kitimui); X_2 Vartotojų kainų pokyčiai Individualaus vartojimo išlaidų.

Koreliacijos koeficientas

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Koreliacijos koeficientas, r	0.950652248	0.613771771	0.650168093	-0.1550196	0.755388416

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis statistikos departamento duomenimis.

Priklausomybė aktuali, jei nemažesnė nei 0,7 korel. koeficiento reikšmė. Remiantis atliktais skaičiavimais, nustatyta, kad didžiausią įtaką "Citadele" banko paskolų išdavimui 2005-2010m. laikotarpiu turėjo x_1 - tiesioginės užsienio investicijos ($r=0,95$), x_5 - bendrasis vidaus produktas ($r=0,76$), x_3 - įmonių gamybos išlaidos ($r=0,67$).

9 lentelė

Regresijos koeficientai

	X_1	X_3	X_5
Regresijos koeficientas a	-8737345.75	-3814216.275	-6016752.288
Regresijos koeficientas b	0.372197618	0.158139448	1233.717202

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis statistikos departamento duomenimis.

Skaičiavimai:

$$y_1 = -8.737.345,75 + 0,3722x_1$$

$$y_3 = -3.941.646,25 + 0,1619x_3$$

$$y_5 = -6.016.752,29 + 1233,72x_5$$

Skaičiavimai parodė (priedas nr.13), kad kreditų kitimai tiesiogiai priklauso nuo tiesioginės užsienio investicijos ir nuo Bendrojo vidaus produkto, t.y. Užsienio investicijoms ir bendrajam vidaus produktui didėjant, didėja išduotų Kreditų skaičius. Regresijos koeficientas b (0,3722) parodo, kad užsienio investicijoms padidėjus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 0,372 tūkst.Lt, o Bendrajam vidaus produktui išaugus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 1233,72 tūkst.Lt.

Remiantis atliktais skaičiavimais, nustatyta, kad didžiausią įtaką "Citadele" banko paskolų išdavimui 2005-2010m. laikotarpiu turėjo x_1 - tiesioginės užsienio investicijos ($r=0,95$), x_5 - bendrasis vidaus produktas ($r=0,76$), x_3 - įmonių gamybos išlaidos ($r=0,67$).

Porinės regresijos analizės skaičiavimai parodė, kad kreditų kitimai tiesiogiai priklauso nuo tiesioginės užsienio investicijos ir nuo Bendrojo vidaus produkto, t.y. Užsienio investicijoms ir

bendrajam vidaus produktui didėjant, didėja išduotų Kreditų skaičius. Regresijos koeficientas b (0,3722) parodo, kad užsienio investicijoms padidėjus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 0,372 tūkst.Lt, o Bendrajam vidaus produktui išaugus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 1233,72 tūkst.Lt.

Tiesinės regresijos lygtys $y_1 = -8.737.345,75 + 0,3722x_1$, $y_3 = 3.941.646,25 + 0,1619x_3$, $y_5 = -6.016.752,29 + 1233,72x_5$ yra adekvačios realiai padėčiai, t.y. aprašomas adekvatus ryšys tarp Tiesioginių užsienio investicijų 1 tūkst.Lt, tarp Įmonių gamybos išlaidų 1 tūkst.Lt, tarp Bendrojo vidaus produkto 1 tūkst.Lt ir išduodamų Kreditų skaičiaus, todėl šias lygtis galima taikyti planavimui. Fakt. reikšmės yra didesnės už Fkrintę $15,675; 20,525; 16,89 > 4,543$, tai rodo skaičiavimų reikšmingumą.

Tiesinės regresijos lygtis ir eksponentinės regresijos lygtis yra adekvačios realiai padėčiai ir jas galima taikyti praktiniams skaičiavimams. Galime teigti, kad egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp Kreditų kitimo ir visų nagrinėjamų veiksnių (Tiesioginių užsienio investicijų, Įmonių gamybos išlaidų, Bendrojo vidaus produkto) visumos. Skaičiavimai parodė, kad paskolų ir kreditinių kortelių dydis stipriai priklauso nuo šių veiksnių visumos.

Palyginus dviejus apskaičiuotus koreliacijos koeficientus, galima sakyti, kad netiesinė eksponentinė lygtis geriau atspindi ryšį tarp paskolų ir kreditinių kortelių, bei nagrinėjamų veiksnių visumos.

Remiantis atliktais skaičiavimais galima nustatyti kaip pasikeis paskolų ir kreditinių kortelių išdavimas, padidinus tiesiogines užsienio investicijas 10 tūkst. Lt, įmonės gamybos išlaidas 10 tūkst. Lt ir bendrąjį vidaus produktą 10 tūkst. Lt. Padidinus nagrinėjamų veiksnių apimtį 10.000 Lt. įtakojančias paskolų ir kreditinių kortelių išdavimą šis rodiklis abiejuose modeliuose padidėjo, kadangi jau anksčiau darytų išvadų eksponentinis modelis geriau aprašo paskolų ir kreditinių kortelių priklausomybę nuo nagrinėjamų veiksnių, todėl šis modelis taikytinas analizei. Iš nagrinėjamų veiksnių galime daryti išvadą, kad paskolų ir kreditinių kortelių išdavimą įtakojančius veiksnius padidinus 10.000 Lt. Paskolų ir kreditinių kortelių išdavimas turėtų padidėti per 10 metų 6.093 mln. Lt.

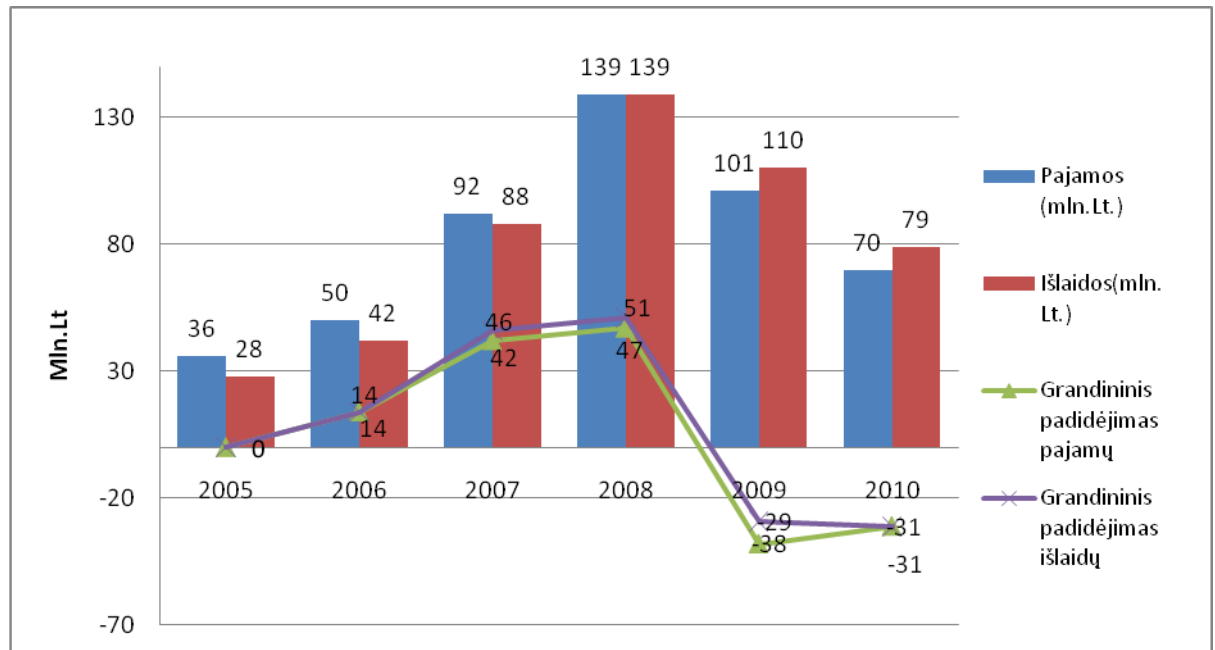
Apibendrinant galima teigti, kad paskolų palūkanų norma turi didelės įtakos kreditų apimtį kitimui, nes potencialus klientas atsižvelgia į palūkanų dydį. Atlikus paskolų palūkanų normos kitimo analizę per 2005–2010 metus matome kad paskolų palūkanų norma tendencingai didėjo kai paskolų apimtį 2008, 2009 metais mažėjo. Ir tai sudarė sunkesnes galimybes gauti paskolą. Tad 2010

metais palūkanų normos mažinimas komerciniuose bankuose yra tikėtinas siekiant padidinti kreditų išdavimą.

2.6. Kreditinės veiklos pajamos ir jų kitimas

Kitos veiklos pajamos 2010 m. sudarė 9,729 tūkst. Lt ir, lyginant su 2009 m., padidėjo 95,4 proc. Didžiausią įtaką pajamų padidėjimui turėjo skolos vertybinių popierių vertės padidėjimas.

Kiekvienas bankas norėdamas įrodyti tai, jog dirba pelningai ir kuo toliau tuo labiau siekia vis geresnių rezultatų, turi kiekvienais metais didinti savo kapitalą. Kasmetai pritraukiama vis daugiau klientų, kuriems bankas suteikia įvairių ekonominių rūšių paskolas. Nuo visų pajamų ir išlaidų apimties priklauso banko pelno apimtis. AB Citadele banko pajamų ir išlaidų kitimo analizė pavaizduota 12 paveiksle.

12 pav. AB Citadele banko pajamų ir išlaidų dinamika 2005-2010 m. (mln.Lt.)

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Kaip pastebime iš paveikslo, visos banko pajamos viršija išlaidas, tik 2009-2010 m. išlaidos viršija pajamas. 2005-2006 m. banko pajamos padidėjo 14 mln.Lt. arba 39%. Tuo tarpu banko išlaidos taip pat padidėjo 14 mln.Lt. arba 50%. Kaip pastebime išlaidos ir pajamos didėjo beveik apyligiai. Nors visos pajamos 2006-2007 m. padidėjo iki 42 mln.Lt arba 84% , išlaidos išaugo net 46 mln.Lt arba 109%. Tuo tarpu 2007-2008 m. pajamos padidėjo tik 47 mln.Lt arba 51%, kai išlaidos

tuo pačiu laikotarpiu išaugo 51mln. Lt. arba 58%. 2009 m. lyginant su 2008 m. visos pajamos sumažėjo 38 mln.Lt. arba 27%, tačiau išlaidos sumažėjo 21% t.y. 29 mln.Lt. 2009 m. lyginant su 2010 m. ir pajamos, ir išlaidos sumažėjo po 31 mln.Lt pajamos 31% išlaidos arba 44%.

Siekiant nustatyti priklausomybę tarp banko grynojo pelno ir gaunamų pajamų, mes paskaičiavome koreliacijos koeficientą, kuris parodo priklausomybes tarp reiškinių, ieškant tarp jų funkcinų ryšių. Kaip jau žinome kad ryšys būtų stipresnis koeficiento reikšmė turėtų būti kuo artimesnė 1 (skaičiavimai pateikti priede).

10 lentelė

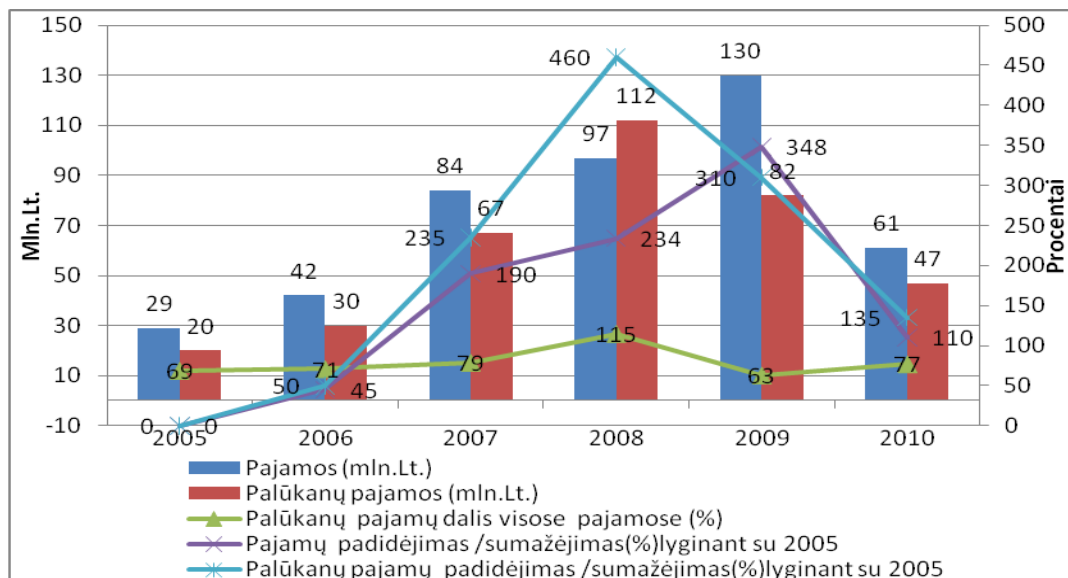
Koreliacijos koeficiento reikšmė

Rodiklis, kurio koreliacija tikrinama	Palūkanų pajamų ir grynojo pelno	Paslaugų ir komisinių pajamų ir grynojo pelno	Bendrų pajamų ir grynojo pelno
Koreliacijos koeficiento reikšmė	0,396485	0,397366	0,723118

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Taigi kaip matome iš pateiktos lentelės, didžiausias ryšys ir stipriausias tarp bendrų pajamų ir grynojo pelno. Tarp palūkanų pajamų ir grynojo pelno, bei paslaugų ir komisinių pajamų ir grynojo pelno ryšys silpnokas.

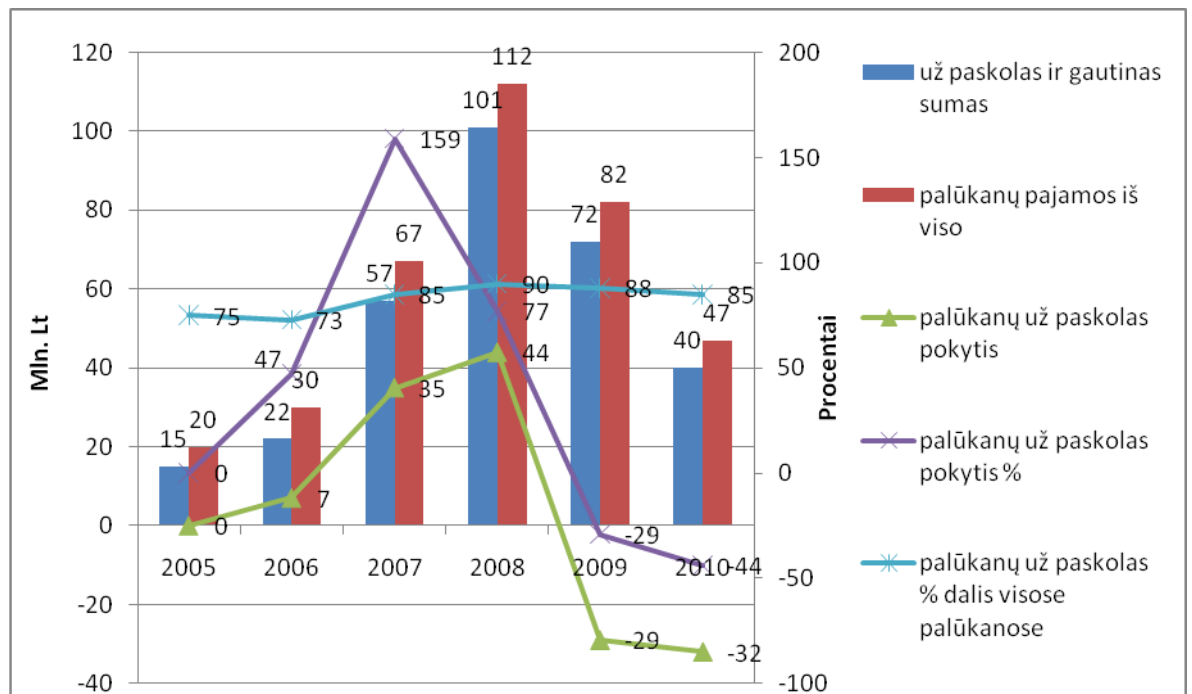
Didžiausią banko pajamų dalį sudaro palūkanų pajamos. Jų apimties kitimas ir santykinis dydis visose banko gaunamose pajamose pateiktas 13 paveikslas.

13 pav. AB Citadele banko palūkanų pajamų ir visų pajamų apimties kitimas 2005-2010 m. mln. Lt

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Kaip matyti pateiktame paveiksle per 2005-2010 m. palūkanų pajamos padidėjo 27,051 mln.lt. arba 135 proc., bendros pajamos padidėjo 110 proc.. Didžiausias palūkanų pajamų padidėjimas buvo per 2005-2008 m. palūkanų pajamos padidėjo 460 proc. Bendros pajamos diaugiausiai padidėjo per 2005-2009 metus jos padidėjo 348 proc. Palūkanų pajamų dalis visose pajamose per 2005-2007 m. vidutiniškai sudarė apie septyniasdešimt devynis procentus, tik 2008 m. palūkanų pajamos viršijo bendras pajamas ir sudare apie 115 proc.. Tačiau 2009 m.palūkanų pajamų dalis visose pajamose tesudarė 63 proc.. Per visą analizuojamą laikotarpį palūkanų pajamos visose pajamose sudarė 77 proc.. Didžiausią dalį palūkanų pajamose sudaro palūkanos už paskolas ir kitas gautinas sumas. Galime teigti, kad daugiausia dėmesio bankas turėtų skirti paskolų portfelio tobulinimui, nes paskolų pajamos sudaro daugiau nei du trečdalius visų banko uždirbamų pajamų.

14 pav. AB Citadele banko palūkanų už paskolas ir gautinas sumas apimties kitimo dinamika 2005-2010 m. mln. Lt

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Palūkanų pajamas sudaro už paskolas ir gautinas sumas, už skirtus parduoti skolos vertybinius popierius, už investicijas, laikomas iki termino pabaigos, už lėšas bankuose ir kitose kredito įstaigose, už pradelstas paskolas ir gautinas sumas (delspinigiai), už gautinas išperkamosios nuomos sumas, už privalomąsias atsargas Lietuvos banke. Palūkanos už paskolas ir gautinas sumas sudaro nuo 73 iki 90 proc. visų palūkanų pajamų per analizuojamą laikotarpį. Didžiausias augimas

matomas 2007 metais 35 mln. Lt arba 159 proc., 2008 metais augimas išlieka 44 mln. Lt arba 77 proc., tačiau 2009 metais vyksta mažėjimas 29 mln. Lt arba 29 proc., o 2010 metais palūkanų pajamos už paskolas ir gautinas sumas sumažėjo dar 32 mln. Lt arba 44 proc.

Banko grynosios palūkanų pajamos per 2010 m. sumažėjo 44,8 proc. ir metų pabaigoje sudarė 14,1 mln. litų. Palūkanų pajamos iš esmės mažėjo dėl mažėjusio paskolų portfelio.. Didžiausią dalį palūkanų pajamose sudaro palūkanos už paskolas ir kitas gautinas sumas – 47 mln. Lt. Palūkanų pajamos sudaro 77 proc. visų Banko pajamų. Grynosios komisinės pajamos, lyginant su 2009 m., sumažėjo 22,5 proc. (10 lentelė). Ši sumažėjimą iš esmės lėmė kritusios komisinės pajamos iš valiutos keitimo operacijų, garantijų ir laidavimų, įmokų priėmimo ir kt. dėl vykdančios taupymo programą Banko Tarybos rekomendacijų pagrindu iš esmės sumažinto Banko klientų aptarnavimo padalinių tinklo (iki 14 padalinių). Būtent padalinių tinklo sumažinimas lėmė pajamų iš kasdienės bankininkystės paslaugų, kurios yra svarbus kiekvieno banko komisinių pajamų šaltinis, sumažėjimą. Komisinės pajamos visose Banko pajamose sudaro 19 proc.

11 lentelė

Palūkanų pajamų ir išlaidų kitimas per 2005-2010 metus (tūkst.Lt.)

PALŪKANŲ PAJAMOS	2005 metais	2006 metais	Padidėjimas %	2007 metais	Padidėjimas %	2008 metais	Padidėjimas %	2009 metais	Padidėjimas %	2010 metais	Padidėjimas %
Už lėšas bankuose ir kitose kredito įstaigose	1150	811	-29	1780	119	2786	57	1226	-56	123	-90
Už kitas paskolas	14548	21994	51	57039	159	100768	77	72182	-28	39721	-45
Iš viso:	19766	29994	52	66527	122	111698	68	82295	-26	46817	-43
Grynosios palūkanų pajamos	11964	14751	23	24828	68	33204	34	25564	-23	14107	-44,8
Grynosios palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamos	6824	8686	27	10818	25	10897	1	7491	-31	5704	-22,5

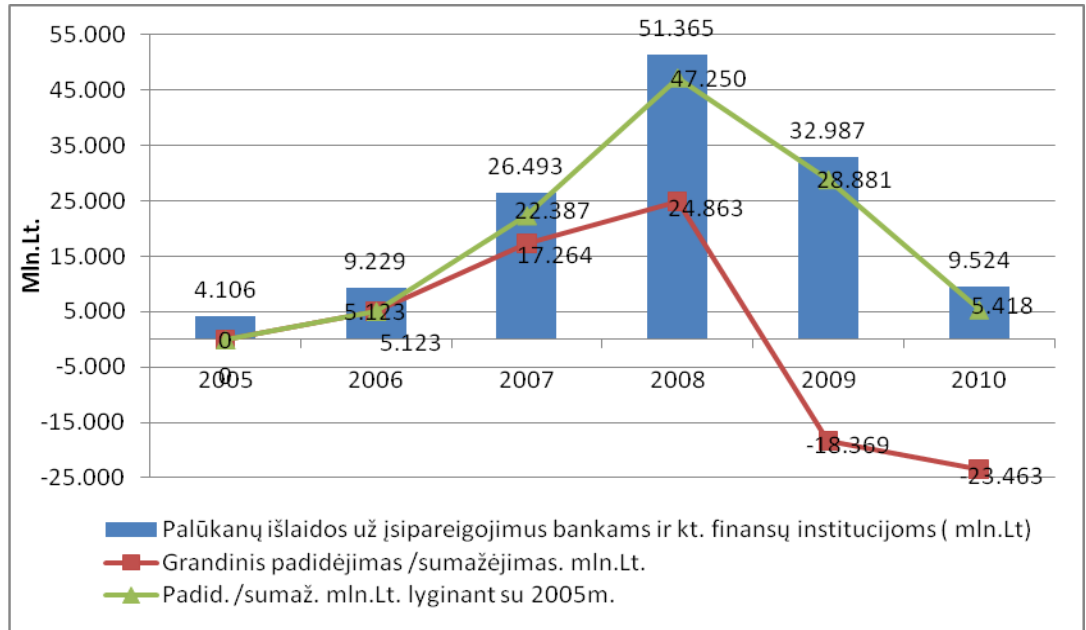
Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Pateiktoje lentelėje matyti jog visos palūkanų pajamos per 2005-2010 metus padidėjo 137% (27,051 mln.Lt). Lyginant kitas paskolas, išskyrus kredito įstaigoms ir finansų institucijoms,

per 2005-2010 m. jos. išaugo 173% (25,173 mln.Lt.). Palūkanų pajamų bankas taip pat gavo už paskolas kredito įstaigoms ir finansų institucijoms bei lėšas kredito įstaigose, per 2005-2010 metus jų apimtis padidėjo 7% (7,6 mln. Lt.). Tačiau paskolos finansų ir kreditų įstaigoms vidutiniškai sudarė tik 3% visų banke gaunamų palūkanų pajamų. Jų santykinis dydis per analizuojamus metus vis mažėjo 2005 m. nuo 5%, o jau 2010 m. iki 0,3% taigi galime teigti, jog poreikio skolintis lėšų kitoms kredito įstaigoms, bei finansų institucijoms beveik nebeliko. Sėkmingo ir pelningo darbo pasiekimais galima būtų apibūdinti kitas AB Citadele banko paskolas, kurios duoda palūkanų pajamas, nes kiekvieno banko pagrindinis tikslas yra gauti pelno. Didžiausią pelno dalį bankui duoda paskolų portfelis, jis duoda dideles pajams už pinigų skolinimą fiziniams ir juridiniams asmenims.

Grynos palūkanų pajamos yra gerokai mažesnės už palūkanų pajamas. Vidutiniškai per 2005-2010 metus grynosios pajamos buvo 3,3 karto mažesnės nei bendros palūkanų pajamos. Per šešerius metus grynosios palūkanų pajamos padidėjo 18% (2,143 mln.Lt.). Jei palygintume grynąsias palūkanų pajamas su grynąja paskolų apimtimi pastebėtume jog grynoji paskolų apimtis augo sparčiau nei palūkanų pajamos. Tai kas lemia santykinai lėtesnį grynų palūkanų pajamų augimą, gal tai vis didesnis skaičius išduotų abejotinių, rizikingų, nuostolingų paskolų. Į banko veiklos rezultatus įtraukiami yra ir komisiniai mokesčiai, iš lentelės pateiktų duomenų matome jog grynosios palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamos per 2005-2010 metus sumažėjo 16%. Nors 2008 m. lyginant su 2007 m. beveik nepakito, tam įtakos turėjo priimtą įsipareigojimai dėl American Express mokėjimo kortelių įvedimo į rinką. 2009 m. grynosios palūkanų ir paslaugų bei komisinių pajamos sumažėjo 31%. Ši sumažėjimą lėmė kritusios komisinės pajamos iš valiutos keitimo operacijų, garantijų ir laidavimų, įmokų priėmimo ir sumažinto banko klientų aptarnavimo padalinių tinklo. Sumažėjus banko padalinių tinklui, sumažėjo pajamos iš kasdieninės bankininkystės paslaugų, kurios yra svarbus komisinių pajamų šaltinis.

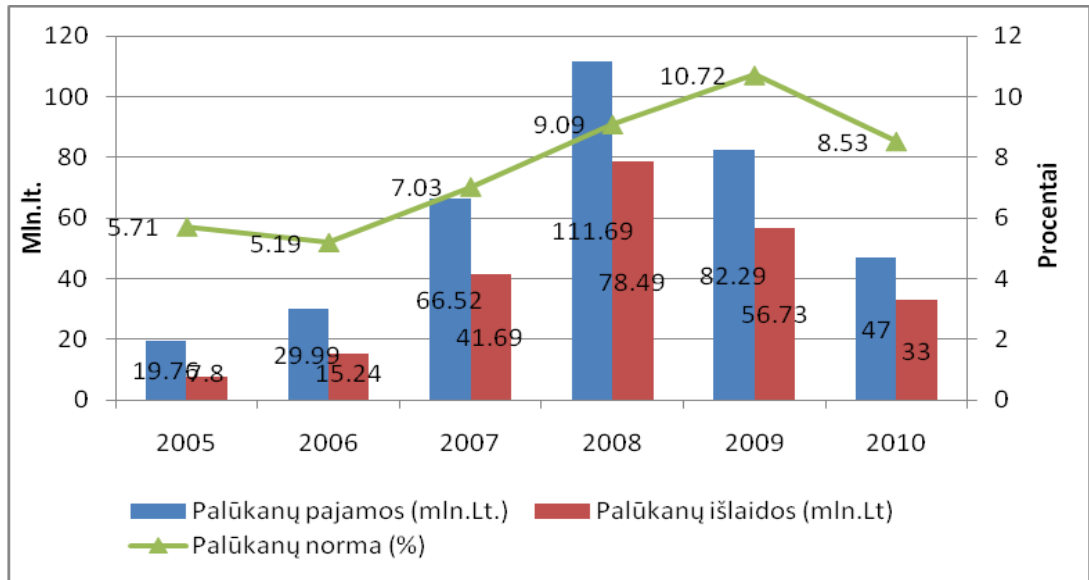
Bankui kaip ir kitai kreditų ir finansų įmonei siekiant patenkinti visus kliento poreikius ir tuo pačiu, patiriant didesnius kaštus gauti pelno, atsiranda poreikis skolintis pinigų iš kitų kredito įstaigų ir finansų institucijų. Palūkanų išlaidų kitoms kredito įstaigoms ir finansinėms institucijoms apimties kitimas pateiktas 15 paveiksle.

15 pav. AB Citadele banko palūkanų išlaidų kredito įstaigoms apimties kitimo dinamika 2005-2010 m. mln. Lt

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

AB Citadele bankas savo vydomą kreditavimo politiką valdo sėkmingai tai galime matyti iš pateikto paveikslo. Kasmet tobulindamas ir didindamas paskolų portfelio apimtį jis stengiasi paskirstyti lėšas taip, kad būtų kuo mažiau skolinamasi iš kitų bankų, siekiant neprarasti kuo didesnės naudos – pelno. Lyginant 2005-2010 metus banko paskolų portfelio apimtį sparčiai augo 419 mln.Lt. tačiau teisingai pasirinkęs kreditų portfelio valdymo strategiją AB Citadele bankas sugebėjo mažinti palūkanų išlaidas, imdamas paskolas iš konkurentų, ir taip išlaikydamas visame bankiniame sektoriuje, gerą kreditų portfelio valdymo strategiją. Nors kaip matome iš paveikslo palūkanų išlaidos už įsipareigojimus bankams ir kitoms finansų institucijoms 2008 m. lyginant su 2005 buvo padidėję 24,863 mln.Lt jau 2009 sumažėjo 18,369 mln.Lt, o per 2005-2010 metus sumažėjo 23,463 mln.Lt.

16 pav. AB Citadele banko palūkanų pajamų ir išlaidų apimties kitimas (mln.Lt.)

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

AB Citadele bankas dirba pelningai galime teigti matydami iš paveikslo jog AB Citadele banko palūkanų pajamos yra daug didesnės negu palūkanų išlaidos. Banko palūkanų pajamoms įtaką darė išaugusios bendrosios palūkanų normos, kurios per šešerius metus išaugo 2,82 procentinio punkto. Kasmet vidutiniškai palūkanos išaugo po 1,84 procentinio punkto. Lyginant AB Citadele banką su kitais rinkoje veikiančiais bankais, pastebima jog ir kituose bankuose 2006 m. toliau augo skolinimosi iš komercinių bankų kaina. Šešeriems metams pasiskolinti buvo galima mokant atitinkamai 10,72 proc. ir 8,53 proc. metinių palūkanų. Paskolų palūkanų didėjimą lėmė nestabili šalies finansinė padėtis, palūkanų normų didėjimas pasaulio rinkose. 2010 metais bankų paskolų kokybė stabilizavosi, palūkanų pajamos krito dėl sumažėjusio paskolų portfelio ir mažėjančios grynosios palūkanų maržos. Apskaičiavus koreliacijos koeficientą galima teigti, kad ryšys tarp palūkanų normos ir palūkanų pajamų yra tiesioginis, didėjant palūkanų normai palūkanų pajamos didėjo. Pagal regresijos koeficientą galima teigti, jog palūkanų normai išaugus vienu procentu palūkanų pajamos padidėja 5mln. Lt. (skaičiavimai pateikti priede).

Palūkanų normų svyravimo riziką galima būtų apytikriai įvertinti analizuojant turto įsipareigojimų grąžinimo terminus. Kokią įtaką palūkanų normos svyravimas turės banko palūkanų pajamoms ir kaip palūkanų normų svyravimas atsilies banko resursų kainai. Ši analizė įgalina nustatyti, kokį poveikį palūkanų normų svyravimas turės grynosioms palūkanų pajamoms. Tai atliekama taikant vadinamąjį „spragos analizės“ metodą. Mes galėtume išskirti keletą šio metodo

etapų. Reikėtų parinkti laikotarpius per kuriuos palūkanų normos pasikeis. Sugrupuoti turtą ir įsipareigojimus pagal grąžinimo terminus. Apskaičiuoti skirtumą tarp turto ir įsipareigojimų t.y. randama „spraga“, bei išanalizuojama ši spraga ir jos poveikis banko veiklos rezultatams. Gauta teigiama reikšmė parodo tai, kad banko jautrių palūkanų pokyčiams turto straipsnių suma yra didesnė nei jautrių palūkanų pokyčiams įsipareigojimų straipsnių suma. Taigi jei per metus turto ir įsipareigojimų palūkanos išauga 1%, tada už jautrius palūkanų pokyčiams turto straipsnius bankas papildomai uždirbs 1222 piniginius vienetus pajamų. Tačiau už palūkanų pokyčiams jautrius įsipareigojimus bankas privalės papildomai sumokėti 1088 piniginius vienetus. Taigi banko grynosios palūkanos padidės. Ir atvirkščiai, jei palūkanos sumažėtų bankas patirtų 1222 piniginių vienetų daugiau išlaidų ir už resursus gautų tik 1088 piniginių vienetų daugiau. Vadinasi banko grynosios palūkanų pajamos sumažės. Mažiausia palūkanų normos svyravimo rizika yra tada, kai spraga nulinė, tačiau realiai tokią spragą išlaikyti yra beveik neįmanoma.

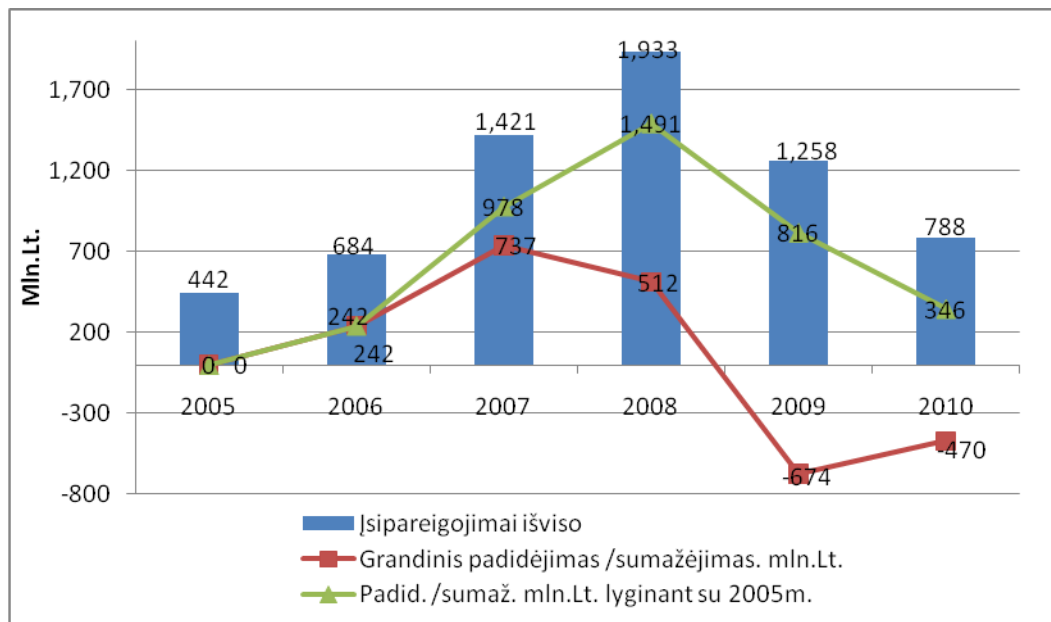
Apibendrinant galime teigti jog nuo visų pajamų ir išlaidų apimties priklauso banko pelno apimtis. Atlikus AB Citadele banko pajamų ir išlaidų kitimo analizę galime teigti, kad per analizuojamą laikotarpį visos banko pajamos viršija išlaidas, tik 2009-2010 m. išlaidos viršija pajamas. Sėkmingo ir pelningo darbo pasiekimais galima apibūdinti AB Citadele banko paskolas, kurios duoda palūkanų pajamas, nes kiekvieno banko pagrindinis tikslas yra gauti pelno. Palūkanų pajamų dalis visose pajamose per 2005-2007 m. vidutiniškai sudarė apie septyniasdešimt devynis procentus taigi galime teigti, kad daugiausia dėmesio bankas turėtų skirti paskolų portfelio tobulinimui, nes paskolų pajamos sudaro daugiau nei du trečdalius visų banko uždirbamų pajamų. Palūkanos už paskolas ir gautinas sumas sudaro nuo 73 iki 90 proc. visų palūkanų pajamų per analizuojamą laikotarpį. Didžiausias augimas matomas 2007 metais 35 mln. Lt arba 159 proc.

Kaip ir kitai kreditų ir finansų įmonei bankui atsiranda poreikis skolintis pinigų iš kitų kredito įstaigų ir finansų institucijų tam kad patenkinti visus kliento poreikius ir tuo pačiu, patirti didesnius kaštus gauti pelno. Atlikus palūkanų išlaidų kitoms kredito įstaigoms ir finansinėms institucijoms apimties kitimo analizę galime teigti jog AB Citadele bankas savo vykdomą kreditavimo politiką valdo sėkmingai. Kasmet tobulindamas ir didindamas paskolų portfelio apimtį jis stengiasi paskirstyti lėšas taip, kad būtų kuo mažiau skolinamasi iš kitų bankų. Nors palūkanų išlaidos už įsipareigojimus bankams ir kitoms finansų institucijoms per 2005- 2008 m. buvo padidėję 24,863 mln.Lt per 2005-2010 metus jos sumažėjo 23,463 mln.Lt.

Iš banko palūkanų pajamų ir palūkanų išlaidų apimties kitimo analizės galima teigti jog AB Citadele bankas dirba pelningai palūkanų pajamos yra daug didesnės negu palūkanų išlaidos. Banko palūkanų pajamoms įtaką darė išaugusios bendrosios palūkanų normos, kurios per šešerius metus išaugo 2,82 procentinio punkto. Palūkanų didėjimą lėmė nestabili šalies finansinė padėtis, palūkanų normų didėjimas pasaulio rinkose. 2010 metais bankų paskolų kokybė stabilizavosi, palūkanų pajamos krito dėl sumažėjusio paskolų portfelio ir mažėjančios grynosios palūkanų maržos.

2.7. Kreditinių išteklių šaltiniai

Kaip dauguma ūkio subjektų užsiimančių skolinimu, bankas skolinimui skirtas lėšas turi gauti. Kiekvienas bankas valdydamas savo paskolų portfelį turi atsižvelgti į savo skolinimui skirtų lėšų apimtį. Pagrindinis bankų įsipareigojimų straipsnis tai indėliai.. Lietuvoje komerciniai bankai iš indėlių sukauptų lėšų finansuoja apie 60%- 80% savo turto, tačiau šios lėšos nėra pastovios. Pagal LR civilinio kodekso 469 straipsnį. Bankas ar kita kredito įstaiga neturi teisės kontroliuoti sąskaitos turėtojo lėšų naudojimo ar nustatyti kitokių lėšų naudojimo apribojimų, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. Bankininkai privalo imtis visų atsargumo priemonių išduodant paskolas. Jei ši veikla nebus išmintinga, bankus gali sužlugdyti indėlininkų reikalavimų grąžinti jų lėšas našta. AB Citadele banko priimtų įsipareigojimų apimties kitimą per 2005 -2010 metus pateikėmė 17 pav.

17 pav. AB Citadele banko įsipareigojimų dinamika per 2005-2010 metus

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Kaip matome iš pateikto paveikslo įsipareigojimų apimtis kiekvienais metais nuo 2005 m. iki 2008 m. tolygiai didėjo. Per 2007 metus įsipareigojimai išaugo 737 mln.Lt. arba 108 proc. 2008 metais pasaulinė krizė palietė ir Lietuvoje esančius bankus tai lėmė įsipareigojimų sumažėjimą. Nors per šešerius metus isipareigojimai išaugo 346 mln. Lt. t.y. padidėjo 78 proc. 2009 galime matyti įsipareigojimų sumažėjimą. Lyginant su 2008 m. įsipareigojimų sumažėjo 674 mln.Lt arba 35 proc. Tačiau 2009 lyginant su 2005 metais įsipareigojimai išaugo 816 mln.lt arba 185 proc. 2010 metais įsipareigojimų taip pat sumažėjo 470 mln.Lt arba 37 proc.

Žemiau pateiktoje lentelėje galime pamatyti kokia procentine dalimi bankas yra sudaręs skolinimosi sandorius. Bankas, nustatydamas konkurencingas palūkanų už indėlius normas, diegdamas naujus produktus bei vykdydamas rinkodaros akcijas, per 2009 metų antrąjį metų pusmetį sugebėjo indėlius padidinti 30 proc. Iš viso per 2009 m. indėlių apimtis išaugo 23,7 proc.

12 lentelė

AB Citadele banko įsiskolinimų apimties ir struktūros kitimas per 2005-2010 metus.(tūkst.Lt.)

	2005	%	2006	%	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
Įsipareigojimai bankam ir kt. finansinėms institucijoms	112472	25	240236	35	708204	49	1500529	77	729562	57	169118	21
kiti įsipareigojimai	26427	5,9	32467	8,5	38297	2,7	10225	0,5	7174	0,6	7302	0,9
Indėliai	303071	68	410873	60	674833	47	421996	22	521618	41	611615	78
Įsipareigojimai iš viso	441988	100	683576	100	1420471	100	1932750	100	1258354	100	788035	100
kasmetinis padidėjimas %			55		107		36		-35		-37	

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

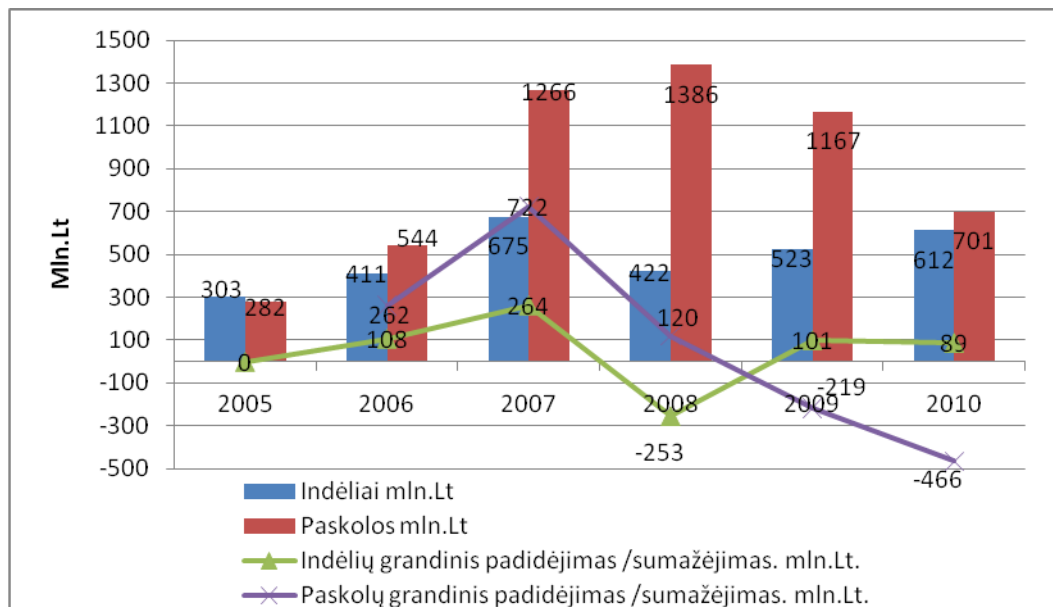
Kaip matome iš lentelės didžiausią įsipareigojimų dalį sudaro indėliai, kurie per 2005-2010 metus vidutiniškai sudarė 53 proc. visų banko įsipareigojimų. Nuo 2005 m. indėlių santykinė dalis padidėjo nuo 68 proc. iki 78 proc. visų banko įsipareigojimų. Nors 2008 metais išaugus indėlininkų norinčių atsiimti indėlius skaičius smarkiai sumažino indėlius iki 22 proc., tačiau bankas sugebėjo laiku įvygdyti visus savo įsipareigojimus klientams ir nuo 2009 metų indėlių apimtys jau

nebemažėjo. Bankas sugebėjo stabilizuoti, o vėliau ir didinti klientų indėlių apimtį, per 2009 metus indėliai išaugo 23 proc. arba 99 mln.Lt.

Įsipareigojimai centriniams bankams bei kitoms finansų institucijoms nuo 2005 m. sumažėjo, 2010 metais jie sudarė tik 21 proc. visų banko įsipareigojimų. Per šešerius metus įsipareigojimai centriniams bankams ir kitoms finansų institucijoms sumažėjo 4 proc.

Visų įsipareigojimų apimtį kiekvienais metais didėdavo išskyrus 2009, 2010 metus kuriais įsipareigojimų apimtį mažėjo. 2009 m. lyginant su 2008 m. įsipareigojimai sumažėjo 35 proc., 2010 m. lyginant su 2009 m. įsipareigojimų dalis sumažėjo 37 proc.. Nors didėjančių įsipareigojimų apimtį augimo tempų, negalime sulyginti su banko išduotų paskolų apimtimi ir įsipareigojimų apimtimi nenulėmė paskolų apimtį, tačiau yra pastebimas tiesioginis ryšys. Paskutiniiais metais sumažėjus paskolų apimčiai 40 proc. įsipareigojimų apimtį taip pat sumažėjo 37 proc..

Kadangi indėliai sudaro didžiausią įsipareigojimų dalį iš visų skolintų lėšų, paveiksle pateikiamas indėlių ir paskolų apimtį kitimas AB Citadele banke per 2005 – 2010 metus.

18 pav. AB Citadele banko suteiktų paskolų ir indėlių apimtį dinamiką per 2005-2010 metus mln. Lt

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis AB Citadele banko finansinėmis ataskaitomis

Bankas, atsižvelgdamas į pasikeitusias rinkos sąlygas bei siekdamas tęsti išlaidų optimizavimo ir valdymo programos įgyvendinimą, 2010 m. mažino palūkanų normas už indėlius, klientams pasiūlė naują „FLEX“ indėlį, toliau vystė indėlių lojalumo programą bei „Senjorų

programą“, kurių dėka pritraukiami einamieji indėliai. Per 2010 m. Banko indėlių apimtys išaugo 17.2 proc.

Klijentų laikomos lėšos išlieka pagrindiniu bankų pritraukiamų resursų šaltiniu. AB Citadele banko indėliai augo taip pat kaip ir paskolos. 2008-2010 metais gyventojų indėliai mažėjo dėl mažėjančių pajamų, blogėjančios finansinės padėties 2008 indėliai sumažėjo 253 mln.Lt. Nors paskolos 2008 metais vis dar augo 120 mln.Lt. Apskaičiavus koreliacijos koeficientą galime daryti išvadą jog yra pastebimas tiesioginis ryšys tarp indėlių ir paskolų apimties. Regresijos koeficientas leidžia teigti, jog indėlių apimčiai sumažėjus vienu milijono litų, paskolų apimtis sumažėja 1,697 mln.Lt (priedas)

Pagrindinis dėmesys 2009 metais buvo skiriamas banko indėlių stabilizavimui ir indėlininkų pritraukimui iš vidaus rinkos, įsiskolinimo motiniam bankui mažinimui, bei rizikos ir paskolų portfolio valdymui, o taip pat vidaus kontrolės stiprinimui ir veiklos kaštų optimizavimui.

2008 metais pasaulinei krizei palietus ir Lietuvoje esančius bankus pasireiškė įsipareigojimų sumažėjimas. Atlikus AB Citadele banko priimtų įsipareigojimų apimties kitimo analizę per analizuojamą laikotarpį galime teigti jog per šešerius metus isipareigojimams išaugus 346 mln. Lt. t.y. 78 proc. visų įsipareigojimų apimtis kiekvienais metais didėdavo išskyrus 2009, 2010 metus kuriais įsipareigojimų apimtis mažėjo. Nors didėjančių įsipareigojimų apimties augimo tempų, negalime sulyginti su banko išduotų paskolų apimtimi ir įsipareigojimų apimtis nenulėmė paskolų apimties, tačiau paskutiniaais metais sumažėjus paskolų apimčiai 40 proc. įsipareigojimų apimtis taip pat sumažėjo 37 proc..

Didžiausią įsipareigojimų dalį sudaro indėliai kurie per 2005-2010 metus vidutiniškai sudarė 53 proc. visų banko įsipareigojimų. Kadangi indėliai sudaro didžiausią įsipareigojimų dalį iš visų skolintų lėšų, atlikus indėlių ir paskolų apimties kitimo analizę AB Citadele banke per analizuojamą laikotarpį pastebime jog banko indėliai augo taip pat kaip ir paskolos. 2008-2010 metais gyventojų indėliai mažėjo dėl mažėjančių pajamų, blogėjančios finansinės padėties.

3. AB „CITADELE“ BANKO KREDITAVIMO PERSPEKTYVOS

Komercinis bankas kaip ir visi verslo objektai turi daug skirti dėmesio kredito vartotojų tyrimui, palūkanų normos kitimo analizei, tuo pačiu atliekant konkurentų apžvalgą, nustatant globalias tendencijas, taikyti modernius produktus savo vartotojams, atsižvelgiant į šiuolaikinius poreikius.

Konkurencija nuolatas vyksta finansų sektoryje, norit atlaikyti stipresnius konkurentus, būtina tirti klientų poreikius, diegti modernesnes technologijas, kurti naują klientų aptarnavimo lygį, gerinti banko įvaizdį. AB „Citadele“ bankas aktyviai dirba besikeičiančios ekonomikos situacijoje, vienijasi tarp kitų nedidelių bankų, taip stiprindamas klientų pasitikėjimą savo teikiamomis paslaugomis. Operatyvumas, mobilumas, informatyvumas, pasiekiamumas ir kokybė neatsiejami nuo gero banko įvaizdžio. Siūlydamas naujas American Express korteles, bankas eina kartu su pasauline banga, vienydamasis tarp Ūkio banko, Danske, Nordea taip sugeba būti kur kas labiau pasiekiamu kiekviename prekybos taške, tuo pačiu būdamas vienas mažiausių bankų, aktyviai domisi kiekvienu klientu, gali daugiau dėmesio skirti gilinantis į asmeninius poreikius.

Prognozuojant svarbu pasirinkti keletą prognozavimo būdų, absoliutinio padidėjimo metodas, tai vienas iš prognozavimo metodų leidžiantis prognozuoti AB Citadelė banko paskolų fiziniams asmenims išdavimą 2009 - 2011 metų laikotarpiu (žr. 15, 16 priedą). Absoliutaus padidėjimo metodas kiek tiksliau atspindi fiziniams ir juridiniams asmenims suteiktų ir prognozuojamų suteikti paskolų tendencijas. Prognozuojama, kad 2011 m. AB citadelė bankas fiziniams asmenims paskolos sieks 513,6 mln.Lt., o 2013 metais paskolų fiziniams asmenims portfelis išaugs iki 638,8 mln.Lt. Juridiniams asmenims 2011 m. paskolos sieks 239 mln.Lt., o 2013 metais paskolų juridiniams asmenims portfelis padidės iki 272 mln.Lt.

Asmeninių poreikių tenkinimas susijęs su vartojimo kreditu. Vartojimo kreditų iki 20.000 Lt ir pirkimo išsimokėtinai rinka išlieka stabili ir šiemet antrą ketvirtį augs, prognozuoja „Lietuvos vartojimo lizingo ir kredito asociacija“. Nors bendras finansų įstaigų portfelis paskutiniu metu mažėjo, tačiau naujai išduotų paskolų rinka buvo šiek tiek pagyvėjusi. Tokį pagyvėjimą lėmė tai, kad žmonės daugiau skolinosi prieš šventes. Pranciškus Gerulis asociacijos direktorius teigia, jog vartojimo kreditų iki 20.000 Lt ir mažmeninio lizingo rinka lieka stabili, tačiau ji turėtų pradėti augti. Šiuo metu Lietuvoje vartojimo kreditus iki 20.000 Lt ir pirkimo išsimokėtinai paslaugas teikia „General Financing“, „Snoro lizingas“, „Ūkio banko lizingas“ ir „Šiaulių banko lizingas“.

Asociacijos nariai – Lietuvos ir tarptautinio kapitalo įmonės, Lietuvoje veikiančios „Credit24“, „Kreditas 123“ ir „Moment Credit“ prekių ženklais. Asociacijos steigėjai yra UAB "General Financing", "Moment Credit" ir "MCB Finance".

Analizuojant AB „Citadele“ banko kreditavimo tendencijas 2009 metais padidėjęs nepasitikėjimas litu, kalbos apie jo devalvavimą, ženkliai padidino tarpbankinių paskolų litais (VILIBOR) palūkanų normas. Dėl ženkliai žemesnės palūkanų normos eurais pasikeitė ir paskolų portfelio struktūra, išaugo paskolų, išduotų eurais dalis nuo 58% iki 69%. Krentant gyventojų perkamajai galiai, sumažėjo bankinių paslaugų pirkimas, ypač mokėjimo kortelių. Tuo tarpu Europos centrinis bankas, veikia kaip tradicinis centrinis bankas, naudojantis visas įprastas pinigų politikos priemones (bankų kreditavimo ir jų privalomųjų atsargų reguliavimo, atviros rinkos operacijų). Europos centrinis bankas yra „Euro sistemos“ šerdis, jis garantuoja, jog jam patikėtas užduotis atliks pats arba per nacionalinius centrinius bankus, siekdamas pagrindinio tikslo - kainų stabilumo. Beveik penkerius metus Europos centrinio banko palūkanos buvo žemesnės negu šiandien: taip buvo skatinamos investicijos ir siekiama išvengti ekonomikos nuosmukio didžiosiose euro zonos šalyse, kadangi šių šalių įtaka yra didžiulė visam regionui. Tokia žemų palūkanų politika susilaukė ir kritikos, nes pigūs pinigai kai kuriuose regionuose skatino ne tik investicijas, bet ir skolinimąsi bei vartojimą ir tam tikrų turto ryšių, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto, kainų didėjimą. Juk kai atsiranda daug pirkėjų, norinčių ir galinčių pirkti tą patį daiktą, pardavėjas parduoda tam, kas pasiūlo didžiausią kainą.

Europos centrinis bankas padidino bazinę palūkanų normą - tokia žinia neseniai sušmėžavo verslo naujienų puslapiuose. Europos centrinio banko Valdancioji taryba šių metų balandžio 7 dieną vykusiame posėdyje, remdamasi reguliaria ekonomine ir pinigų analize, nusprendė padidinti bazinės palūkanų normas ketvirčiu procentinio punkto iki 1,25 proc. Europos centrinio banko tikslas - išlaikyti stabilias kainas euro zonos šalyse: kontroliuoti infliaciją, kad ji neviršytų 2 proc., užtikrinti aukštą įdarbinimo lygį ir nuolatinę ekonomikos, o ne infliacijos augimą. Centriniai bankai reguliuoja bazines palūkanas, siekdami kitų tikslų. Viena iš jų išlaikyti stabilias kainas: užtikrinti, kad pinigų būtų tiek kiek reikia – nei per daug (dėl ko gali kilti prekių ir paslaugų kainos), nei per mažai (dėl ko jos gali kristi). Infliacijos augimą labiausiai lemia aukštos ir toliau didėjančios žaliavų kainos. Stabilios kainos padėtų išsaugoti santaupų perkamąją galią, leistų užtikrinti efektyvų išteklių paskirstymą, sumažintų ilgalaikių palūkanų riziką ir pačias palūkanas už paskolas ir gyventojams, ir įmonėms.

Pinigai į rinką patenka per komercinius bankus, todėl pinigų srautus ir bandoma reguliuoti keičiant bazinę palūkanų normą. Bazinės palūkanos tai palūkanos, kuriomis komerciniai bankai skolinasi pinigus iš Centrinio banko, o paskui juos perskolina gyventojams, įmonėms, kitoms institucijoms, pridėdami dar ir savo maržą. Taigi Centrinio banko sprendimai turi įtakos ir būsto paskoloms, ir palūkanoms už indėlius. Didinama bazinių palūkanų norma reiškia, kad stengiamasi riboti pinigų pasiūlą. Pasak Europos centrinio banko vadovo, griežtinti kreditavimo ir pinigų politiką, kuri dideliu mastu yra skatinamojo pobūdžio, yra būtina. Didėjant palūkanų normoms, skolintis darosi vis brangiau. Dėl to nerimauja verslininkai nuogastaudami, kad Europos centrinio banko palūkanų didinimas greičiausiai taps ilgalaikė tendencija, tad verslui reikės ruošti brangstančiam skolinimuisi. Dauguma ekonomistų spėja, kad iki metų pabaigos Europos centrinis bankas palūkanų normą padidins dar du kartus iki 1,75 procento.

Europos centrinio banko sprendimai turi įtakos ir Lietuvai, kadangi mūsų šalis, turi „importuoti“ Europos centrinio banko pinigų politiką, nors infliacija šalyje yra didesnė negu euro zonos vidurkis. Taip galima paaiškinti, kodėl palūkanos už indėlius yra mažesnės negu metinė infliacija ir neskatina taupyti. Didinamos palūkanos patinka indėlių turėtojams, tačiau nepatinka tiems, kas ruošiasi imti paskolą, arba tiems, kas jau turi paskolų, kurių palūkanų norma yra kintama: išlaidos paskoloms didės didėjant palūkanoms. Nesant ryškiom nedarbo mažėjimo tendencijom palūkanų didinimas gali turėti neigiamos įtakos kreditavimo apimčių atsigavimui. Vis dėlto analitikų teigimu didėjančios palūkanos turėtų slopinti vartojimo ir skolinimo bumą. Tokių paprastų kreditavimo sąlygų kaip prieš krizę nebebus. Bankai tapo atsargesni, griežčiau vertina riziką, taigi ir įmonės turi realiai vertinti savo finansinę apimtį. Ši perspektyva galėtų būti viena iš šalies ekonomikos perkaitimo grėsmę mažinančių veiksnių. V. Vasiliaus teigimu ekonomika augs, bankų pelningumas jau yra geras tad atitinkamai turės keistis ir kreditavimo politika.

Kredituodamas klientus mokėjimo kortelių būdu, bankas turi įvertinti daug klientų prašymų suteikti kortelės turėtojui kredito limitą. Siekdami operatyviai įvertinti kliento kreditavimo riziką, bankai naudojami sistema „Scoring“.

Sistema „Scoring“ paremta diskriminaciniais modeliais arba panašia technika – kartu analizuojami keli veiksniai, apibūdinantys klientą, siekiant gauti jo skaitinį įvertinimą (angl. score). Vertinant klientų kreditavimo riziką siūloma pagal šią sistemą, pasirinkti veiksnius ir juos įvertinti balais. Rekomenduojama sugriežtinti patį vertinimą. Informacija yra gaunama iš klientų prašymų skirti kreditą. Jeigu balų suma viršija nustatytą lygį – kreditas išduodamas, jeigu ne – neišduodamas.

Klientams vertinti paprastai parenkami tokie veiksniai: biurų, nustatančių klientų kreditingumo reitingus, vertinimas; kliento amžius, šeimyninė padėtis, išlaikytinių skaičius, pajamų lygis, profesija ir pan.

Rizikos vertinimo sistemos „Scoring“ padeda bankams, analizuoti dideles klientų, kuriems anksčiau buvo išduotos paskolos, grupes, gali išskirti finansinius, ekonominius, motyvacinius ir kitus veiksnius, padedančius atskirti geras paskolas nuo blogų. Be to, daroma prielaida, kad šie finansiniai, ekonominiai ir kiti veiksniai, kurie buvo naudojami geroms ir blogoms paskoloms identifikuoti, su maža paklaida ir ateityje padės atskirti geras paskolas nuo blogų. Akivaizdu, kad ši esminė prielaida gali būti klaidinga, jeigu ekonominė situacija staigiai kinta (pvz., krizių metu) arba pakinta kiti veiksniai (pvz., šeimos gyvenimo būdas). Paprastai bankai tokias vertinimo sistemas reguliariai modifikuoja ir keičia atsižvelgdami į pakitusias aplinkybes. Taikant „Scoring“ paskolų vertinimo sistemą iš klientų prašymų suteikti kreditą paprastai išrenkama 7–12 veiksnių ir kiekvienas jų įvertinamas balais nuo 1 iki 10. Siūloma griežtinti vertinimo sistemą ir iš klientų prašymų suteikti kreditą išrinkti 10-15 veiksnių ir kiekvieną jų taip pat įvertinti balais nuo 1 iki 10.

Tarkime, kad analizuodami klientus, anksčiau gavusius banko paskolas, banko kreditavimo specialistai nustatė ir įvertino tokius veiksnius, kurie atskyrė geras (t.y. visuomet gražinamas laiku) paskolas nuo blogų (t. y. tokių, kurias klientai labai vėluodavo gražinti arba visai negražindavo):

13 lentelė

Vertinimo veiksniai, lemiantys kliento riziką

Veiksniai, lemiantys kliento riziką	Vertinimo balais
1. Kliento profesija arba pareigos: Savo srities profesionalas arba firmos vadovas	10
Kvalifikuotas darbininkas	8
Įstaigos tarnautojas	7
Studentas	5
Nekvalifikuotas darbininkas	4
Dirbantis ne visą darbo dieną	2
2. Gyvenimo sąlygos: Turi namą arba butą	6
Nuomojasi namą arba butą	4
Gyvena su draugais ar giminėmis	2
3. Kreditingumo reitingas Aukštas	10
Vidutinis	5
Nėra įvertintas	2

Žemas	0
4. Kiek laiko dirba dabartinėje darbovietėje: Daugiau negu vienerius metus Metus arba mažiau	5 2
5. Kiek ilgai gyvena dabartiniu adresu: Daugiau negu vienerius metus Metus arba mažiau	2 1
6. Ar name (bute) yra telefonas: Taip Ne	2 0
7. Kiek klientas turi išlaikytinių: Neturi Vieną Du Tris Daugiau negu tris	3 3 4 4 2
8. Kokias sąskaitas turi banke: Atsiskaitomąsias ir taupomąsias Tik taupomąsias Tik atsiskaitomąsias Neturi sąskaitų	4 3 2 0
9. Jau turintis įsipareigojimų kitam bankui: Taip Ne	2 0
10. Kokios kliento pastovios vidutinės pajamos: < 1000 Lt. 1000 < 2000 Lt. 2000 < 3500 Lt. 3500 < 5000 LT.	5 4 2 1

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis vertinimo sistema „Scoring“

Susumavus visų aštuonių veiksnių balus pagal šią vertinimo skalę aukščiausias kliento įvertinimas gali būti 50 balai, žemiausias – 10 balai.

Pagal rekomenduojama vertinimo sistemą banko paskolų analitikai išanalizavo ir įvertino 3000 banko anksčiau išduotų paskolų klientams, kurių įvertinimas pagal aukščiau pateiktą skalę – 30 balų arba mažiau. Analitikai nustatė, kad 40 proc. tų paskolų (1 200) tapo blogomis ir jas teko nurašyti. Banko nuostoliai vidutiniškai buvo 600 Lt. kiekvienai paskolai – iš viso 720 000 Lt.

Tarp visų banko išduotų gerų paskolų tikrai 10 proc. (300) buvo išduota klientams, kurių įvertinimas – 30 balų ir mažiau. Laikant, kad paskolos vidurkis yra 600 Lt., šios blogai įvertintos geros paskolos sudarė 180 000 Lt. Taigi jei banko paskolų analitikai 30 balų laikys paskolų

skyrimo/atmetimo kriterijumi, tai bankas sutaupys 540 000 Lt. (720 000 minus 180 000), skirdamas paskolas tik tiems klientams, kurių įvertinimas – 31 balas ir daugiau.

Jeigu ir ateityje veiksniai, lemiantys klientų riziką, liks tie patys, tai bankas, atmesdamas paskolos prašymus tų klientų, kurių įvertinimas – 30 balų ir mažiau, sumažins paskolų nurašymo nuostolius 40 proc. ir „atmes“ 10 proc. gerų klientų.

Akivaizdu, kad „keliant kartelę“, klientų, gausiančių paskolą, ratas mažės – bankas sumažins paskolų nurašymo nuostolius, tačiau daugiau praras ir gerų klientų; ir atvirkščiai – švelninant reikalavimus klientų ratas didės. Bankas turėtų pasirinkti optimalų sprendimą, kuris padidintų „atmestų“ blogų klientų skaičių ir sumažintų „atmestų“ gerų klientų skaičių.

Tarkime, kad 30 balų yra optimalus kriterijus, kurį taikant bankas apsaugomas geriausiai. Toliau kreditų analitikai turėtų nustatyti, kokią įtaką banko nuostoliams turi išduotų kreditų dydis. Žemiau pateikiamas vienas iš galimų „Scoring“ ir siūlomas sistemos variantas, taikomas nustatant kredito dydį.

14 lentelė

„Scoring“ sistemos taikymas		Siūloma sistema	
Balų suma	Sprendimas dėl kredito	Balų suma	Sprendimas dėl kredito
28 balai ir mažiau	Atmesti prašymą	30 balai ir mažiau	Atmesti prašymą
29 – 30 balų	Kreditas iki 500 JAV dol.	31 – 33 balų	Kreditas iki 1500 Lt.
31 – 33 balai	Kreditas iki 1 000 JAVdol.	34 – 36balai	Kreditas iki 3000 Lt.
34 – 36 balai	Kreditas iki 2 500 JAVdol.	37 – 40 balai	Kreditas iki 5000Lt.
37 – 38 balai	Kreditas iki 3 500 JAVdol.	41 – 43 balai	Kreditas iki 8000Lt.
39 – 40 balų	Kreditas iki 5 000 JAV dol	44 – 46 balų	Kreditas iki 10000Lt.
41 – 43 balai	Kreditas iki 8 000 JAVdol.	47– 50 balai	Kreditas iki 15000Lt.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis vertinimo sistema „Scoring“

„Scoring“ sistema dažniausiai taikoma klientų kreditavimo rizikai įvertinti, kai jie kredituojami mokėjimo kortelių būdu. Taikant šią sistemą: galima įvertinti daug kreditų prašymų greitai ir su minimaliomis sąnaudomis; sumažėja operacinės banko išlaidos; išvengiama subjektyvaus žmogiškojo veiksnio įtakos priimant sprendimus. Tačiau kaip ir kiekvienoje diskriminaciniu modeliu paremtoje sistemoje konkretus klientas neįvertinamas objektyviai, neatskleidžiamos iki galo jo finansinės sąlygos ir kitos aplinkybės, nuo kurių priklauso kredito sugražinimas. Diskriminacinių veiksnių (amžiaus, civilinio statuso ir kt.) taikymas klientų rizikai įvertinti gali būti rizikingas pačiam bankui. Bankams priimti sprendimą suteikti ar nesuteikti kreditą remiantis tik tokiais veiksniais kaip amžiumi, lytimi, rase, tautybe, religija, gyvenamąja vieta, įgalumu yra draudžiama.

Kreditavimo pareigūnui taip pat draudžiama klausinėti kliento, kokius pajamų šaltinius jis turi be darbo užmokesčio. Šią informaciją klientas gali pateikti bankui tik savo noru. Šiais diskriminaciniais veiksniais klientų rizikai vertinti, įstatymai leidžia naudotis tik tuomet jeigu bankas sugeba statistiškai gana tvirtai įrodyti, kad tokie veiksniai padeda atskirti blogas paskolas nuo gerų.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Pelninga banko kreditinė veikla neatsiejama nuo rizikos, dėl savo klientų ar kitų šalių nesugebėjimo laikytis sutartinių įsipareigojimų. Rizikos koncentracija yra valdoma pagal klientus, geografinius regionus bei pramonės sektorius nustatant priimtinos rizikos limitus. Vertindamas paskolos bei išperkamosios nuomos gautinas sumas bankas taiko specialius skolininko įvertinimo kriterijus ir procedūras. Pagrindinis vertinimo būdas yra skolininko finansinės būklės analizė.

Citadele banko kreditavimo portfelio sudedamoji dalis yra fizinių asmenų kreditavimas. Fiziniai asmenys šiam bankui sudaro didesnę dalį nei juridiniai asmenys. Didžiausias fizinių ir juridinių asmenų paskolų augimas įvyko 2006 metais 93-91 proc. ir 2007 metais 139-125 proc. 2008 metais lyginant su 2007 metais fizinių ir juridinių asmenų paskolų apimtys augo 18-5 proc., tačiau jau 2009 metais įvyko fizinių ir juridinių asmenų paskolų mažėjimas 8-15 proc. 2010 metais paskolų apimtys sumažėja 26-56 proc.

AB Citadele bankas analizuojamu 2005-2010 metų laikotarpiu turėjo žymų paskolų padidėjimo tempą. 2009 metais finansiniai rezultatai buvo paveikti ekonominės krizės. Nors nekilnojamo turto vertės per 2010 metus krito, tačiau kritimas buvo nuosaikus ir mažesnis nei 2009 metais. Didžiausias paskolų portfelio padidėjimo tempas stebimas 2007 metais, jis sudaro 723 mln. Lt arba 133 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį 2005 – 2010 metais paskolų apimtis išaugo 440 mln. Lt arba 157 proc.

Prastėjantys skolininkų finansiniai rodikliai ir krentanti įkeisto turto vertė turėjo žymią tiesioginę įtaką paskolų portfelio kokybės pablogėjimui. 2010 m. Lietuvos ekonomika lyginant su 2009 m. paaugo 1.3 proc. Bendrojo vidaus produkto (BVP) augimą lėmė gamybos sektoriaus augimas dėl atsigaujančių eksporto rinkų. Egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp kreditų kitimo ir visų nagrinėjamų veiksnių: tiesioginių užsienio investicijų, žmonių gamybos išlaidų, bendrojo vidaus produkto visumos. Skaičiavimai parodė, kad paskolų ir kreditinių kortelių dydis stipriai priklauso nuo šių veiksnių visumos. Regresijos koeficientas b (0,3722) parodo, kad užsienio investicijoms padidėjus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 0,372 tūkst.Lt, o bendrajam vidaus produktui išaugus 1 tūkst.Lt, kreditų skaičius vidutiniškai padidėja 1233,72 tūkst.Lt.

Kiekvienas bankas norėdamas įrodyti tai, jog dirba pelningai ir kuo toliau tuo labiau siekia vis geresnių rezultatų, turi kiekvienais metais didinti savo kapitalą. Pritraukiama vis daugiau klientų, kuriems bankas suteikia įvairių ekonominių rūšių paskolas. Nuo visų pajamų ir išlaidų apimties

priklauso banko pelno apimtys. Visos banko pajamos per 2005-2008 metus viršijo išlaidas, tik 2009 – 2010 m. išlaidos viršija pajamas.

Bankui kaip ir kitai kreditų ir finansų įmonei siekiant patenkinti visus kliento poreikius atsiranda būtinybė skolintis pinigų iš kitų kredito įstaigų ir finansų institucijų. AB Citadele bankas savo vykdomą kreditavimo politiką valdo sėkmingai. Kasmet tobulindamas ir didindamas paskolų portfelio apimtis jis stengiasi paskirstyti lėšas taip, kad būtų kuo mažiau skolinamasi iš kitų bankų, siekiant neprarasti kuo didesnės naudos – pelno. Lyginant 2005-2010 metus banko paskolų portfelio apimtis sparčiai augo, tačiau teisingai pasirinkęs kreditų portfelio valdymo strategiją AB Citadele bankas sugebėjo mažinti palūkanų išlaidas. Palūkanos už paskolas ir gautinas sumas sudarė nuo 73 iki 90 proc. visų palūkanų pajamų per analizuojamą laikotarpį. Didžiausias augimas įvyko 2007 metais 35 mln. Lt arba 159 proc.

Bankas, atsižvelgdamas į pasikeitusias rinkos sąlygas bei siekdamas tęsti išlaidų optimizavimo ir valdymo programos įgyvendinimą, 2010 m. mažino palūkanų normas už indėlius, klientams pasiūlė naują „FLEX“ indėlį, toliau vystė indėlių lojalumo programą bei „Senjorų programą“, kurių dėka pritraukiami einamieji indėliai. Klientų laikomos lėšos išlieka pagrindiniu bankų pritraukiamų resursų šaltiniu. AB Citadele banko indėliai augo taip pat kaip ir paskolos. 2009-2010 metais gyventojų indėliai mažėjo dėl mažėjančių pajamų, blogėjančios finansinės padėties. Pastebimas tiesioginis ryšys tarp indėlių ir paskolų apimties. Regresijos koeficientas leidžia teigti, jog indėlių apimčiai sumažėjus vienu milijono litų, paskolų apimtis sumažėja 1,697 mln.Lt

Iškelta hipotezė darbo pradžioje yra pilnai patvirtinusi. AB „Citadele“ banko pelningumas išaugtų, jei klientams būtų sugriežtintos kreditavimo sąlygos. Po ekonominio nuosmukio 2008 metais komerciniai bankai sugriežtino kreditavimo sąlygas, tokios kaip fizinių asmenų būsto paskolos buvo sugriežtintos taip, jog kreditą tapo įmanoma gauti tik pusei prašomos sumos. Likusią dalį sumos kredito vartotojas turėjo padengti iš santaupų. Apskritai vartojimo paskoloms buvo pakelta pajamų kartelė. Juridiniams asmenims grieščiau tikrinamos pelno nuostolių ataskaitos, stebimas įmonės ar akcinės bendrovės grynojo pelno tendencijos. Tuo pačiu 2009 metais bankų paskolų palūkanų norma vidutiniškai buvo 10,7 proc. aukščiausia per visą analizuojamą 2005-2010 metų laikotarpį. Sugriežtintos kreditavimo sąlygos lėmė, jog 2009 metais lyginant su 2008 metais bendroji paskolų apimtis sumažėjo 16 proc. arba 219 mln. Lt. Tačiau AB Citadele banko grynasis pelnas 2009 metais lyginant su 2008 metais išaugo 68 mln. Lt arba 283 proc. Grynasis pelnas išaugo, pasikeitus kreditavimo sąlygoms. Bankas pasiekia didesnę naudą išduodamas mažesnę kiekį

nerizingų paskolų, nei didelį kiekį rizikingų paskolų. Viena rizikinga paskola atneša daugiau nuostolių, nei aukšta palūkanų marža didelės paskolų apimties.

Su kreditavimo rizikos vertinimu yra susiję palūkanų normos pokyčiai. 2009 metais padidėjęs nepasitikėjimas litu padidino tarpbankinių paskolų litais (VILIBOR) palūkanų normas. Dėl ženkliai mažesnės palūkanų normos eurai, išaugo išduotų paskolų eurai dalis nuo 58% iki 69%. 2010 metais Europos centrinis bankas siekdamas kainų stabilumo, kontroliuodamas infliaciją, kad neviršytų 2%, padidino Euroborą iki 1,25. Yra laukiamas augimas iki 1,75. Penkerius metus Europos centrinio banko palūkanos buvo žemesnės nei šiandien, taip buvo skatinamos investicijos. Palūkanų normos didėjimas reiškia, kad stengiamasi riboti pinigų pasiūlą. Europos centrinio banko vadovo teigimu, reikia griežtinti kreditavimo ir pinigų politiką. Didėjant palūkanoms skolintis tampa vis brangiau. Tai apsunkins verslą. Tačiau indėlininkams yra gera naujiena, palūkanų augimas suteiks didesnių pajamų. Kartu su brangstančiu skolinimu, išliks griežta kreditavimo politika, tuo būdu bus pasiektas saugumas, išvengta rizikingų paskolų.

1. AB „Citadele“ banko pagrindinis prioritetinis uždavinys siūlomas subalansuotos kreditavimo politikos vykdymas.
2. Veiklos planas turi būti rizikos valdymas, diegiant adekvačias prevencines priemones, ypač didelį dėmesį skiriant nemokų valdymui ir klientų stebėsenai.
3. Aktualu išlaikyti indėlių augimą, nes nuo to priklausys Banko stabilumas ir galimybė kredituoti kuo didesnę nerizikingą rinkos dalį.
4. Rekomenduotinas American Express mokėjimo kortelių skaičiaus ir atsiskaitymų jomis didinimas, siekiant spartinti šio projekto atsipirkimą ir banko naudos didinimą.
5. Rekomenduojama gilintis į besikeičiančius ir sudėtingesnius klientų poreikius, taip užtikrinant sėkmingą veiklą.
6. Banko darbuotojų kvalifikacijos lygio kėlimas, mokant ir ugdant marketingo niuansų, pardavimo kultūros ir kokybės standartų.
7. Konkurencija tarp bankų suvienodina teikiamas bankų paslaugas, todėl siūloma siekti išskirtinio pranašumo, tobulinti pardavimo kultūrą.
8. Bankas turėtų daugiau dėmesio skirti rinkos, tai yra konkurentų, kredito vartotojų, palūkanų normų kitimo Lietuvoje tyrimui, siekdamas kuo operatyviau reaguoti į pokyčius bei poreikius, pateikdamas naujausius produktus bei paslaugas ir stiprindamas banko įvaizdį.

9. Rekomenduojama griežtinti klientų kreditavimo rizikos vertinimą pagal „Scoring“ sistemą. Taikant „Scoring“ paskolų vertinimo sistemą iš klientų prašymų suteikti kreditą paprastai išrenkama 7–12 veiksmų ir kiekvienas jų įvertinamas balais nuo 1 iki 10. Klientų prašymų suteikti kreditą išrinkti 10-15 veiksmų ir kiekvieną jų taip pat įvertinti balais nuo 1 iki 10. Akivaizdu, kad „keliant kartelę“, klientų, gausiančių paskolą, ratas mažės, bankas sumažins paskolų nurašymo nuostolius, tačiau praras ir gerų klientų; ir atvirkščiai – švelninant reikalavimus klientų ratas didės. Tad bankui teks pasirinkti optimalų sprendimą, kuris padidintų „atmestų“ blogų klientų skaičių ir sumažintų „atmestų“ gerų klientų skaičių.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė, Vilija. Jatkūnaitė, Dalia. (2005). Paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimas. Kaunas Lietuvos akademinė e. biblioteka (eLABa)
2. Aleknevičienė V. (2005). Finansai ir kreditas. Vilnius, Enciklopedija.
3. Basle Committee on Banking Supervision (BCBS) 2000: Principles for the Management of Credit Risk.
4. Beattie V. A. (1995) Banks and bad debts: Accounting for loan losses in international banking.
5. Bessis J. (1998) Risk Management in Banking.
6. Buckiūnienė, O. (2002). *Įmonių finansai*. Vilnius.
7. Buračas, A., Svecevičius, B. Biznio, bankų, biržos terminų žodynas – žinynas. Vilnius: Žodynas, 1994.
8. David, R. L. (1991). Concepts of strategic management. Macmillan.
9. Edgar, M., Morsman, Jr. (1982). Effective loan management.
10. Figlewicz, R. E., Zeller, T. L. (1991). Coverage and Capital Ratios from the Statement of Cash Flow.
11. Finansinės 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010 metų AB „Citadele“ bankas ataskaitos.
12. Freitakas, E. (2006). Įmonių kreditingumo vertinimas, Kaunas.
13. Ivaškevičius D., Sakalas A. (1997). Bankų vadyba. Kaunas: Technologija.
14. Jasienė, M. (1998) Palūkanų normos rizikos valdymas. Vilnius: Mokslas.
15. F. Jasevičienė, R. Miniotienė, V. Stankevičienė. Bankų rizikos: sisteminis požiūris. Vilnius. 2000.
16. Johnson H.J. (1994). Bank Asset/Liability management.
17. Kancerevyčius, G. (2004). *Finansai ir investicijos*. Kaunas: Smaltija.
18. Katkus V. (2000). Šiuolaikinės bankininkystės principai. Vilnius. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.

19. Koch T.W., MacDonald, S.S. (2000). Bank management. 4th edition. Orlando:HarcowetBrace&Compaq
20. Kravcova G. I. (1994). Dengi, kredit, banki: spravočnoe posobie.
21. Kropas, Stasys. (1998). Banko tarptautinės operacijos. Vilnius.
22. Kvedaraitė, V.(1996) Pelningumo analizė. Vilnius.
23. Lavrušin I. (2003). Bankovskoje delo: učebnik
24. Lawrence, G. Goldberg, A. Lawrence, J. White, B. (1998).De novo banks and lending to small businesses: An empirical anglysis. Journal of Banking & Finance 22
25. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas 2002m. Rugsėjo 10d. Nr. IX-1068 Vilnius.
26. Mayer, T. (1995). Pinigai, bankai ir ekonomika. Vilnius: Alma litera
27. Mačerinskienė, I., Ivaškevičiūtė, L. (2000). Banko paskolų portfelio valdymo tyrimo metodologiniai aspektai // Socialiniai mokslai, nr. 5.
28. Maldeikienė, A. (2002).Išmokite skaičiuoti savo pinigus. Vilnius:Tyto alba.
29. Masalskienė, V. (1999). Apie vekselius.
30. Masilionis, D. (1998). Banko finansinės ataskaitos. Vilnius.
31. Mažeika, R. (1996). Atsiskaitymų vekseliais procedūra ir jų naudojimo privalumai.
32. Olxova R.G. (1991). Bank i kontrol.
33. Palubinskas G. T. (1997). Strateginio planavimo procesas. Kaunas: Technologija.
34. Pridotkienė, Jūratė. (2009). Estimation of exporter-provided trade credit risk factors. Kaunas : Technologija.
35. Ragauskas J., Senkus A. (1999). Aktyvų ir pasyvų vadymas. 2- asis leid. Vilnius.
36. Sinkey J. F. (1992). Commercial bank Financial Management.
37. Strickland, A. J., Thompson, A. A. (1992). Strategic management: concepts and cases.
38. Šiukštienė, D. (2004) Lietuvos bankininkystės raidos ypatybės ir jų poveikis gyventojų ekonominiam saugumui. Kaunas : Lietuvos akademinė e. biblioteka (eLABa)
39. Taraila, S. (2001). Kreditavimas: Teorija ir Praktika. Vilnius: LBDFI.

40. Taraila, S.(1998). *Kreditavimas*. Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas.
41. Usoskin B. M. (1993). *Sovremennij komerčeskij bank: upravlenie i operac*
42. Valvonis, Vytautas. (2008). *Kredito rizikos vertinimo ir valdymo modelis: Lietuvos bankų praktika ir perspektyvos*. Vilnius
43. V. Valvonis.(2004). *Kredito rizikos valdymas banke*. Vilnius.
44. Valužis, Mantas. (2007). *Kai kurie kredito rizikos struktūrinių modelių apibendrinimai*.
45. Vaškelaitis, Vytautas. (2003). *Pinigai: Komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas*. Vilnius.
46. Vėlyvis, J. (2004). *Verslas pasaulio prekybos sąlygomis*. Vilnius: Technika.
47. Zelgalve E. (2000). *Credit risk management and credit woethiness*.
48. ECB padidino bazines palūkanų normas iki 1,25 proc.[žiūrėta 2011-05-02].Prieiga per internetą:<http://www.forex.lt/naujienos/bank-naujienos-inios/23802-ecb-padidino-bazines-palukanu-normas-iki-125-proc>
49. Europos Centrinis Bankas pakėlė bazinę palūkanų normą [žiūrėta 2011-05-02]. Prieiga per internet: <http://www.profi-forex.lt/news/entry3000000733.html>
50. Kreditavimo sąlygos – lyg kreivas veidrodis [žiūrėta 2011-05-02]. <http://iq.lt/titulinis/kreditavimo-s%C4%85lygos-lyg-kreivas-veidrodis/>
51. KODĖL PALŪKANOS KYLA IR KRINTA [žiūrėta 2011-05-02] Prieiga per internet: http://www.fps.lt/lt/naudinga_zinoti/finansu_planavimas/kodel_palukanos_kyla_ir_krinta
52. Kredito įstaigų veikla, [žiūrėta 2011-03-30]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/kredito_istaigu_veikla_2010_m__i_ketv_2
53. Kreditų koncentracijos rizikos vertinimas ir valdymas. [žiūrėta 2011-03-15].Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/77/str7.pdf>
54. LR civilinio kodekso 469 straipsnis Bankams [žiūrėta 2011-02-02].Prieiga per internetą: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=6E87495C-C545-4BA0-A3AF-29CFCAA38885>
55. Pagrindiniai bankų veiklos rodikliai, [žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.lba.lt/go.php/lit/Pagrindiniai_banku_veiklos_rodikliai/121
56. Pernai užfiksavę palūkanas jau moka mažiau. [žiūrėta 2011-03-16].Prieiga per internetą: <http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=478190>
57. Prognozė: vartojimo kreditų ir pirkimo išsimokėtinai daugės [žiūrėta 2011-04-26].Prieiga per internetą: <http://archyvas.vz.lt/news.php?id=8540967>
58. Suteiktos naujos paskolos ir jų palūkanų normos, [žiūrėta 2011-03-30]. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=7279&lang=lt

PRIEDAI

1 priedas

Kredito forma	Aprašymas
Tiesioginis banko kreditas -	yra banko paskola. Ją komerciniai bankai suteikia gyventojams, įmonėms, organizacijoms įvairiems poreikiams kredituoti.
Kreditinė linija -	suteikiama įmonėms trumpalaikiam turtui kredituoti. Kredito limitas apskaičiuojamas pagal kliento finansinę būklę ir įkeistą bankui turtą. Ši kredito rūšis taikoma tik patikimiems klientams, laiku mokantiems paskolas ir palūkanas. Kredito linija įforminama sutartimi, tuo tarpu bankas įsipareigoja teikti kreditą įmonei iki tam tikros sumos. Klientas gali naudotis tik ta pinigų suma, kuri jam reikalinga ir už likusią dalį nepanaudotų kredito pinigų nemokėti palūkanų. Tuo pačiu klientas įsipareigoja bankui mokėti įsipareigojimo mokesį, pvz.: 1 proc. nuo maksimalios kredito linijos sumos. Bankas pasilieka teisę reikalauti, kad klientas turėtų savo sąskaitoje kompensacinį likutį, sudarytą iš nuosavų pinigų. Šis kompensacinis likutis gali būti panaudotas esant blogesnei kliento finansinei padėčiai. Ši kredito rūšis yra naudinga klientui dėl to, kad sutarties galioji metu be papildomų sutarčių, klientas gali gauti kreditą pagal nustatytą limitą. Taip pat naudinga, klientas gali grąžinti nepanaudotą sumą, už kurią nemokamos palūkanos.
Overdraftas -	dažnai naudojamas banko tarpusavio atsiskaitymams. Gali būti naudojamas trūkstant pinigų atsiskaitomojoje sąskaitoje, apmokant kliento mokamuosius dokumentus arba išmokant grynaisiais pinigais. Atsiskaitomoji sąskaita įgauna paskolinės sąskaitos savybes. Už likutį klientas moka nustatytas palūkanas, taip pat už nepanaudotas lėšas klientas bankui moka iki 0,1 proc. dydžio delspinigius už kiekvieną pradelstą dieną. Overdraftas dažniausiai suteikiamas iki vienerių metų. Overdrafto palūkanos lyginant su paskolos palūkanomis yra keliais procentiniais punktais didesnės.
Kreditinė kortelė -	suteikiama banko paskola klientams prekėms ir paslaugoms apmokėti. Lietuvoje pirmosios kreditinės kortelės atsirado 1992 m. Vilniaus bankas pradėjo platinti tarptautinę mokėjimo kortelę VISA. Kreditas su mokėjimo kortele galimas klientui pasinaudoti visame pasaulyje. Pagrindiniai pranašumai lyginant su kitomis kredito rūšimis, jog yra galimybė pirkti prekes, sumokėti už paslaugas, ir gauti grynuosius pinigus.
Vekseliai -	tai skolos vertybiniai popieriai, naudojami labai plačiai. Tai yra pasižadėjimas pirkėjo sumokėti tiekėjui už parduotas prekes ar suteiktas paslaugas. Tarpbankiniame kontekste vekseliai įkeičiami, kai centrinis bankas teikia komerciniams bankams vienos nakties paskolas. Šie vertybiniai popieriai yra vienas pagrindinių valstybinio kredito instrumentų.
Obligacijos -	tai valstybės ir ūkio subjektų kreditavimas. Šiuos vertybinius popierius emituoja vyriausybė, verslo subjektai. Keletą metų funkcionavo ir taupymo lakštai kaip valstybinio kredito instrumentas, turintis obligacijų vekselių bruožų, yra skirtas ištekliams pritraukti iš šalies gyventojų.
Faktoringas -	viena seniausių kredito rūšių. Tai trumpalaikių mokėjimo reikalavimų, tokių kaip prekių ir paslaugų tiekimas pirkėjams, pardavimas kredito institucijai (faktoriui). Faktoringo metu iš tiekėjų superkamos prekybos skolos, kurios vėliau išieškamos iš pirkėjų.

	<p>Komeraciniai bankai vertina kliento likvidumą ir suteikia jiems kredito limitą. Bankai administruoja gautinas sumas, prisiima pirkėjo įsipareigojimų nevykdymo riziką, išmoka klientams pinigus iš karto, o pirkėjai sumoka faktoringo kompanijai. Faktoringas veikia dviem būdais: tiekėjas, pardavęs atsiskaitymo dokumentus faktoringo kompanijai, pinigus gauna suėjus dokumentų apmokėjimo terminui. Kitas būdas tiekėjas gali reikalauti nedelsiant apmokėti už nupirktus dokumentus. Mokėjimo reikalavimų pardavėjui suteikiamas faktoriaus avansas sudaro apie 70 – 90 proc. visos sumos. Kita dalis paliekama kaip faktoringo rezervas, kuris reikalingas apsidrausti nuo neįvykdytų prekių pardavimo sutarties sąlygų. Faktoringo kompanija turi daugiau informacijos ir galimybių įvertinti tiekėjo klientų likvidumą ir padėti tiekėjui pritraukti daugiau patikimų klientų palankiomis tiekimo sąlygomis.</p>
Forfeitingo -	<p>dažnai naudojamas tose šalyse, kuriose nepakankamai kredituojamas eksportas. Kredito įstaiga nuperka iš tiekėjo be regreso teisės garantiją turinčius vekselius arba kitus mokestinius reikalavimus. Sudarius pirkimo sandorį, importuotojas turi sumokėti dalį prekės kainos iš anksto, už kitą dalį kainos pirkėjas išrašo kompleksą vekselių tokios sumos, kuri lygi prekės vertei ir palūkanoms už kreditą, kurį tokia forma sutinka teikti tiekėjas. Pardavėjas, gavęs vekselių portfelį, parduoda jį bankui ir gauna pirmuosius pinigus sandorio pradžioje. Forfeitorius, įsigydamas skolinį pasižadėjimą, prisiima įsipareigojimą apmokėti vekselių. Pagrindinis forfeitingo pranašumas eksportuotojui yra pinigų pervedimo, politinės, valiutų kursų ir palūkanų normos rizikos pervedimas forfeitoriui. Forfeitorius yra brangus kreditas.</p>

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis V. Aleknevičienė.

Anot V. Vaškelaičio, **pagrindiniai banko balanso rodikliai yra likvidumo, kapitalo pakankamumo (kitai vadinamas mokumo rodikliu) ir pelningumo**. Vienas su kitu susiję tuo, jog vieno didėjimas lemia kito mažėjimą. Pagal šiuos ir kitus rodiklius yra sudaromos bankų reitingo sistemos.

2 Priedas

Rodikliai	Aprašymas
Likvidumas	<p>tai banko gebėjimas įvykdyti savo įsipareigojimus suėjus nustatytam terminui. Bankas laikomas likvidus, jei jo grynųjų lėšų suma yra pakankama skoliniam įsipareigojimams padengti. Likvidumą bankas turi užsitikrinti, banko įplaukų ir išmokų terminai turi būti subalansuoti. Operacijų rizikos laipsnis, mažina banko likvidumą. Taip likvidumui svarbią reikšmę turi indėliai iki pareikalavimo, ilgalaikių depozitų ir paskolų iš kitų kreditorių svoris. Skiriami du likvidumo rodikliai – pirmojo ir antrojo laipsnio. Likvidumas labai svarbus formuojant ir valdant paskolų portfelį, kadangi bankas negali skolinti daugiau nei pats turi lėšų. Likvidumas įpareigoja laikytis auksinės bankininkystės taisyklės: ilgalaikiai projektai turi būti formuojami iš ilgalaikių lėšų, o trumpalaikiai - iš trumpalaikių. Svarbu anot I. Mačerinskienės ir L. Ivaškevičiūtės, kad viena iš pagrindinių banko veiklos sričių yra kreditavimas ir didžiausi pinigų srautai šioje banko veikloje cirkuliuoja, todėl būtina juos efektyviai paskirstyti ir valdyti.</p> <p>Pirmojo laipsnio likvidumo rodiklis (likvidus trumpalaikis turtas/ banko įsipareigojimai kiekvieno pareikalavimo atveju). Šis rodiklis tiksliau parodo dabartinę banko mokumo būklę. Apskaičiavimui būtina trumpalaikį turtą suskirstyti likvidų trumpalaikį turtą ir mažiau likvidų trumpalaikį turtą. Kuo šis rodiklis didesnis, lyginant su ankstesniais ataskaitiniais laikotarpiais ir kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo labiau banko trumpalaikiai įsipareigojimai yra padengti lengvai mobilizuojamais aktyvais. Likvidumo situacija yra pavojinga, jei rodiklis yra mažesnis nei 50 proc.</p> <p>Antrojo laipsnio likvidumo rodiklis – (trumpalaikis turtas / trumpalaikiai įsipareigojimai). Trumpalaikis turtas – tai banko gryniesi pinigai, korespondentinės sąskaitos centriniame banke, finansų institucijų depozitai iki pareikalavimo, terminuoti depozitai, kurių grąžinimo terminas – 30 artimiausių dienų, taip pat 1-3 mėnesių depozitai. Antrojo laipsnio likvidumo rodiklis tinka banko mokumo situacijai artimiausioje perspektyvoje prognozuoti. Šis rodiklis turi būti ne mažesnis nei 60 proc.</p>
Įsiskolinimas	<p>Depozitų iki pareikalavimo santykis su visais banko įsipareigojimais (depozitai iki pareikalavimo/visi įsipareigojimai). Rodiklis parodo banko įsipareigojimų struktūrą ir santykiškai pigių kredito išteklių įsigyjimo galimybes. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo geresnėmis sąlygomis bankas gali finansuoti savo paskolas. Tuo pačiu metu reikia stebėti likvidumo rodiklių dinamiką, kad banko mokumo situacija netaptų grėsminga.</p> <p>Depozitų iki pareikalavimo santykis su visais depozitais (depozitai iki pareikalavimo/visi depozitai). Rodiklis parodo depozitų struktūrą pagal rūšis ir papildo ankstesnįjį rodiklį. Didesnis nei 75 proc. lygis rodo agresyvią banko paskolų politiką, mažesnis nei 65 proc. – pasyvią paskolų politiką. Svarbus nustatyti depozito (indėlio) saugojimo laikas (vidutinis išteklių likutis/ indėlių išmokėjimų dienos apyvertos ir dienų skaičiaus skaičiavimo periodu sandauga). Šis rodiklis rodo depozitų stabilumo lygį, kas parodo trumpalaikio kreditavimo resursą.</p>
Kapitalas ir turto struktūra	Kapitalo pakankamumo rodiklis (banko kapitalas / pagal rizikos laipsnį įvertintas turtas). Šis rodiklis parodo banko mokumą, kuriam įtakos turi likvidumas, politinė,

	<p>ekonominė situacija šalyje, pinigų ir vertybinių popierių rinkos. Kapitalo pakankamumo rodiklio apskaičiavimą reglamentuoja šalies centrinis bankas pagal taisykles, nustatytas privalomas minimalias normatyvo reikšmes. Europos Sąjungoje vadinamas šis rodiklis „Kuko koeficientu“ ir skaičiuojamas taip: NUOSAVAS KAPITALAS/ RIZIKOS DYDIS > 8%. Lietuvos banko valdybos nustatyta 1997 m. Sausio 1d., kad rodiklis turi būti ne mažesnis nei 10 proc. Kuo rodiklis didesnis, tuo banko veikla yra padengta nuosavo kapitalo išrekliais, indėlininkai ir kiti kreditoriai gali pasitikėti jo stabilumu. Tačiau pernelyg didelis rodiklis parodo, kad banko veikla nerizikinga ir neteikia didelių pelnų.</p> <p>Pajamas duodančio turto ir viso turto santykis (pajamas duodantis turtas/visas turtas). Jeigu rodiklis didelis palyginti su praėjusiu ataskaitiniu laikotarpiu bei kitų bankų analogiškais rodikliais, galima išvada, kad banko turtas labiau orientuotas į pajamų didinimą. Šis rodiklis turi būti analizuojamas kartu su kapitalo pakankamumo rodikliu, nes per daug aktyvi aktyvų politika gali lemti kapitalo pakankamumo sumažėjimą žemiau nustatytos minimalios ribos.</p> <p>Padidintos rizikos, abejotinių ir nuostolingų paskolų santykis su visomis paskolomis (padidintos rizikos, abejotinos, nuostolingos paskolos/ visos paskolos). Rodiklis skaičiuojamas remiantis ketvirtinėmis ataskaitomis. Šis rodiklis rodo paskolų portfelio kokybę. Kuo jis didesnis palyginti su praėjusiu ataskaitiniu laikotarpiu bei kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo didesni galimi banko nuostoliai dėl paskolų negražinimo. Šiuo analizuojamu rodikliu galima išsiaiškinti banko finansinės būklės perspektyvą.</p> <p>Nuostolingų paskolų ir visų paskolų santykis (nuostolingos paskolos/visos paskolos). Šiuo rodikliu matome, kuri paskolų dalis yra ypač blogos paskolos, atnešančios nuostolius. Tai ankstesnio rodiklio papildymas.</p>
Pajamos ir pelnas	<p>Šių rodiklių nereglamentuoja centriniai bankai, nes pelnas yra kiekvieno banko tikslas, siekiamybė. Norint apskaičiuoti, reikia analizuoti pelno (nuostolio) ataskaitas.</p> <p>Banko pajamų ir palūkanų išlaidų santykis (visos pajamos/palūkanų išlaidos). Galime matyti kiek pajamų uždirbama iš palūkanų išlaidų vieneto.</p> <p>Banko balansinio pelno ir turto santykis (pelnas iki mokesčių mokėjimo/visas turtas). Dar šis rodiklis vadinamas pelno ir aktyvų (turto) santykiu (pelnas/aktyvai), jis parodo aktyvų naudojimo veiksmingumą ($ROA = \frac{\text{Pajamos} - \text{Išlaidos} - \text{Realūs nuostoliai}}{\text{Visas turtas}}$). Šio rodiklio siekis, parodyti banko gebėjimą priversti aktyvus „dirbti“ kuo naudingiausiai ir pelningai.</p> <p>Akcininkų nuosavybės pelningumas (grynasis pelnas/ įregistruotas akcinis kapitalas). Kapitalo pelno norma tai banko rezultatyvumo rodiklis ($ROE = \frac{\text{Pajamos} - \text{Išlaidos} - \text{Realūs nuostoliai}}{\text{Kapitalas}}$). Rodiklis parodo, kaip greitai atsiperka acnininkų investuotas kapitalas. Kuo didesnis šis rodiklis, tuo atsipirkimo laikas yra trumpesnis. 13 – 16 proc. rentabilumo lygis vertinamas kaip normalus.</p> <p>Vienos akcijos pelningumas (grynasis pelnas/paprastųjų ir privilegijuotojų akcijų skaičius). Šis rodiklis aktualus ūkiniam subjektui, planuojančiam įsigyti banko akcijų. Didesnis rodiklis yra investuotojams patrauklesnis, ir tuo aukščiau kyla banko akcijų kursas vertybinių popierių biržoje.</p> <p>Akcijos teikiamų dividendų rodiklis (akcijos dividendai/akcijos rinkos kursas arba normalioji vertė). Rodiklis taip pat investuotojams aktualus kuo didesnis. Tačiau pelningi bankai, siekdami didinti nuosavą kapitalą, gali išmokėti nedidelius dividendus ir atvirkščiai.</p> <p>Dividendų dalis grynajame pelne (dividentai/grynasis pelnas). Šiuo rodikliu matome, kokia gryojo pelno dalis skiriama dividendams išmokėti. Pelno dalis akcijų dividendams išmokėti neturėtų viršyti 30 – 40 proc.</p>

	<p>Akcijos rinkos kurso ir nominaliosios vertės santykis (akcijos rinkos kursas/akcijos nominalioji vertė). Kuo šis rodiklis aukštesnis lyginant su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu ir kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo palankiau investuotojai vertina konkretaus banko finansinę būklę bei veiklos perspektyvas.</p> <p>Pagal šiuos pajamų ir pelno rodiklius matome, kad komercinių bankų grupavimas pagal jų pelningumo rodiklius yra atvirkščias jų grupavimui pagal kapitalo pakankamumo ar likvidumo rodiklius. Investuotojas, turintis tikslą gauti kuo didesnę pelną, turi atsižvelgti į pelningumo rodiklių aukštumą, investuotojas, siekiantis saugiai be didesnės rizikos laukti pelno, turi pasidomėti kapitalo pakankamumo ar likvidumo rodiklių aukštumu.</p>
Išlaidų struktūra	<p>Visų paskolų ir operacinių išlaidų santykis (visos paskolos/ operacinės išlaidos). Rodiklis parodo, kaip veiksmingai aptarnaujamos paskolos. Kuo didesnis rodiklis lyginant su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu ir kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo mažiau išlaidų reikia paskoloms administruoti. Rodiklio mažėjimo priežastis reikėtų tirti pagal paskolų smulkėjimą ir bendrą operacinių išlaidų didėjimą.</p> <p>Atlyginimų, socialinio draudimo ir kitų personalo išlaidų santykis su visomis išlaidomis (atlyginimų išlaidos/ visos išlaidos). Kuo santykis mažesnis, lyginant su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu ir kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo didesnis darbo veiksmingumas. Žinoma, kad mažesnę rodiklio reikšmę gali lemti blogesnės darbo apmokėjimo sąlygos konkrečiame banke. Tad reikia palyginti darbuotojų vidutinį darbo užmokestį su kitų bankų analogiškais rodikliais.</p> <p>Nuomos išlaidų ir operacinių išlaidų santykis (nuomos išlaidos/ operacinės išlaidos). Tai parodo, kokį lyginamąjį svorį operacinėse išlaidose sudaro patalpų ir kitos nuomos išlaidos. Jei rodiklis pakankamai didelis, lyginant su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu ir kitų bankų analogiškais rodikliais, reikėtų išsiaiškinti ar jo padidėjimo nelėmė santykiškai brangi patalpų nuoma.</p>
Pinigų srautai	<p>Grynųjų pinigų srauto ir banko įsipareigojimų kiekvieno pareikalavimo atveju santykis (grynųjų pinigų srautas/ banko įsipareigojimai kiekvieno pareikalavimo atveju). Grynųjų pinigų srautas apskaičiuojamas kaip pinigų rezervų metų pabaigoje ir metų pradžioje skirtumas. Banko įsipareigojimai apskaičiuojami kaip ir pirmojo laipsnio likvidumo rodiklyje. Kuo šis santykis didesnis, lyginant su ankstesniu ataskaitiniu laikotarpiu ir kitų bankų analogiškais rodikliais, tuo labiau banko įsipareigojimai yra padengti banko pagrindinės, finansinės, investicinės veiklos rezultatais, tuo didesnės indėlininkų galimybės laiku susigrąžinti investuotus į banką pinigus ir gauti palūkanas.</p> <p>Grynųjų pinigų srauto ir viso turto santykis (grynųjų pinigų srautas/visas turtas). Rodiklis parodo, kaip veiksmingai naudojamas banko turtas pinigams generuoti. Didėnis rodiklis parodo geresnę komercinio banko finansinę būklę.</p> <p>Galima teigti, kad kaikurie rodikliai (pirmojo laipsnio likvidumo, pelningumo, pinigų srautų rodikliai) yra labiau tinkami momentinei banko veiklai vertinti, o kiti rodikliai (antrojo laipsnio likvidumo, kapitalo, turto ir išlaidų struktūros rodikliai) geriau atspindi artimiausią banko perspektyvą, leidžia numatyti krizės požymius, kaip veiklos pavojaus detektorius. Šiais banko balanso rodikliais sprendžiame kokį banką pasirinkti, jie leidžia įvertinti susijusias problemas.</p>

Šaltinis: Sudaryta autorių pagal V. Vaškelaitis (2003)

Banko balanso analizės etapai, turinys ir metodai

Analizės etapai	Etapo turinys	Analizės metodai
I. Įžanginis etapas <i>Struktūrizavimas</i>	1. Pirminis aktyvų ir pasyvų straipsnių grupavimas	Grupavimo metodas
<i>Tikrinimas</i>	2. Atitinkamų aktyvų ir pasyvų straipsnių grupių tikrinimas pagal įvairius kriterijus (terminus, išlaidų rūšis, jų šaltinius, kontragentus)	Palyginimo metodas
<i>Skaičiavimas</i>	3. Vertinių ir normatyvinių rodiklių skaičiavimas	Koeficientų metodas, ekonominiai, matematiniai ir statistiniai metodai
<i>Lentelių sudarymas</i>	4. Lentelių rūšių ir skaičiaus, jų rekvizitų ir grupavimo nustatymas	Tabuliacijos metodas
<i>Iliustruotos medžiagos parinkimas</i>	5. Iliustruotos tiriamų dinamikos ir struktūros rodiklių medžiagos bei jos formų parinkimas	Grafinio interpretavimo metodas
II. Analizavimo etapas <i>Analizė</i>	Apskaičiuotų rodiklių aprašymas	
III. Baigiamasis etapas <i>Ekspertų įvertinimas</i>	Analizavimo etapo rezultatų pateikimas, rekomendacijų parengimas	

Šaltinis: Sudaryta autoių pagal V. Vaškelaitis (2003)

Akcininkų nuosavybės grąža (ROE)

Formulė:

$$ROE = ROA * L$$

ROA – turto grąža

L – finansinis svertas

ROA = Pelnas/banko turto

L = Banko turtas/akcininkų nuosavybė

Rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Grynasis pelnas tūkst. Lt.	7.179	4.891	40	23.527	91.503	41.454
Banko turtas tūkst. Lt.	482.686	760.442	1.613.759	2.102.750	1.442.737	930.921
Akcininkų nuosavybė tūkst. Lt.	40.698	76.866	193.288	170.000	184.383	142.886
Akcininkų nuosavybės grąža (ROE) %	23,1	12,7	8,1	-1,65	-43,46	-27,95
Turto grąža (ROA)	1,83	1,23	0,80	-0,20	-4,76	-3,60
Finansinis svertas (L)	11,9	9,9	8,3	12,4	7,8	6,5

Pelnas tenkantis vienai akcijai**Pelnas tenkantis vienai akcijai = grynasis pelnas / akcijų skaičiaus**

Rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Grynasis pelnas Tūkst. Lt.	7.179	4.891	40	23.527	91.503	41.454
Akcijų skaičius (tūkst. vnt.)	310	620	1800	1800	1062	2862
Pelnas tenkantis vienai akcijai	23,16	7,9	0,02	13,1	86,16	14,48

6 Priedas

Kortelių skaičius ir apyvarta	2005		2006		2007	
	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt
Kortelės tipas						
Debetinės, iš viso	11.020	15.754	14.614	20.490	20.543	32.389
Iš jų debetinės su kredito limitu	0	0	0		0	
Iš jų verslo ("business")	0	0	0	0	0	0
Kreditinės, iš viso	3.934	5.723	6.026	8.680	12.332	15.259
Iš jų kreditinės "installment"	0	0	0	0	0	
Iš jų verslo ("business")	163	893	5.833	7.777	12.033	
Iš jų kitos kreditinės	3.771	4.830	193	903	299	1.904
Iš anksto apmokėtos	0	0	0	0	0	0
Iš viso	14.954	21.477	20.640	29.170	32.875	47.648
Operacijos kortelėmis	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt
Grynųjų pinigų išėmimas ATM	40	16.606	46	21.589	61	33.477
Grynųjų pinigų išėmimas per EKS	1	212	1	243	0	203
Atsiskaitymai už pirkinius	48	4.659	63	7.338	109	13.968
Iš viso	89	21.477	110	29.170	170	47.648
Kortelės tipas	2008		2009		2010	
Debetinės, iš viso	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt	Skaičius	Apyvarta, tūkst.Lt
Iš jų debetinės su kredito limitu	21.981	30.599	23.550	6.641	17.394	6.717
Iš jų verslo ("business")	0		0		0	
Kreditinės, iš viso	0	0	0	0	0	0
Iš jų kreditinės "installment"	37.956	41.523	28.837	9.407	29.017	10.238
Iš jų verslo ("business")	0		0		0	
Iš jų kitos kreditinės	37.536		28.458		28.720	
Iš anksto apmokėtos	420	2.632	379	803	297	1.034
Iš viso	0	0	0	0	0	0
Operacijos kortelėmis	59.937	72.122	52.387	16.048	46.411	16.955
Grynųjų pinigų išėmimas ATM	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt	Transakcijų skaičius, tūkst.vnt.	Apyvarta, tūkst.Lt
Grynųjų pinigų išėmimas per EKS	78	42.270	7	7.972	19	8.409
Atsiskaitymai už pirkinius	0	27	0	0	0	0
Iš viso	256	29.824	89	8.076	94	8.546
	335	72.122	96	16.048	113	16.955
	2005	2006	2007	2008	2009	2010

Kreditinės, iš viso	3.934	6.026	12.332	37.956	28.837	29.017
Apyvarta, tūkst.Lt	5.723	8.680	15.259	41.523	9.407	10.238
kortelių apyvartos grandininių padidėjimų apimtys	-	2957	6579	26.264	-32.116	831
grandininių padidėjimų apimtys %	-	52%	76%	172%	-77%	9%

AB Citadele banko pajamų ir išlaidų padidėjimo/sumažėjimo tempai

Skaičiavimai atlikti pagal absoliutaus lygio padidėjimo/sumažėjimo formulę grandininio ir bazinio metodu tūkst. Lt.

$$\Delta y_{\text{grandininis}} = y_n - y_{n-1}; \quad \Delta y_{\text{bazinis}} = y_n - y_1$$

Padidėjimo tempas paskaičiuotas pagal formules grandininio ir bazinio metodu.

$$T_{p \text{ bazinis}} = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad T_{p \text{ grandininis}} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$$

Metai		2005m.	2006m.	2007m.	2008m.	2009m.	2010m.
Pajamos		28772	42016	83832	97472	130068	61111
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		46	100	16	33	-53
	Tūkst.Lt		13244	41816	13640	32596	-68957
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		46	191	239	352	112
	Tūkst.Lt		13244	55060	68700	101296	32339
Išlaidos		28284	42185	88283	139720	110030	78946
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		49	109	58	-21	-28
	Tūkst.Lt		13901	46098	51437	-29690	-31084
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		49	212	394	289	179
	Tūkst.Lt		13901	59999	111436	81746	50662

Koreliacijos koeficiento reikšmė

Koreliacinio ryšio stiprumo vertinimai

Ryšio glaudumo rodikliai	0,1– 0,3	0,31– 0,5	0,51– 0,7	0,71– 0,9	0,91– 0,99
Ryšio stiprumo charakteristika	silpnas	vidutinis	pastebimas	stiprus	labai stiprus

Skaičiavimai atlikti EXEL CORREL programos pagalba.

Metai	Palūkanų pajamas	Grynas pelnas	
	x	y	
2005	19766	7179	r_{xy}=0,396485
2006	29994	4891	
2007	66527	40	
2008	111698	23527	
2009	82295	91503	
2010	46817	41454	
	Palūkanų ir komisinių pajamos	Grynas pelnas	
	x	y	
2005	6824	7179	r_{xy}=0,397366
2006	8686	4891	
2007	10818	40	
2008	10897	23527	
2009	7491	91503	
2010	5704	41454	
	Bendrosios pajamos	Grynas pelnas	
	x	y	
2005	28772	7179	r_{xy}=0,723118
2006	42016	4891	
2007	83832	40	
2008	97472	23527	
2009	130068	91503	
2010	61111	41454	

**AB Citadele banko paskolų suteiktų juridiniams asmenims pagal veiklos rūšį
padidėjimo/sumažėjimo tempų paskaičiavimai**

Skaičiavimai atlikti pagal apsoliutaus lygio padidėjimo/sumažėjimo formulę grandininio ir baziniu metodu.

$$\Delta y_{\text{grandininis}} = y_n - y_{n-1}; \quad \Delta y_{\text{bazinis}} = y_n - y_1$$

Padidėjimo tempas paskaičiuotas pagal formules grandininio ir baziniu metodu.

$$T_{p \text{ bazinis}} = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad T_{p \text{ grandininis}} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$$

Metai		2005m.	2006m.	2007m.	2008m.	2009m.	2010m.
Žemės ūkio		1832	2928	35147	51169	34702	26738
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		59	1100	45	-32	-22
	Tūkst.Lt		1096	32219	16022	-16467	-7964
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		59	1818	2693	1794	1359
	Tūkst.Lt		1096	33315	49337	32870	24906
Apdirbamoji pramonė		10057	14610	21115	15527	13278	8724
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		45	44	-26	-14	-34
	Tūkst.Lt		4553	6505	-5588	-2249	-4554
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		45	109	54	32	-13
	Tūkst.Lt		4553	11058	5470	3221	-1333
Prekyba		53942	84614	248416	203982	107548	65108
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		56	193	-17	-47	-39
	Tūkst.Lt		3067	163802	-44434	-96434	-42440
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		56	360	328	49	20
	Tūkst.Lt		3067	194474	177040	53606	11166
Nekilnojamas turtas		27084	82718	266784	247976	227100	70029
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		205	222	-7	-8	-69
	Tūkst.Lt		55634	184066	-18808	-20876	-157071
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		205	885	815	738	158
	Tūkst.Lt		55634	239700	220892	200016	42945

Palūkanų pajamų padidėjimo/sumažėjimo tempai

Skaičiavimai atlikti pagal absoliutaus lygio padidėjimo/sumažėjimo formulę grandininiu ir baziniu metodu tūkst. Lt.

$$\Delta y_{\text{grandininis}} = y_n - y_{n-1}; \quad \Delta y_{\text{bazinis}} = y_n - y_1$$

Padidėjimo tempas paskaičiuotas pagal formules grandininiu ir baziniu metodu.

$$T_{p \text{ bazinis}} = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad T_{p \text{ grandininis}} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$$

Metai		2005m.	2006m.	2007m.	2008m.	2009m.	2010m.
Palūkanų pajamos		19766	29994	66527	111698	82295	46817
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		52	122	68	-26	-43
	Tūkst.Lt		10228	36533	45171	-29403	-35478
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		52	236	465	316	136
	Tūkst.Lt		10228	46761	91932	62529	27051

Palūkanų dalis visose pajamose

Palūkanų pajamos / pajamų * 100

Metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Pajamos (mln.Lt.)	29	42	84	97	130	61
Palūkanų pajamos (mln.Lt.)	20	30	67	112	82	47
Palūkanų pajamų dalis visose pajamose (%)	69	71	79	115	63	77

AB Citadele Banko įsipareigojimų didėjimo/mažėjimo tempai

Skaičiavimai atlikti pagal absoliutaus lygio padidėjimo/sumažėjimo formulę grandininiu ir baziniu metodu.

$$\Delta y_{\text{grandininis}} = y_n - y_{n-1}; \quad \Delta y_{\text{bazinis}} = y_n - y_1$$

Padidėjimo tempas paskaičiuotas pagal formules grandininiu ir baziniu metodu.

$$T_p_{\text{bazinis}} = \frac{y_n - y_1}{y_1} * 100 \quad T_p_{\text{grandininis}} = \frac{y_n - y_{n-1}}{y_{n-1}} * 100$$

Metai		2005m.	2006m.	2007m.	2008m.	2009m.	2010m.
Banko įsipareigojimai		441988	683576	1420471	1932750	1258354	788035
Grandinis padidėjimas /sumažėjimas	%		54	107	36	-34	-37
	Tūkst.Lt		241588	736895	512279	-674396	-470319
Padid. /sumaž. lyginant su 2005m.	%		54	221	337	184	78
	Tūkst.Lt		241588	978483	1490762	816366	346047

Banko indėlių ir paskolų apimties funkcinių ryšių apskaičiavimas

Metai	indėliai	paskolos	
	x	y	
2005	303	282	$r_{xy}=0,528677$
2006	411	544	
2007	675	1266	
2008	422	1386	
2009	523	1167	
2010	612	701	

Porinė regresinė analizė

Porinė regresinė analizė su X_1

$$y_1 = -8.737.345,75 + 0,3722x_1$$

$$F_{kr} = 4.543077123$$

$$\sigma_y^2 = 67009217655/1 = 67009217655$$

$$\sigma_{lik}^2 = 59.495.528.921/15 = 396.636.859,5$$

$$F = 67009217655/396.636.859,5 = 16,894 > 4,543$$

$$F_{fakt.} = 16,894 > F_{kr.} = 4,543$$

Tiesinės regresijos lygtis $y_1 = -8.737.345,75 + 0,3722x_1$ yra adekvati realiai padėčiai, t.y. aprašomas adekvatus ryšys tarp Tiesioginių užsienio investicijų 1 tūkst.Lt ir išduodamų Kreditų skaičiaus, todėl šią lygtį galima taikyti planavimui. $F_{fakt.}$ reikšmė yra didesnė už $F_{kritinę}$ $16,894 > 4,543$, tai rodo skaičiavimų reikšmingumą.

Porinė regresinė analizė su X_3

$$y_3 = -3.941.646,25 + 0,1619x_3$$

$$F_{kr} = 4.543077123$$

$$\sigma_y^2 = 64.920.554.481/1 = 64.920.554.481$$

$$\sigma_{lik}^2 = 47.445.442.257,25/15 = 316.302.948$$

$$F = 64.920.554.481/316.302.948 = 20,525 > 4,543$$

$$F_{fakt.} = 20,525 > F_{kr.} = 4,543$$

Tiesinės regresijos lygtis $y_3 = -3.941.646,25 + 0,1619x_3$ yra adekvati realiai padėčiai, t.y. aprašomas adekvatus ryšys tarp Įmonių gamybos išlaidų 1 tūkst.Lt ir išduodamų Kreditų skaičiaus, todėl šią lygtį galima taikyti planavimui. $F_{fakt.}$ reikšmė yra didesnė už $F_{kritinę}$ $20,525 > 4,543$, tai rodo skaičiavimų reikšmingumą.

Porinė regresinė analizė su X_5

$$y_5 = -6.016.752,29 + 1233,72x_5$$

$$F_{kr} = 4.543077123$$

$$\sigma_y^2 = 84.529.500.596/1 = 84.529.500.596$$

$$\sigma_{lik}^2 = 80.889.741.493/15 = 539.264.943$$

$$F = 84.529.500.596/539.264.943 = 15,675 > 4,543$$

$$F_{fakt.} 15,675 > F_{kr.} 4,543$$

Tiesinės regresijos lygtis $y_5 = -6.016.752,29 + 1233,72x_5$ yra adekvati realiai padėčiai, t.y. aprašomas adekvatus ryšys tarp Bendrojo vidaus produkto 1 tūkst.Lt ir išduodamų Kreditų skaičiaus, todėl šią lygtį galima taikyti planavimui. Ffakt. reikšmė yra didesnė už Fkritinę $15,675 > 4,543$, tai rodo skaičiavimų reikšmingumą.

DAUGIANARĖ KORELIACINĖ ANALIZĖ
Regresijos koeficientai

	b_5	b_3	b_1	a
Regresijos lygties koeficientas	439.5599452	-0.067422988	0.374151701	-9111931.596
Vidutinis standartinis nuokrypis				
Determinacijos koeficientas				
Dispersijos santykis (F)	3.281068956			

Gaunama tiesinės regresijos

$$\text{Lygtis: } y_{x_1, x_3, x_5} = -9111931.596 + 0.374151701x_1 - 0.067422988x_3 + 439.5599452x_5$$

Daugianarė regresinė analizė

$$\sigma_y^2 = 55043898622/3 = 1834796621$$

$$\sigma_{lik}^2 = 7269690576/13 = 559206967.4$$

$$F = 1834796621/559206967.4 = 3.281068956 > 3.1196776847$$

$$F_{kr.} = 3.1196776847$$

$$F_{fakt.} 3,281 > F_{kr.} 3,119$$

Tiesinės regresijos lygtis

$$y_{x_1, x_3, x_5} = -9111931.596 + 0.374151701x_1 - 0.067422988x_3 + 439.5599452x_5$$

yra adekvati realiai padėčiai ir ją galima taikyti praktiniams skaičiavimams. Galime teigti, kad egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp Y ir visų nagrinėjamų X_1, X_3, X_5 visumos.

$$R=55043898622/618271976864=0.089$$

$$r=(1834796621-559206967.4)/1834796621=0.69$$

Skaičiavimai parodė, kad paskolų ir kreditinių kortelių dydis stipriai priklauso nuo šių veiksnių visumos.

Regresijos koeficientai

	b5	b3	b1	a
Regresijos lygties koeficientas	1.00049188	0.999999924	1.000000281	212.9381832
Vidutinis standartinis nuokrypis				
Determinacijos koeficientas				
Dispersijos santykis (F)	4.32921895			

$$\text{Lygtis: } y_{x_1, x_3, x_5} = 212.9381832 + 1.000000281x_1 + 0.999999924x_3 + 1.00049188x_5$$

Daugianarė koreliacinė analizė

$$\sigma_y^2 = 84136899936/3 = 28045633312$$

$$\sigma_{lik}^2 = 84216861657/13 = 6478220127.5$$

$$F = 28045633312/6478220127.5 = 4.32921895 > 3.1196776847$$

$$F_{kr} = 3.1196776847$$

$$F_{fakt} = 4.329 > F_{kr} = 3.119$$

Remiantis skaičiavimais daroma išvada, kad eksponentinės regresijos lygtis

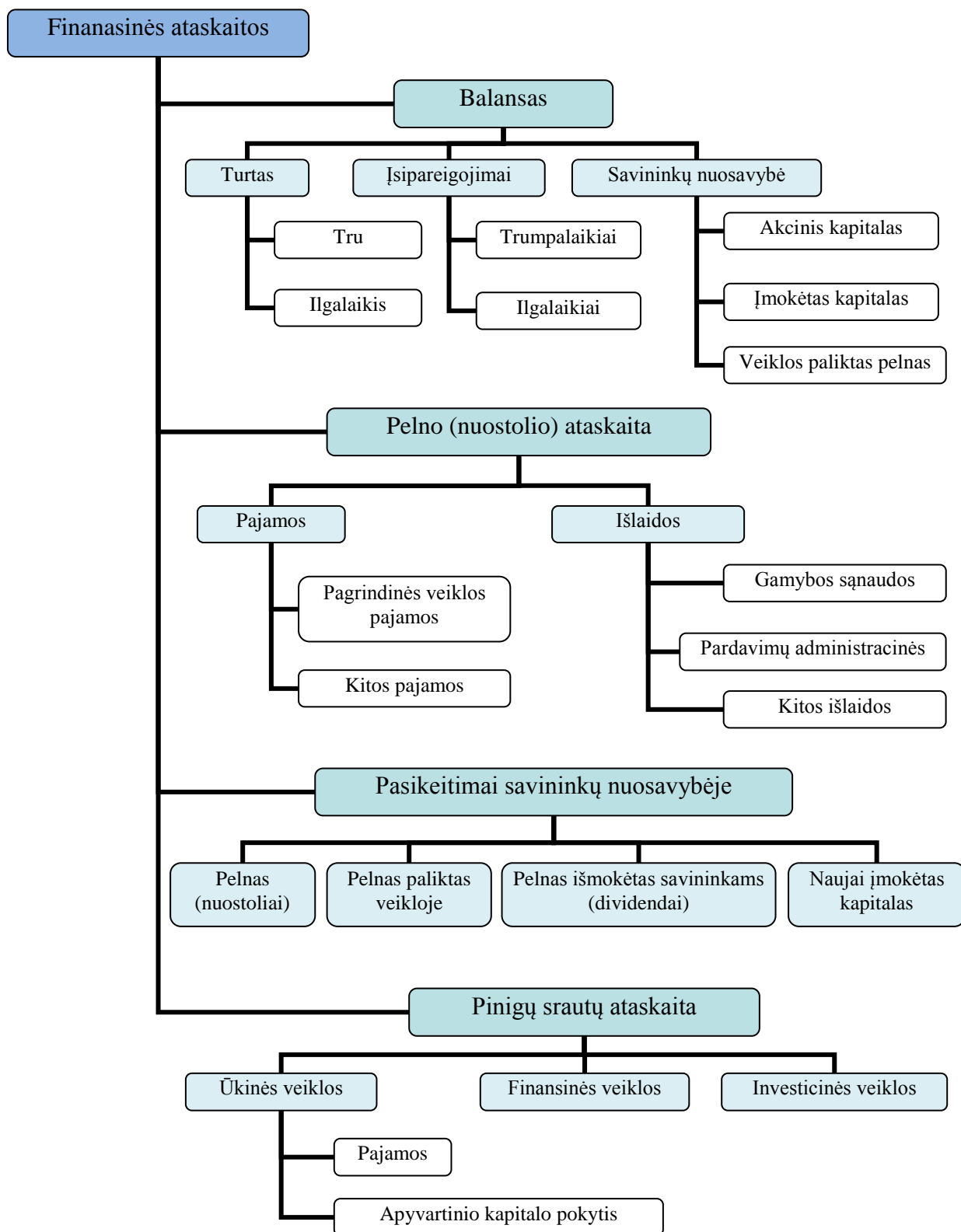
$$y_{x_1, x_3, x_5} = 212.9381832 + 1.000000281x_1 + 0.999999924x_3 + 1.00049188x_5$$

yra adekvati realiai padėčiai, todėl ją galima taikyti praktiniams skaičiavimams.

$$R = 84136899936/618271976864 = 0.14$$

$$r = (28045633312 - 6478220127.5) / 21567413184.5 = 0.77$$

Palyginus dviejus apskaičiuotus koreliacijos koeficientus, galima sakyti, kad netiesinė eksponentinė lygtis geriau atspindi ryšį tarp paskolų ir kreditinių kortelių, bei nagrinėjamų veiksnių visumos.

AB Citadelė banko paskolų fiziniams asmenims prognozės 2011-2013 metams apskaičiavimas absoliutaus padidėjimo metodu

Vidutinis absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) $\Delta Y =$ paskutinė laikotarpio reikšmė (Y_t) pirmoji laikotarpio reikšmė (y_1)/ eilutės reikšmių skaičius -1.

Apskaičiavus $\Delta Y = 62,6$

Panaudodami formulę $\hat{y} = a_1 (T d)^{t-1}$ apskaičiuojame vidutinį didėjimo (mažėjimo) tempą.

Vidutinis AB Citadelė banko fiziniams asmenims išmokamų paskolų (mln.Lt) didėjimo tempas 2005-2010 m. laikotarpiu:

$$Y_{2005} = 138 + (1-1) * 62,6 = 138$$

$$Y_{2006} = 138 + (2-1) * 62,6 = 200,6$$

$$Y_{2007} = 138 + (3-1) * 62,6 = 263,2$$

$$Y_{2008} = 138 + (4-1) * 62,6 = 325,8$$

$$Y_{2009} = 138 + (5-1) * 62,6 = 388,4$$

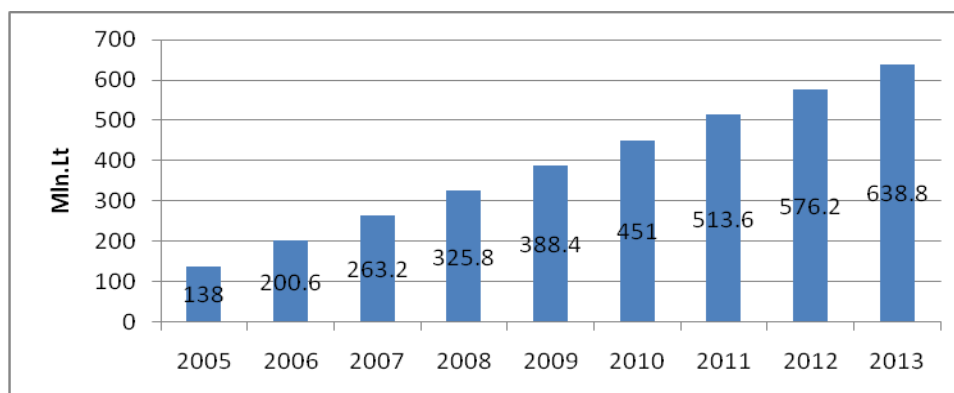
$$Y_{2010} = 138 + (6-1) * 62,6 = 451$$

Apskaičiuojame vidutinės fiziniams asmenims išmokamų paskolų (mln. Lt) didėjimo prognozes 2011-2013 metams:

$$Y_{2011} = 138 + (7-1) * 62,6 = 513,6$$

$$Y_{2012} = 138 + (8-1) * 62,6 = 576,2$$

$$Y_{2013} = 138 + (9-1) * 62,6 = 638,8$$

Grafinė paskolų juridiniams asmenims skyrimo AB Citadelė banke prognozės išraiška 2011-2013 metams panaudojant absoliutinio padidėjimo metodą

AB Citadelė banko paskolų juridiniams asmenims prognozės 2011-2013 metams apskaičiavimas absoliutaus padidėjimo metodu

Vidutinis absoliutus padidėjimas (sumažėjimas) $\Delta Y =$ paskutinė laikotarpio reikšmė (Y_t) pirmoji laikotarpio reikšmė (y_1)/ eilutės reikšmių skaičius -1.

Apskaičiavus $\Delta Y = 62,6$

Panaudodami formulę $\hat{y} = a_1 (T d)^{t-1}$ apskaičiuojame vidutinį didėjimo (mažėjimo) tempą.

Vidutinis AB Citadelė banko juridiniams asmenims išmokamų paskolų (mln.Lt) didėjimo tempas 2005-2010 m. laikotarpiu:

$$Y_{2005} = 140 + (1-1) * 62,6 = 140$$

$$Y_{2006} = 140 + (2-1) * 62,6 = 156,5$$

$$Y_{2007} = 140 + (3-1) * 62,6 = 173$$

$$Y_{2008} = 140 + (4-1) * 62,6 = 189,5$$

$$Y_{2009} = 140 + (5-1) * 62,6 = 206$$

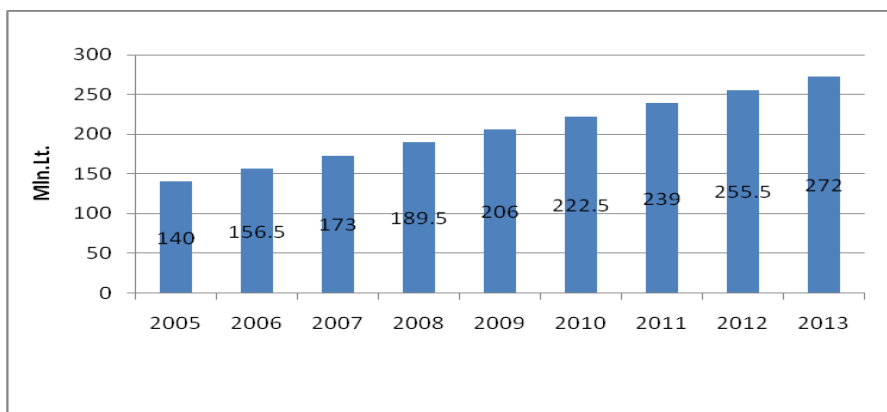
$$Y_{2010} = 140 + (6-1) * 62,6 = 222,5$$

Apskaičiuojame vidutinės juridiniams asmenims išmokamų paskolų (mln. Lt) didėjimo prognozes 2011-2013 metams:

$$Y_{2011} = 140 + (7-1) * 62,6 = 239$$

$$Y_{2012} = 140 + (8-1) * 62,6 = 255,5$$

$$Y_{2013} = 140 + (9-1) * 62,6 = 272$$

Grafinė paskolų juridiniams asmenims skyrimo AB Citadelė banke prognozės išraiška 2011-2013 metams panaudojant absoliutinio padidėjimo metodą.